

**RAKENTEELLISEN SOSIAALITYÖN
MAHDOLLISUUKSIA AIKUISSOSIAALITYÖSSÄ**

Susanna Baltzar

Pro gradu-tutkielma

Sosiaalityö

**Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos**

Jyväskylän Yliopisto

Syksy 2013

TIIVISTELMÄ

RAKENTEELLISEN SOSIAALITYÖN MAHDOLLISUUKSIA AIKUISSOSIAALITYÖSSÄ

Susanna Baltzar
Sosiaalityö
Pro gradu-tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja: Marjo Kuronen
Syksy 2013
sivumäärä: 83 sivua + liitteet 2 sivua

Tutkimukseni tehtävä on selvittää rakenteellisen sosiaalityön mahdollisuuksia aikuissosiaalityössä. Tutkielmassani selvitän mikä on haastattelemieni sosiaalityöntekijöiden oman ymmärryksen mukainen määrittely rakenteellisesta sosiaalityöstä. Lisäksi selvitän miten rakenteellisen sosiaalityön näkökulmia voitaisiin sosiaalityöntekijöiden mielestä toteuttaa aikuissosiaalityön kontekstissa sekä minkä tekijöiden nähdään vaikuttavan rakenteellisen sosiaalityön toteuttamisen mahdollisuuksiin aikuissosiaalityössä.

Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä on käytetty niin kansainvälistä kuin suomalaista rakenteelliseen sosiaalityöhön liittyvää kirjallisuutta. Rakenteellisen sosiaalityön olen liittänyt sosiaalityön angloamerikkalaisiin perinteisiin sekä radikaalin sosiaalityön historiaan. Rakenteellinen sosiaalityö voidaan ymmärtää kapeasti sosiaalipolitiikkana ja tiedon tuottamisena tai laajasti yhteiskunnallisena muutostyönä, asiakastyön käytänteinä ja yhteisöllisenä työskentelynä. Tutkimuksen aineisto koostuu kahdesta sosiaalityöntekijöiden ryhmähaastattelusta, jotka on tehty lokakuun 2013 aikana. Aineisto on analysoitu teoriasidonnaisesti, teemoittelemalla.

Sosiaalityöntekijät määrittivät rakenteellisen sosiaalityön alueellisenä ja yhteisöllisenä työnä, vaikuttamisena sekä tiedon tuottamisena ja välittämisenä. Rakenteellisen sosiaalityön näkökulmien näyttäytymistä tarkastelin neljän teeman kautta: 1) rakenteellisen sosiaalityön käytäntö yhteiskunnallisena muutostyönä sekä palvelujärjestelmään vaikuttamisena, 2) asiakastyön käytäntöinä, 3) alueellisen näkökulman hyödyntämisenä sekä 4) rakenteellisen sosiaalityön käytäntö tiedon muodostuksena ja välittämisenä. Parhaiten rakenteellisen sosiaalityön näkökulmia voitiin haastattelujen perusteella toteuttaa tiedon tuottamisena ja välittämisenä sekä palvelujärjestelmään vaikuttamisena, erityisesti sosiaaliaseman ja sosiaalityön palvelujen tasolla. Lisäksi asiakastyön kunnioittavana, asiakaslähtöisinä käytäntöinä ja asiakkaiden ohjaamisena itseapu- ja vertaisryhmiin. Sekä alueellisen näkökulman hyödyntämisenä, erityisesti alueen suunnitteluun osallistumisena ja toimijoiden välisenä yhteistyönä. Rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiseen näytti haastattelujen perusteella vaikuttavan johto ja organisaation rakenteet, työn resurssit sekä sosiaalityöntekijöiden oma suhtautuminen.

Avainsanat: rakenteellinen sosiaalityö, radikaali sosiaalityö, yhdyskuntatyö, ekososiaalinen sosiaalityö, kriittinen sosiaalityö

Sisällys

1 JOHDANTO	1
2 RAKENTEELLISEN SOSIAALITYÖN HISTORIAA	5
2.1 Rakenteellisen sosiaalityön kansainväliset perinteet	5
2.2 Suomalaista keskustelua	8
2.3 Yhteisölliset strategiat osana rakenteellista sosiaalityötä Suomessa	12
2.4 Ekososiaalinen sosiaalityö	14
3 RAKENTEELLISEN SOSIAALITYÖN KÄYTÄNTÖ	16
3.1 Rakenteellinen sosiaalityö yhteiskunnallisena muutostyönä sekä palvelujärjestelmään vaikuttamisena	16
3.2 Rakenteellinen sosiaalityö asiakastyössä	22
3.3 Rakenteellisen sosiaalityön yhteisölliset näkökulmat	25
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	28
4.1 Tutkimuksellinen viitekehys ja tutkimusongelma	28
4.2 Ryhmähaastattelu aineistonkeruumenetelmänä	29
4.3 Teemoittelu aineiston analyysimetodina	35
4.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	39
5 TULOKSET	43
5.1 Rakenteellisen sosiaalityön määrittely	43
5.2 Rakenteellisen sosiaalityön näkökulmien näyttäytyminen aikuissosiaalityön käytännössä	47
5.2.1 Käytäntö yhteiskunnallisena muutostyönä ja palvelujärjestelmään vaikuttamisena	47
5.2.2 Käytäntö asiakastyössä	52
5.2.3 Käytäntö alueellisen näkökulman hyödyntämisenä	56
5.2.4 Käytäntö tiedon tuottamisena ja välittämisenä	58
5.3 Rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiseen vaikuttavat tekijät	61
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	67
6.1 Tutkimuksen keskeisimmät johtopäätökset	67
6.2 Tutkimuksen toteutuksen pohdintaa	75
LÄHTEET	77
LIITE 1	83

1 JOHDANTO

Pro gradu-tutkielmani käsittelee rakenteellisen sosiaalityön mahdollisuuksia aikuissosiaalityössä. Rakenteellinen sosiaalityö on aihe, joka on kiinnostanut minua sosiaalityön opintojeni alkuvaiheesta lähtien. Olen opiskeluideni aikana tehnyt pitkiäkin sijaisuuksia sosiaalityössä aikuisten parissa. Työskentely kunnan sosiaalityössä ja aikuisten parissa on kiinnostavaa, mutta myös osittain turhauttavaa. Monesti asiakkaiden ongelmia lähestytään yksilöllisten tilanteiden ja resurssien kautta ja työ on paljolti korjaavaa, vaikeiden sosiaalisten ongelmien kanssa työskentelyä. Monien asiakkaiden kohdalla olen tuntenut, että sosiaalityön työskentely on vain ”laastarin laittamista ongelmien päälle”. Olen toivonut voivani työskennellä asiakkaiden kanssa laajemminkin kuin vain yksilötasolla, mutta työn resurssien ja suurien asiakasmäärien takia tämä ei ole ollut mahdollista. Monesti olen ollut sellaisten tilanteiden edessä, joissa on ollut pakko myöntää, että yksilötason työskentelyllä asiakkaan tilannetta ei saada eteenpäin. Ongelmien syyt ja ratkaisut ovat niin asiakkaan kuin työntekijänkin ulottumattomissa. Tutkimuksessani halusinkin lähteä selvittämään toisivatko rakenteellisen sosiaalityön näkökulmat uusia välineitä sosiaalityön käytäntöön ja olisiko minun sitä kautta mahdollista sosiaalityöntekijänä vaikuttaa eri tavalla asiakkaiden tilanteisiin.

En koe olevani yksin kokemusteni kanssa. Yhteiskunnan muutosten nähdään muuttaneen sosiaalityön reunaehdoja ja vaikuttaneen siihen miten sosiaalityöntekijät kokevat mahdollisuutensa tehdä työtään. Maija Mänttari-van der Kuip (2013) tutki organisatorisen tilivelvollisuuden yhteyttä sosiaalityöntekijöiden mahdollisuuksiin tehdä ammattieettisesti vastuullista työtä. Organisatorisella tilivelvollisuudella tarkoitettiin työhön kohdistuvia tehokkuus- ja säästöpaineita sekä arviointia, valvontaa ja kontrollia. Tulosten mukaan organisatorinen tilivelvollisuus on lisääntynyt julkisen sektorin sosiaalityössä ja mahdollisuudet tehdä ammattieettisesti vastuullista työtä ovat heikentyneet. Iso osa sosiaalityöntekijöistä koki, ettei heillä ollut välttämättä mahdollisuuksia tarjota asiakkailleen riittäviä palveluita riittävän ajoissa. Runtas kolmasosa koki, että he joutuivat työskentelemään ammattieettisten arvojensa kanssa ristiriitaisella tavalla. (Mänttari-van der Kuip 2013, 8-16.)

Mistä sitten nykyisen tilanteen sosiaalityössä voidaan nähdä juontuvan? Yhteiskunnan muutoksia voidaan kuvata muutoksella fordismista uusliberalismiin, jonka seurauksena julkinen talous on tullut riippuvaisemmaksi globaalien rahoitusmarkkinoiden dynamiikasta (Julkunen 2008, 33-84). Pääomien vapauttamisen ja talouden sääntelyn vähentymisen seurauksena rakenteellinen työttömyys on tullut länsimaihin jäädäkseen (Mullaly 1997, 4-5). Uusliberalistisen kapitalismin voidaan nähdä aiheuttaneen sen, että valtiot ovat enemmän kiinnostuneita kansainvälisen kilpailun mahdollisuuksista kuin sosiaalisesta oikeudesta ja sosiaalisesta hyvinvoinnista. Talouden ja arvojen muutoksen voidaan nähdä johtaneen kriisiin hyvinvointivaltioissa ympäri maailmaa. (Mullaly 1997, 6-12.) Eriarvoisuus on lisääntynyt niin valtioiden sisällä kuin myös eri valtioiden välillä (Stepney & Popple 2008, 37-38). Nämä muutokset ovat heikentäneet entisestään haavoittuvien ryhmien asemaa, koska nykyisen kapitalismin epävakaisuudet ja jouston pyrkimykset kohdistuvat erityisesti haavoittuviin ryhmiin kuten naisiin, lapsiin, maahanmuuttajiin ja köyhiin (Mullaly 1997, 5).

Yksilöiden riskit ja epävarmuudet ovat kasvaneet nykyisen kehityksen myötä. Yksilöllistymisen ja itsenäisyyden ihannoimisen myötä yksilöillä on itsellään enemmän vastuuta omasta elämästään, niin hyvässä kuin pahassa. Beck liittyy yksilöllistymisen riskiyhteiskunnan syntyyn. Teollistuneen yhteiskunnan varmuuksien hajoamisen myötä, yksilö on joutunut enemmän vastuuseen itsestään ja toiminnastaan. Yksilöllistymiseen liittyy myös globaali keskinäinen riippuvuus, mikä muodostaakin ristiriidan yksilön vastuulle. Ihminen joutuu riskiyhteiskunnassa hallitsemaan niin globaaleja kuin henkilökohtaisiakin riskejä. Riskien hallinta yksilötasolla pelkästään ei kuitenkaan ole mahdollista (Beck 1995, 18-20, 28).

Sosiaalityö toimii globaalien talouden ja markkinoiden kontekstissa (Stepney & Popple 2008, 150). Ulkopuolelta tulevat tehokkuuden odotukset yhdistettyinä pieneneviin resursseihin, rajaavat sosiaalityön mahdollisuuksia toimia ihmisten hyvinvoinnin puolesta (Mullaly 1997, 15). Uusliberalismin myötä New Public Management -opit ovat tulleet osaksi julkishallintoa ja myös sosiaalityötä. Ideana on saada mahdollisimman hyviä tuloksia aikaiseksi, mahdollisimman pienillä resursseilla, tehokkaasti. Vaikka NMP:ssä tehokkuuden ohella korostetaan myös vaikuttavuutta, laatua ja asiakaslähtöisyyttä, käytännössä se on tuonut sosiaalipalveluihin tiukat budjettiraamit ja vaatimukset. NMP:hen kuuluu tilaaja-tuottajamalli, jonka mukaan julkiset palvelut yritetään saada tuotetuksi

markkinalähtöisellä logiikalla. Vaarana saattaa olla se, että kovan kilpailun kentällä sosiaalipalveluissakin tärkeämmäksi tulee taloudellinen voitto kuin asiakkaiden aidot tarpeet. (Juhila 2006, 71-74.) Kaikelta toiminnalta odotetaan taloudellista tuloksellisuutta ja sosiaalityötäkin arvioidaan näiden kriteerien pohjalta (Juhila 2006, 66-67).

Kysymykseksi nousee miten sosiaalityö pystyy kohtaamaan nämä uudet haasteet ja selviytymään vallalla olevien vaatimusten ja ideologioiden paineessa, jotka eivät välttämättä sovi sosiaalityön omiin arvoihin? Toisaalta sosiaalityö saa legitimizeettinsä valtiolta ja joutuu ottamaan toiminnassaan tämän huomioon, mutta toisaalta eettisten ohjeidensa mukaan on vastuussa yksinomaan asiakkailleen (Fook 2002, 26). Varmaa ei ole pitääkö sosiaalityö vain yllä nykyistä järjestelmää vai sitoutuuko sosiaalityö jatkossa sosiaalisen muutoksen ja sosiaalisten oikeuksien tavoitteluun (Mullaly 1997, 24-25; Stepney & Popple 2008, 172). Saattaa olla oikeutettua kysyä onko sosiaalityö joutunut yleisen paradigman ”uhriksi”, sen sijaan että sosiaalityö yrittäisi muuttaa vallalla olevaa järjestystä ja puolustaa sorrettuja asiakkaitaan (Mullaly 1997, 101). Monilla ongelmilla on rakenteelliset juurensa, silti rakenteellisia ja poliittisia ongelmia pyritään ratkaisemaan mikrotasolla. Tästä nousee kysymys onko edes mahdollista ratkaista sosiaalisia ongelmia pureutumalla vain asiakkaan ja ongelman väliseen suhteeseen. Nykyisellä kapitalismin kulttuurilla on myös vaikutuksensa ihmisten ongelmiin ja elämänsä hallintaan. (Juhila 2008, 61-63.)

Suomessa sosiaalityön uusiin haasteisiin vastaukseksi on yhtenä tekijänä nähty sosiaalityön rakenteellisen ja yhteisöllisen työotteen lisääminen. Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015 -toimenpideohjelmassa ehdotetaan, että jatkossa sosiaalityön yksilökohtaisen työotteen rinnalla vahvistetaan rakenteellista sosiaalityötä ja yhteisösosiaalityötä ja näin laajennetaan sosiaalityötä rakenteiden ja yhteisöjen kehittämiseen. Nähdään, että sosiaalityön uudistamisen edellytyksenä on sosiaalityön yhteiskunnallisen ja alueellisen merkityksen ymmärtäminen. (Karjalainen & Sarvimäki 2005, 46-49.)

Rakenteellinen sosiaalityö on laaja käsite. Omassa tutkielmassani tulen liittämään rakenteellisen sosiaalityön historian sosiaalityön angloamerikkalaiseen perinteeseen sekä 1970-luvulta lähteneen radikaalin sosiaalityön käytäntöihin. Riippuen paikasta ja ajasta rakenteellinen sosiaalityö on voitu ymmärtää kapeasti sosiaalipoliittisena vaikuttamisena

tai laajasti sosiaalityön työmuotona ja näkökulmana, johon kuuluu niin yhteiskunnallinen muutostyö kuin myös yksilö-, perhe- ja yhteisötason työskentely. (Ks. esim. Mullaly 1997; Koskinen 2003; Karjalainen & Sarvimäki 2005; Ferguson & Woodward 2009.)

Tutkielmassani olen kiinnostunut siitä, miten käytännön aikuissosiaalityön asiakastyötä tekevät sosiaalityöntekijät näkevät rakenteellisen sosiaalityön ja sen mahdollisuudet osana työtään. Kyseessä on kvalitatiivinen tutkimus, jonka aineisto koostuu lokakuun 2013 aikana tekemistäni sosiaalityöntekijöiden kahdesta ryhmähaastattelusta. Tutkimuskysymyksiä on kolme: 1) Miten sosiaalityöntekijät määrittelevät rakenteellisen sosiaalityön? 2) Miten rakenteellisen sosiaalityön näkökulmat näyttäytyvät aikuissosiaalityössä? 3) Minkä tekijöiden nähdään vaikuttavan rakenteellisen sosiaalityön toteuttamisen mahdollisuuksiin aikuissosiaalityössä?

Tutkielmani koostuu kuudesta luvusta lähtien liikkeelle rakenteellisen sosiaalityön teoriasta liikkuen kohti tutkimukseni toteutusta ja tutkimuksen tulosten esittelyä. Luvussa kaksi käsittelen rakenteellisen sosiaalityön historiaa sen kansainvälisten perinteiden sekä suomalaisen keskustelun valossa. Luvussa kolme syvennyn rakenteellisen sosiaalityön käytäntöön erityisesti kanadalaisen, brittiläisen, australialaisen ja suomalaisen kirjallisuuden pohjalta. Luvussa neljä kuvaan tarkemmin tutkimukseni toteutusta ja luvussa viisi kokoan yhteen tutkimukseni keskeisemmät tulokset. Luvussa kuusi esittelen tutkimukseni tärkeimmät johtopäätökset.

2 RAKENTEELLISEN SOSIAALITYÖN HISTORIAA

2.1 Rakenteellisen sosiaalityön kansainväliset perinteet

Sosiaalityön historiasta puhuttaessa lähdetään usein liikkeelle sosiaalityön angloamerikkalaisista perinteistä. Charity Organisation Society (COS), joka perustettiin 1869 Englannissa, on katsottu olevan perinteisen tapauskohtaisen sosiaalityön (casework) lähtöpiste. COS:ssä haluttiin siirtyä hyväntekeväisyyteen perustuvasta auttamisesta ammatillisen sosiaalityön toteuttamiseen, jossa auttamisen tuli perustua kattavaan tietojen keruuseen ja tilanteen arviointiin. COS:n työtavan systematisoijana voidaan pitää Mary Richmondia (1861–1928). Hän esitteli sosiaalityöhön käsitteen social case work, jossa huomio kohdistettiin ammatilliseen diagnostisesti etenevään auttamisprosessiin ja asiakkaan sosiaalisiin suhteisiin. (Sipilä 1989, 22-39 ; Raunio 2009, 13-15.) COS:n ajamaa sosiaalityötä voidaan myös kritisoida ja taustalla voidaan nähdä keskiluokkaisten pelko sosiaalisen yhtenäisyyden rikkoutumisesta ja köyhyyden aiheuttamia ongelmia kohtaan (Ferguson & Woodward 2009, 16-17).

Vaihtoehdon COS:n tarjoamalle sosiaalityön ammatillisuudelle ja lähtökohdan rakenteelliselle sosiaalityölle sekä yhteisökeskeisille sosiaalityön käytännöille tarjosi Settlementiliike ja erityisesti Jane Addamsin työ Yhdysvalloissa. Jane Addams (1860–1935) korosti auttajan ja autettavan molemminpuolista tasavertaista suhdetta. Addamsin käsitys sosiaalityöstä oli yhteisöllinen, työntekijöiden tuli asua asiakkaidensa keskellä ja tarjota palveluja lähellä. Addamsin käsitys sosiaalisesta ympäristöstä käsitti sosiaalisten suhteiden lisäksi myös fyysisen ja rakennetun ympäristön. Addamsin käsityksessä vahvana oli sosiaaliseen reformiin pyrkiminen, ei asiakkaiden auttaminen vain yksilötasolla. (Addams 1910/1998; Sipilä 1989, 22-39; Närhi & Matthies 2001, 18-19; Raunio 2009, 15-17.)

Rakenteellinen sosiaalityö on laaja käsite, joka kattaa alleen monia sosiaalityön työtapoja ja suuntauksia. Alusta alkaen sosiaalityössä on huomioitu yksilön ja ympäristön suhde ja sosiaalinen ulottuvuus ihmisten hyvinvoinnissa. Sosiaalityön kehittyessä professioksi, yritti se löytää professiolleen arvostusta ja legitimitettä, jonka seurauksena sosiaalityö omaksui enemmän yksilökohtaisemman ja psykologisemman lähestymistavan sosiaalisiin ongelmiin. 1960-luvulta lähtien kysymykset sosiaalisista rakenteista ja historiallisista olosuhteista

ihmisten hyvinvointiin vaikuttajina nousivat uudelleen tärkeäksi. (Fook 2002, 3-4.) Perinteistä sosiaalityötä alettiin kritisoida, koska sen koettiin keskittyvän yksilöllistämään ihmisten ongelmia. Vastakohtana sosiaalityössä haluttiin pyrkiä tuomaan esiin sosiaalisten ongelmien rakenteellisia ulottuvuuksia. (Fook 2002, 5.)

Rakenteellisen sosiaalityön voidaan nähdä olevan osa isompaa sosiaalityön radikaalia ja kriittistä liikettä (Mullaly 1997, 104). Radikaalin sosiaalityön näkökulmat ovat kummunneet erityisesti 1970-luvulta Isosta-Britanniasta ja samaan aikaan myös Kanadasta, Australiasta ja osittain Yhdysvalloista (Ferguson 2009, 86). 1970-luvun radikaalin sosiaalityön taustalla olivat köyhyyden ja taloudellisten ongelmien tuottamat haasteet sekä sosiaalityön psykososiaalisen lähestymistavan kykenemättömyys vastata näihin haasteisiin. Samaan aikaan maailmalla oli nähtävissä tietynlaista kollektiivista vastarintaa, joka levisi protestien ja sosiaalisten liikkeiden muodossa, kuten esimerkiksi naisliikkeen, mustien kansalaisoikeusliikkeen sekä homoseksuaalien ihmisoikeusliikkeen muodossa. (Ferguson & Woodward 2009, 22-25). Isossa-Britanniassa radikaalin sosiaalityön kannalta keskeisinä julkaisuina voidaan pitää vuosina 1970–1977 ilmestynyttä *Case Con*-lehteä sekä Roy Baileyn ja Mike Braken vuonna 1975 toimittamaa teosta ”Radical social work” (Bailey & Brake 1975 ; Mäntysaari 2009, 95). Bailey ja Brake kritisoivat tapauskohtaista (casework) sosiaalityötä ja sosiaalityön koulutusta liiallisen psykologisoivista ja patologisoivista näkökulmista. Heidän mukaansa sosiaalityö ei ollut pystynyt kehittämään kriittistä itsereflektiota ja analysoimaan poliittista, sosiaalista ja ideologista paikkaansa. Lisäksi he toivat keskusteluun mukaan Marxia ja Engelsiä mukaillen luokkien väliset erot asiakkaiden tilanteiden ja sorron juurina. Tavoitteenaan Baileylla ja Brakella (1975, 9) ei ollut kertomansa mukaan hävittää tapauskohtaista sosiaalityötä, vaan ”hävittää sellainen tapauskohtainen sosiaalityö, joka piti yllä hallitsevan luokan ylivaltaa”. Tähän vastauksena he näkivät radikaalin sosiaalityön kehittämisen, jossa otettaisiin huomioon niin rakenteelliset kuin yksilökohtaisetkin työskentelytavat. Tällaisen sosiaalityön käytäntöinä he mainitsevat muun muassa poliittisen toiminnan sekä asiakkaiden tietoisuuden lisäämisen heidän sorretusta asemastaan sekä heidän itsetuntonsa tukemisen. (Bailey & Brake 1975, 1-12.)

Radikaaliin sosiaalityön liikkeeseen kuului 1970-luvulla Isossa-Britanniassa laaja joukko sosiaalityöntekijöitä, jotka halusivat muuttaa sosiaalityön käytäntöjä yhteiskunnalliseen muutokseen pyrkiväksi. Radikaalin sosiaalityön liikkeen nähdään muuttaneen osaltaan

sosiaalityön käytäntöä ja teoriaa. Yhteisölliset käytännöt levisivät laajemmalle radikaalin liikkeen ansiosta. Sosiaalityön koulutuksessa sosiologisille näkökulmille alettiin antaa enemmän painoarvoa. Radikaalin sosiaalityön voidaan myös ajatella muuttaneen sosiaalityön arvopohjaa. Sosiaalityön teoriassa alettiin tuoda enemmän esiin rakenteellisten tekijöiden vaikutusta yksilöiden tilanteisiin sekä alettiin keskittyä sarron teemaan ja sosiaalityön sarron vastaisiin käytäntöihin. (Ferguson & Woodward 2009, 26-27.)

1980-luvulla radikaalin sosiaalityön suosio väheni uusliberaalin markkinatalouden ja oikeiston vallan vahvistumisen myötä. Radikaalit ideat selviytyivät, mutta eri muodoissa. Isossa-Britanniassa sosiaalityössä ajankohtaisiksi tulivat muun muassa rasismin ja epätasa-arvon teemat, feministinen sosiaalityö ja sosiaalityön sarron vastaiset käytännöt. Australiassa ja Kanadassa radikaalin sosiaalityön ideoita käsiteltiin kriittisenä ja rakenteellisenä sosiaalityönä. Yleisesti sarron vastaiset käytännöt sosiaalityössä tulivat kiinnostuksen kohteiksi. Kiinnitettiin huomioita esimerkiksi sukupuolen, etnisyyden ja vammaisuuden tuottamiin rajoituksiin yhteiskuntaelämään osallistumisessa. Huomio kuitenkin erkani rakenteiden ja uusliberaalin markkinatalouden vaikutuksista tasa-arvoon ja keskustelusta jäi suurimmaksi osaksi pois sellaiset sarron tekijät kuten esimerkiksi sosiaalinen luokka tai köyhyys. Sarron vastaisessa sosiaalityössä keskityttiin sosiaalityöntekijöiden asenteisiin, toimintaan ja kieleen eikä niinkään olosuhteisiin ja ympäristöön, joissa asiakkaat elivät. Tällainen näkemys radikaalin sosiaalityön suuntauksesta voidaan kuitenkin nähdä varsin kapeana verrattuna 1970-luvun radikaalin sosiaalityön ideoihin. (Ferguson & Woodward 2009, 29-30.) Toisaalta radikaalia sosiaalityötä on myös arvosteltu siitä kuinka se keskittyi liikaa luokkaeroihin sarron aiheuttajana eikä tarpeeksi painottanut muunlaisia sarron piirteitä, kuten esimerkiksi naisten ja mustien asemaa (Langan & Lee 1989, 9-11).

Nykyinen rakenteellinen sosiaalityö, joka on peräisin radikaalin sosiaalityön ideoista, kumpuaa uusliberalistisen markkinatalouden ja globalisaation aiheuttamista haasteista sosiaalityölle. Uusliberalismin vaikutuksesta yksilön vastuun diskurssi on tullut ilmeisemmäksi ja mukaan poliittisiin päätöksiin. (Ferguson & Woodward 2009, 44-49). Sosiaalityöhön vaikuttavat kapitalistiset arvot, jotka vaikeuttavat sarron vastaisten käytäntöjen rakenteellisten tekijöiden huomioimista sosiaalityön työskentelyssä (Ferguson & Woodward 2009, 14-15). Maasta ja painotuksesta riippuen samasta aiheesta käytetään eri käsitteitä kuten rakenteellinen sosiaalityö, kriittinen sosiaalityö ja radikaali sosiaalityö

(Fook 2002, 4-5; Ferguson & Woodward 2009, 29-30).

2.2 Suomalaista keskustelua

Suomessa ei ole ollut samanlaista keskustelua radikaalista sosiaalityöstä kuin kansainvälisesti, vaan sosiaalityö on ollut paljolti sidoksissa sosiaalihuoltoon. Suomessa sosiaalityön ammatillistuminen alkoi 1900-luvun vaiheessa kun köyhäinhuolto (aikaisemmin vaivaishoito) siirtyi seurakunnilta kunnille. Sosiaalityön ammatillisuus alkoi kehittyä sosiaalilainsäädännön mukana 1920-luvulla, kun laissa alettiin määritellä tarkemmin asiakkaitten kohtaamista sekä viranhaltijoiden velvollisuuksia. Tällöin sosiaalityön asiakkaiden kohtaamisista määrittivät pitkälti kontrolli ja juridishallinnollisuus. Suomeen rantautui 1950–1960-luvuilla casework (tapauskohtainen sosiaalityö) Amerikasta, jossa se oli vallitseva työtapa. (Juhila 2006, 45-46.) 1960-luvun lopussa alkoi keskustelu yhdyskuntatyöstä, joka taas johti käytännön hankkeisiin 1970- ja 1980-luvuilla, joissa sosiaalityöntekijät olivat keskeisiä toimijoita. Yhdyskuntatyön rinnalla alettiin vähitellen puhua alueellisesta ja rakenteellisesta sosiaalityöstä sekä erityisesti 2000-luvulla yhteisösosiaalityöstä. (Roivainen 2004, 73; Juhila 2006, 40.)

Suomessa rakenteellisesta sosiaalityöstä käytiin keskustelua 1980-luvulla ja rakenteellinen sosiaalityö on ymmärretty ennemminkin osana sosiaalipolitiikkaa ja nähty yhteiskunnalliseksi vaikuttamiseksi, jossa sosiaalityöntekijöiden tehtävänä on tuottaa tietoa asiakkaidensa tilanteesta ja raportoida tätä tietoa eteenpäin. (Koskinen 2003, 223-225; Karjalainen & Sarvimäki 2005, 46-49.) Viirakorpi (1990, 16-17) analysoi 1980-luvun rakenteellisen sosiaalityön tilannetta ja liittää rakenteellisen sosiaalityön historian Suomessa yhdeksi työvaiheeksi sosiaalihuollon kehittämissuunnitelmien perinteessä. Virallisten kannanottojen perusteella Viirakorpi kuvailee rakenteellisen sosiaalityön käytäntöä tiedonmuodostuksena ja rakenteellisen sosiaalityön prosessia eri vaiheiden kautta. Prosessi lähtee liikkeelle asiakastyöstä, jossa saadaan tietoa asiakkaiden ongelmista ja niiden taustoista. Seuraavaksi sosiaalityöntekijät pyrkivät analysoimaan asiakaskohtaisten ongelmien yhteyksiä yhteiskunnallisiin epäkohtiin. Sosiaalityöntekijät toimivat siten sosiaalisina asiantuntijoina, mikä velvoittaa heidät välittämään tätä tietoa eteenpäin eri päättäjille ja viranomaisille sekä julkisuuteen. Tavoitteena tällä on vaikuttaa siihen, että sosiaaliset näkökohdat toteutuisivat näiden tahojen toiminnassa. Sosiaalityön

osatehtävänä olisi myös aktivoida asiakkaita yhteiseen toimintaan tilanteensa parantamiseksi yhdyskuntatyön keinoin. Viirkorpi kuitenkin löytää ongelmia kyseisessä prosessissa lähtien liikkeelle tiedonmuodostuksen mahdollisuuksista ja työn reunaehtojen ja osaamisen rajoituksista. Isona ongelman voidaan myös nähdä rakenteellisen sosiaalityön kytkeytyminen osaksi kunnan valtarakenteita, sillä asiakkaiden etujen ajaminen voi vaatia juuri näiden valtarakenteiden alasajoa. (Viirkorpi 1990, 20-25.) Ongelmalliseksi rakenteellisessa sosiaalityössä Viirkorpi näki sen suhteen yhteiskuntapolitiikkaan sekä sen nähdäänkö rakenteellinen sosiaalityö erityisenä menetelmänä. Viirkorven mukaan useissa kannanotoissa rakenteellinen sosiaalityö lähenee tai jopa on yleistä yhteiskuntapolitiikkaa. Rakenteellisen sosiaalityön menetelmäksi mieltäminen ei ole saanut 1980-luvulla paljoakaan tukea auktoriteeteilta. Lisäksi kysymykseksi nousee rakenteellisen sosiaalityön mahdollinen irtaantuminen asiakastyöstä, jolloin se jäisi lähinnä sosiaalitoimen johdon, suunnittelun ja tutkimuksen tehtäväksi. (Viirkorpi 1990, 32-34.)

Sosiaali- ja terveysministeriön rakenteellisen sosiaalityön työryhmän muistiossa (1985, 11) 1980-luvulla yksilökohtaista sosiaalityötä kritisoitiin siitä kuinka se ei ota tarpeeksi huomioon yksittäisten ihmisten ja perheiden ongelmien yhteyttä rakenteellisiin tekijöihin. Rakenteellisella sosiaalityöllä tarkoitettiin työryhmän määrittämisen mukaan: ”Sellaista sosiaalihuollon henkilöstön ammatillista toimintaa, jonka tavoitteena on edistää ihmisten sosiaalista toimintakykyä ja suoriutumista vaikuttamalla yhteistyössä muiden hallintokuntien työntekijöiden sekä kunnan asukkaiden kanssa yhteisössä ja yhteiskunnassa havaittaviin sosiaalisiin hyvinvointia kuormittaviin tekijöihin.” (STM 1985, 11.) Rakenteellinen sosiaalityö liitettiin muistiossa vahvasti tiedonkeruuseen, joka olisi edellytyksenä sille, että sosiaalitoimi voisi osallistua paremmin yhteiskuntasuunnitteluun. Sosiaalityöntekijöiden tulisi kerätä ja analysoida tietoa sosiaalisista ongelmista ja tuoda myös esiin sosiaalisten ongelmien rakenteellisia juuria. (STM 1985, 15-19.) Sosiaalityöntekijöiden tulisi pystyä arvioimaan mitä seurauksia eri valtiolliset ja kunnalliset päätökset saattavat aiheuttaa ihmisten sosiaaliselle selviytymiselle sekä välittämään tätä tietoa eteenpäin muille päättäjille ja viranomaisille. Sosiaalitoimen vaikuttamisen kannalta oleellimmat alueet olisivat maan käyttö ja rakentaminen, asumisen järjestäminen, työllisyys, terveydenhuolto, koulutoimi, vapaa-ajan toiminnat ja liikennepalvelut sekä monipuolisten kaupallisten lähipalveluiden turvaaminen asuntoalueilla. Menetelminä muistiossa mainittiin muun muassa tiedotus, kirjoittelu ja esiintyminen julkisissa tiedotusvälineissä, yhteinen koulutus ja perehdyttäminen toisen

hallintokunnan tehtäviin, erilaisiin toimikuntiin, työryhmiin ja neuvotteluihin osallistuminen, toiminta asiantuntijana, erilaiset aloitteet ja lausunnot, aluetyöryhmät ja yhdyskuntatyö, liittoutuminen asukkaiden ja asiakkaiden kanssa ja lähidemokratiakokeilut eri muodoissaan. (STM 1985, 32-47.) Työryhmän mukaan rakenteellisesta sosiaalityöstä ei tulisi tehdä erikoistumisaluetta, vaan liittää se osaksi sosiaalityön käytäntöjä. Sosiaalityöntekijät voisivat toimia ”sosiaalialyyttikkoina”, toimien yhteiskunnallisen suunnittelun, päätöksenteon ja toiminnan vaikutusten erittelijöinä. Sosiaalijohdon työssä painottuisi suunnittelu ja sosiaalityöntekijän työssä tiedonkeruu ja havaintojen analysoiminen. Työryhmä näki sosiaalityöntekijän tehtävänä myös aktivoijana ja tukijana toimimisen, jolloin sosiaalityöntekijä asettuu asiakkaan puolelle ja antaa tukea ja resursseja asiakkaan käyttöön sekä auttaa häntä tulemaan tietoiseksi elämäntilanteeseensa vaikuttaneista tekijöistä. Lisäksi sosiaalityöntekijä auttaisi asiakkaita organisoimaan yhteistoimintaa etujensa ajamiseksi. (STM 1985, 51-53.) Sosiaalityön työmuodoiksi työryhmä esitti yhdistetyn sosiaalityön, parityöskentelyn, alueelliset työryhmät ja yhdyskuntatyön, joiden avulla sosiaalityöntekijä pystyisi hahmottamaan paremmin ongelmien kokonaisuuksia ja yhteisöllisiä yhteyksiä (STM 1985, 63).

Heinonen tutkimuksessaan vuonna 1984 kritisoi sitä kuinka sosiaalityö on osaltaan tullut kapitalistisen yhteiskunnan aukkojen paikkaajaksi ja peräänkuulutti vaihtoehtoista sosiaalityötä, jonka tulisi reflektoida toimintansa yhteiskunnallisia reunaehtoja. Vaihtoehtoisessa sosiaalityössä pyritään kansalaisten emansipaatioon ja organisoitumiseen ja sosiaalityöhön liittyvät pienet muutokset tulisi Heinosen mielestä liittää yhteiskunnalliseen muutosprosessiin. Vaihtoehtoisen sosiaalityön sisältö muodostuisi Heinosen mukaan teoriasta, käytännöstä ja politiikasta. Sosiaalityön tulisi olla poliittisesti orientoitunutta ja pyrkiä yksilöiden yhteenliittymien ja kollektiivisen toiminnan kautta muutokseen. Sosiaalityöntekijä nähdään tällöin osaltaan organisoijana ja asianajajana. Heinonen tuo esiin sitä kuinka sosiaalityön tulisi levittää tietoa sosiaalisista ongelmista asiakkaiden näkökulmasta ja keskeisellä sijalla tulisi olla myös sosiaalivaltion kehittäminen sosiaalipoliittisten reformien avulla. Sosiaalityön käytännön tulisi itsessään olla sorrosta vapaata toimintaa, jossa valtasuhteet huomioidaan. (Heinonen 1984, 228-235.)

Esimerkkinä 1980-luvun rakenteellisesta sosiaalityöstä voisi pitää tamperelaista Vaihtoehtoisen sosiaalipoliittikan liikettä, VESPA:a. Yhteiskuntapoliittiselle keskustelulle oli 1980-luvulla leimallista erilaisten kriisien havaitseminen ja tyypillistä niin Suomessa

kuin Euroopassa olivat erilaiset vaihtoehtoliikkeet. Samaan aikaan Suomessa oli meneillään sosiaalihuoltolain uudistus. Tampereella pieni joukko yliopiston opiskelijoita ja opettajia alkoivat miettiä miten voisivat muuttaa asioita. VESPA:n toiminta alkoi vuonna 1983 ensimmäisestä yleiskokouksesta, jolloin perustettiin myös ensimmäiset työryhmät: anti-psykiatrinen työryhmä, asumiskysymystyöryhmä sekä vammaisten avustaja- ja kuljetustyöryhmä. Liikkeen alkuperäisenä tavoitteena oli selvittää käytännön sosiaalipolitiikan ongelmia ja puutteita asiakastasolla sekä pyrkiä käytännön toimintaan ongelmien poistamiseksi. Toimintaan tuli mukaan opiskelijoita yliopisto-opettajia ja sosiaalityöntekijöitä sekä asiakkaita. Keskeisinä toimintamuotoina olivat keskustelu, opiskelu, kansalaisaloitteet, neuvonta, tiedon tuottaminen ja julkisuuteen hakeutuminen sekä välittömien palveluiden tarjoaminen ja yhteisyyden tuottaminen. VESPA sai myös oman toimitilan Puu-Tammelaan, jonne perustettiin tuki- ja rohkaisuasema. (Eronen & Heinonen 1994, 12-36.) VESPA:n toiminta voidaan jakaa Eronen ja Heinosen (1994) mukaan yleisliikkeeseen, kohteiden liikkeeseen sekä laajennettuun kohteiden liikkeeseen. Yleisliikkeen lähtökohtana oli sosiaalihuollon kritisointi. Ajateltiin että keskustelun ja ongelmista tiedottamisen avulla ongelmia voitiin ratkaista ainakin osaksi. Toiminta muodostui asiakkaiden, opiskelijoiden, yliopisto-opettajien sekä sosiaalityöntekijöiden keskusteluyhteyksien rakentamiselle. Yhdessä pyrittiin selvittämään mitä ongelmia sosiaalipolitiikassa oli asiakkaan näkökulmasta katsottuna. Kohteiden liikkeen lähtökohtana korostettiin sosiaalipolitiikan ”kohteiden” omaa toimintaa ja yhteenliittymistä. Toimintana olivat työryhmät, yleiskokoukset ja teemaillat. VESPA sai toimitilan käyttöönsä 1984 ja perusti sinne tuki- ja rohkaisuaseman, joka toimi vapaaehtoisvoimin. Asemalta pystyi saamaan neuvoja apua tarvitsevien ongelmiin, mutta ideana oli välttää asiantuntija-asiakas -asetelmaa. Laajennetun kohteiden liikkeen lähtökohtana oli toiminta muiden liikkeiden ja järjestöjen kanssa. VESPA:n tiloihin tuli myös muiden järjestöjen toimintaa, erityisesti vuosina 1987–1989. Vähitellen VESPA:n toiminta alkoi hiljeta. (Eronen & Heinonen 1994, 56-60.) VESPA:n sisällä oli nähtävissä erimielisyyksiä ja vuoden 1988 jälkeen toiminta muuttui satunnaiseksi ja ohjelmisto supistui (Eronen & Heinonen 1994, 33-38).

Suomessa sosiaalityön toimintaympäristö muuttui olennaisesti 1990-luvun laman myötä (Juhila 2006, 47). 2000-luvulla rakenteellisen sosiaalityön näkökulmat nähdään tärkeiksi sosiaalityössä, kuten esimerkiksi Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015 -toimenpideohjelmasta sekä Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän

loppuraportista näkyy (Karjalainen & Sarvimäki 2005; STM 2011). Se miten rakenteellinen sosiaalityö suomalaisen sosiaalityön käytännöissä näkyy, ei ole kuitenkaan niin selkeää. Kairala, Lähteinen ja Tiitinen (2012, 40) tutkivat rakenteellisen sosiaalityön opetusta yliopistoissa haastatteleamalla kahdeksaa sosiaalityön opettajaa. Tutkimuksen mukaan jo rakenteellisen sosiaalityön koulutus on marginaalissa opetuksen painottuessa enemmän yksilökohtaiseen sosiaalityöhön (Kairala ym. 2012, 51).

2.3 Yhteisölliset strategiat osana rakenteellista sosiaalityötä Suomessa

1980-luvun rakenteellisen sosiaalityön keskusteluista huolimatta, on rakenteellinen sosiaalityö ollut kovin marginaalissa ja voidaan myös sanoa, että keskustelu ja käytäntö ovat enemmänkin suuntautuneet sosiaalityön yhteisöllisiin strategioihin. Rakenteellisen sosiaalityön piirteitä on kuitenkin voitu nähdä suomalaisessa yhdyskuntatyössä. Heinosen (1984, 206-207) mukaan 1970-luvulla sosiaalisten ongelmien syitä alettiin liittää yhteisöjen omaehtoisen toiminnan heikentymiseen ja liian nopeisiin yhteiskunnallisiin rakennemuutoksiin ja yhdyskuntatyön alkuvaiheen pyrkimyksenä olikin parantaa alioikeutettujen ryhmien asemaa. Heinosen mukaan kokonaisvaltainen yhdyskuntatyö edellyttäisi sellaista lähestymistapaa, jossa pyritään muuttamaan vallitsevaa tilannetta ja saada aikaan kansalaisliikehdintää (Heinonen 1984, 213).

Suomessa yhteisöllisistä strategioista sosiaalityössä on puhuttu yhdyskuntatyön ja yhteisösosiaalityön käsitteiden kautta. Yhdyskuntatyön (community work) käsite on tullut Pohjoismaiden kautta Suomeen 1960-luvulla. Kansainvälisesti yhdyskuntatyö (community work) ja yhteisösosiaalityö (community social work) ovat esimerkkejä monimuotoisista yhteisöstrategioista (community strategies). 1970-luvulla Suomessa yleiseksi käsitteeksi tuli yhdyskuntatyö. Sittenkin käsitteen rinnalle on tullut aluetyö ja lähiympäristötyö ja rakenteellinen sosiaalityö. (Turunen 2008, 43-59.) 1990-luvun loppupuolella on Suomessa alettu yleisimmin puhua yhteisötyöstä ja yhteisösosiaalityöstä (Roivainen 2004, 62).

Yhdyskuntatyötä alettiin Suomessa toteuttaa 1970-luvulla uusissa lähiöissä. Tavoitteena oli ennaltaehkäistä sosiaalisia ongelmia ja tuoda sosiaalipalvelut lähelle asukkaita. Yhdyskuntatyössä oli alusta alkaen rakenteellinen luonne ja kriittinen asenne yhteiskunnan järjestelmiä kohtaan. 1980-luvun alussa sosiaalihuollon lainsäädäntöuudistuksessa

sosiaalityön yhdeksi tavoitteeksi tuli ylläpitää ja edistää yhteisöjen toimivuutta. (Roivainen 2008, 26-27.) Yhdyskuntatyöntekijän rooli on kaksinainen, viranomaistyön ja kenttätöiden välimaastossa. Asiakkuus yhdyskuntatyössä määrittyy eritavalla kuin perinteisessä yksilökeskeisessä sosiaalityössä. Asiakasta kutsutaan yleensä asukkaaksi ja työntekijä on paremmin tavoitettavissa kuin sosiaalitoimistossa. Työn painopiste on yksilötapauksissakin verkostoissa ja niiden tarjoamissa resursseissa. Ongelmalähtöistä lähestymistapaa yritetään välttää ja pyritään kokonaisvaltaiseen painotukseen asiakkaan tilanteen tulkinnassa. (Roivainen 2008, 30-32.)

Yhdyskuntatyöhön on vaikuttanut yleisesti sosiaalityön toimintaympäristöön vaikuttaneet muutokset. Roivainen jakaa yhdyskuntatyön moderniin ja jälkimoderniin kauteen. Modernin yhdyskuntatyön kautta leimasi sosiaalireformistinen ajattelu. Yhdyskuntatyö oli virallisen sosiaalityön yksi menetelmä, vaikka yhdyskuntatyö onkin aina ollut sosiaalityön marginaalissa. Jälkimodernistista yhdyskuntatyötä leimaa yhteisöllisyyttä korostavat strategiat, laaja toimijajoukko ja eriytyneet ammattinimikkeet. Samoin kuin modernilla kaudella, pyritään ongelmien varhaiseen puuttumiseen, mutta lisäksi korostetaan itseapua ja monituottajamalleja. Kohderyhmänä ei enää olekaan asuinalueiden ihmiset vaan tietyt asiakasryhmät ja tehtävänä sosiaalisten rakenteiden muuttamisen sijaan on ihmisten yksilökeskeinen voimavaraistaminen. (Roivainen 2008, 35-38.)

Yhdyskuntatyö on aina ollut sosiaalityön marginaalissa ja nykyisinkin tämä näkyy rahoituksen saamisen vaikeudessa ja siinä, että työntekijät kokevat, että omaa työtään on jatkuvasti puolustettava (Roivainen 2008, 32). Suomessa yhdyskuntatyöhön vaikuttaa työn projektiluonteisuus, rahoitusta saatetaan joutua hakemaan vuosittain ja työn jatkuvuudelle ei ole takeita. Yhdyskuntatyössä oli alun perin keskeistä se, että toimintaa tarjottiin kaikille alueen asukkaille, mutta nykyään rahoitusta saa varmimmin kohdistamalla toiminta tiettyihin asiakasryhmiin (Toivonen 2008, 141-151.) Nykyään 2000-luvulla yhteisösosiaalityön painotuksen voidaan nähdä muuttuneen yhdyskuntatyön kollektiiviseen muutokseen pyrkivän painotuksen sijasta enemmänkin pyrkimykseen kehittää tehokkaampia paikallisia palveluja ja vaihtoehtoisia tapoja kohdata palvelunkäyttäjien tarpeet. Painotuksena on kuitenkin yhä yhdyskuntatyön kanssa sama eli lähtöä liikkeelle paikallisista tarpeista ja voimavaroista. (Roivainen 2004, 73.)

2.4 Ekososiaalinen sosiaalityö

Rakenteellista sosiaalityötä sivuaa 1990-luvulla virinnyt ekososiaalinen sosiaalityö, joka on yleisintä Saksassa ja Suomessa. Ekososiaalisessa näkökulmassa pyrkimyksenä on kestävä kehitys, millä tarkoitetaan kehitystä, joka ottaa huomioon ekologiset ja sosiaaliset tekijät kokonaisuudessaan sekä arvioi kriittisesti yhteiskunnallista kehitystä. (Matthies ym. 2001, 5-12.) Alun perin näkökulma on lähtöisin 1970-luvun ympäristöliikkeistä ja saapui Saksan kautta Suomeen. Perustana oli kritiikki teollista modernisaatiota kohtaan. Ekososiaalinen sosiaalityö painottaa ympäristön ja ihmisten vastavuoroista suhdetta ja elinympäristö nähdään kokonaisvaltaisesti fyysisenä, sosiaalisena, kulttuuris-historiallisena ja yhteiskunnallisena sekä yksilöllisenä. Lisäksi ekososiaalisessa sosiaalityössä painotetaan paikallisten sosiaalipoliittisten toimintojen kehittämistä ekologisella ja sosiaalisesti kestäväällä tavalla. Ekososiaalisen näkökulman tuominen sosiaalityöhön tarkoittaa uudenlaista sosiaalityön ymmärrystä, joka voi johtaa rakenteellisiin ja poliittisiin muutoksiin. (Matthies ym. 2001, 24-36.)

Yhtenä ekososiaalisen sosiaalityön menetelmänä on sosiaalisten vaikutusten arviointi (Social Impact Assessment), malli joka on peräisin ekologisten vaikutusten arvioinnista (Environmental Impact Assessment). Mallia on kehitetty osana Sosiaali- ja Terveysministeriön tutkimusprojektia sekä EU:n TSER-projektia (New local policies against exclusion). Jyväskylässä mukana mallia oli kehittämässä käytännön sosiaalityöntekijöitä sekä sosiaalityön yliopisto-opiskelijoita 1990-luvulla. Tutkimusprojektissa määriteltiin ekososiaalisesti kestävä ympäristön kriteereiksi: sosiaalinen ja ekologinen monimuotoisuus, arkielämässä selviytyminen ja pääsy aktiviteetteihin sekä ympäristön laatu. (Närhi 2001, 63-64.)

Esimerkkinä ekososiaalisesti kestävä ympäristön kehittämisestä oli Jyväskylän Lutakon alueella työskentely. Sosiaalityöntekijöiden tarkoituksena alueella työskentelyssä oli saada asukkaiden ääni kuuluviin ja tätä varten he haastattelivat asukkaita. Sosiaalityöntekijät osallistuivat myös alueen suunnitteluun ja tekivät listan siitä mitä alueen kehittämisessä kannattaisi ottaa huomioon. Tähän kuuluivat mm. vuokrataso, asuntojen vaihtelu, julkiset palvelut, yhteisökeskus, puisto sekä jo silloin olemassa olevien rakennusten säilyttäminen, joissa oli toimintaa nuorille ja työttömille. Toisena esimerkkinä ekososiaalisesta sosiaalityöstä oli sosiaalityöntekijöiden osallistuminen arviointiin liittyen erään

kauppakeskuksen rakentamiseen Jyväskylän alueelle ja sen rakentamisen mahdollisiin vaikutuksiin haavoittuvimmille ryhmille kuten vanhuksille, vammaisille, työttömille sekä autottomille. Sosiaalityöntekijät haastattelivat alueen asukkaita ja arvioivat ketkä hyötyisivät ja ketkä häviäisivät, mikäli kauppakeskus rakennettaisiin. (Närhi 2001, 66-69.)

Sosiaalityön asiantuntijuutena mallissa nähtiin olevan asiakaslähtöisyys, ennaltaehkäisy ja sosiaalityöntekijöiden työskentely poliittisina toimijoina. Sosiaalisten vaikutusten arviointi tulisi sosiaalityössä ymmärtää laajemmin kuin vain vaikutusten arviointina rakennusprojekteissa. Se voidaan myös ulottaa koskemaan esimerkiksi arviointia siitä miten sosiaalipalvelujen tai etuuksien leikkaukset tulevat vaikuttamaan sosiaalityön asiakkaisiin. Mallissa nähdään, että sosiaalityöntekijöiden tulisi vaikuttaa kolmella tasolla: Traditionaalisella poliittisella tasolla, yhteistyöllä paikallisten asukkaiden ja kiinteistöjen omistajien kanssa sekä asiakastasolla. Käytännön yksilötasolla sosiaalityön tulisi edistää sellaisia elinympäristöjä, jotka rohkaisevat aktiiviseen ja itsenäiseen elämään. Ekososiaalinen näkökulma nostaa sosiaalityön kentälle kysymyksen siitä, millaista maailmaa ja elämäntapaa sosiaalityön tulisi tukea ja rakentaa. (Närhi 2001, 70-75.)

Ekososiaalinen sosiaalityö tulee lähelle rakenteellisen sosiaalityön käsitettä huomioimalla sosiaalityön poliittisen aspektin. Poliittinen toiminta nähdään sosiaalityön menetelmänä. Henkilökohtaisen ja poliittisen välinen yhteys tulee sosiaalityöhön mukaan, kun ymmärretään, että luonnonresurssit tulevat olemaan jatkossa yhä enemmän poliittisen kamppailun objekteja ja sosiaalityö on osallisena määrittelemässä näiden resurssien jakautumista käytännössä. Ekososiaalisessa sosiaalityössä sosiaalityö halutaan nähdä yhteiskunnalliseen muutokseen pyrkivänä, muuten se vain pitäisi yllä sortavia ja huonoja rakenteita. (Matthies & Närhi 2001, 43-46.)

3 RAKENTEELLISEN SOSIAALITYÖN KÄYTÄNTÖ

Pro gradu-tutkimuksessani ymmärrän rakenteellisen sosiaalityön laajasti sosiaalityön perinteiden sekä kriittisen ja radikaalin sosiaalityön näkökulmien pohjalta, ottaen huomioon sosiaalityön sarron vastaiset käytännöt, rakenteellisten tekijöiden vaikutukset asiakkaiden ongelmiin sekä yhteisöllisten näkökulmien tärkeyden (Mullaly 1997; Ferguson & Woodward 2009). Olen jakanut rakenteellisen sosiaalityön käytännön kolmeen ydinalueeseen: 1) Yhteiskunnalliseen muutostyöhön ja palvelujärjestelmään vaikuttamiseen, 2) rakenteellisen sosiaalityön asiakastyön käytäntöihin sekä 3) yhteisöllisiin näkökulmiin.

3.1 Rakenteellinen sosiaalityö yhteiskunnallisena muutostyönä sekä palvelujärjestelmään vaikuttamisena

Kanadassa Mullaly (1997) on kirjoittanut radikaalin sosiaalityön ideoista käyttäen käsitettä rakenteellinen sosiaalityö (structural social work). Rakenteellisen sosiaalityön voidaan ajatella lähtevän liikkeelle sosiaalityön kriittisestä käytännöstä. Ajatellaan, että nykyisellä palvelujärjestelmällä ei pystytä vastaamaan sosiaalisiin ongelmiin, vaan tarvitaan sosiaalista muutosta ja sortavien rakenteiden alasajoa. (Mullaly 1997, 25.) Sosiaalityön tulisi itse kehittää vahva ideologia ja perusta, joka perustuu sosiaalityön omaan tehtävään ja etiikkaan. Rakenteellinen sosiaalityö lähtee liikkeelle kritiikistä uusliberalismia kohtaan, josta sosiaalisten ongelmien ajatellaan nousevan. (Mullaly 1997, 101.) Rakenteellisessa sosiaalityössä kritisoidaan perinteistä sosiaalityötä siitä, ettei se ole kyennyt luomaan kriittistä itsearviointia käytännöistään ja siitä kuinka se patologisoi ihmiset ja sosiaaliset ongelmat (Mullaly 1997, 106).

Mullalyn (1997) mukaan rakenteellisen sosiaalityön tehtävä on kaksinainen. Ensinnäkin tulee lievittää sorrettujen ihmisten elämässä olevia negatiivisia puolia eli antaa ihmisille välitöntä apua heidän tilanteissaan. Toisena tehtävänä on muuttaa olosuhteita ja sosiaalisia rakenteita, jotka aiheuttavat negatiivisia asioita ihmisille eli tehdä pitkäjänteistä työtä tähdäten rakenteelliseen ja institutionaaliseen muutokseen. Muutosta yritetään saada aikaan

kaikilla yhteiskunnan tasoilla lähtien liikkeelle ideologiasta, joka ohjaa yhteiskuntia ja vaikuttaa sosiaalistumisen ja sosiaalisten instituutioiden kautta ihmisten välisiin suhteisiin. Ideologiaa voidaan haastaa ihmisten tietoisuutta lisäämällä. Muutokseen pitäisi pyrkiä myös sosiaalisten instituutioiden tasolla, kuten esimerkiksi sosiaalipalveluissa. Kontrollin mukaan ohjautuvaa toimintaa tulisi vähentää ja sosiaalisten instituutioiden vapauttavia piirteitä lisätä. Näiden lisäksi muutokseen pitäisi pyrkiä sosiaalisten suhteiden tasolla, mikä tarkoittaa alistavien ja sortavien suhteiden hajottamista. (Mullaly 1997, 133-136.)

Päätavoitteena rakenteellisessa sosiaalityössä on vaikuttaa yhteiskunnalliseen muutokseen, johon sosiaalityöntekijä tarvitsee monentasoista tietämystä. On tärkeää osata analysoida nykyistä kapitalistista järjestelmää ja sen rajoja hyvinvoinnin luomisessa sekä olla tietoinen vaihtoehtoisista tavoista järjestää yhteiskuntaelämää. Sosiaalityöntekijän tulisi myös tiedostaa, että sosiaalityökin on loppujen lopuksi poliittista toimintaa, tekee sitä sitten yksilötyön tai rakenteellisen työn suuntauksella. Sosiaalityö ei toimi poliittisessa tyhjiössä. Sosiaalityöntekijän tulisi ymmärtää, että sosiaalisia ongelmia ei voida ratkaista vain yksilö-, perhe-, tai alakulttuuritason ratkaisuilla ja osata analysoida kriittisesti sosiaalityötä. (Mullaly 1997, 163.)

Isona teemana rakenteellisessa sosiaalityössä nähdään sorto ja epätasa-arvoisuus ja siksi sosiaalityöntekijän olisi tärkeää ymmärtää sorron syitä ja sen eri muotoja. Ihmiset sisäistävät sorron henkilökohtaisella tasolla eri tavoin ja tämä ohjaa osaltaan ihmisten toimintaa (Mullaly 1997, 158-159). Epätasa-arvoisuus ja sorto näkyvät monilla eri tasoilla ja monien eri ihmisten sekä ryhmien elämässä. Stepney ja Popple (2008) kuvaavat ihmisten välistä epätasa-arvoisuutta luokan, etnisyyden ja sukupuolen käsitteiden avulla. Luokka voidaan määritellä eri tavoin, esimerkiksi marxismin teorian kautta tuotantovälineiden omistuksen mukaan tai esimerkiksi sosiaalisten luokkien kautta, jotka perustuvat taloudelliseen asemaan ja statuseroihin. Luokkia tarkastelemalla voidaan ymmärtää miten eriarvoisuus ja syrjintä toimivat yhteisöjen ja rakenteiden tasolla. Sukupuolen tasolla taas naiset ovat patriarkalisessa yhteiskunnassa huomattavasti huonommassa asemassa kuin miehet. Tämä näkyy esimerkiksi yhteisöjen tasolla siten, että naiset ovat yleensä tuottamassa epävirallista hoivaa kotona ja yhteisöissä. Etnisyys ja sen mukanaan tuomat sorron aspektit on tärkeä asia huomioida myös sosiaalityössä. Etnisiin yhteisöihin kohdistuu usein rasistisia rikoksia, lisäksi eri organisaatioiden sisällä voi olla rasistisia käytäntöjä. Etniset ryhmät ovat usein ylliedustettuina vankiloissa, lastensuojelussa ja

mielenterveyspalveluissa. Tämän takia voikin olla oikeutettua kysyä peilaavatko sosiaalityöntekijät vähemmistöjen edustajia ”keskiluokkaisten, valkoisten” normien mukaan. Sosiaalityöntekijät eivät välttämättä osakaan huomioida asiakkaidensa vahvuuksia, vaan työskentely tapahtuu stereotyyppien pohjalta ja sortoon sekä epätasa-arvoon perustuvat tekijät ja oletukset jäävät analysoimatta työskentelyssä. (Stepney & Popple 2008, 39-46.)

Rakenteellisen sosiaalityön käytäntöä voidaan lähestyä Mullalyn (1997) mukaan dialektisen analyysin avulla. Yhteiskunta ja sosiaaliset prosessit sisältävät ristiriitaisuuksia ja vastakkaisuuksia, jotka pitää ottaa huomioon ja ymmärtää. Näillä vastakkaisuuksilla on usein symbioottinen suhde. Rakenteelliseen sosiaalityöhön liittyy kaksi isoa kysymystä. Ensinnäkin se toimivatko sosiaalityöntekijät palvelujärjestelmän sisällä vai ulkopuolella? Tämä liittyy kysymykseen siitä voivatko sosiaalityöntekijät työskennellä palvelujärjestelmän sisällä samalla pyrkien muuttamaan itse järjestelmää vai onko tällainen järjestelmän muuttaminen mahdotonta sisältä käsin. Ja toisekseen keskitytäänkö muuttamaan ihmisten ajattelua edellytyksenä sosiaaliselle muutokselle vai keskitytäänkö muuttamaan materiaalisia olosuhteita, jotta ihmisten ajatuksetkin muuttuisivat? Vastauksien ei tarvitse välttämättä olla vain joko-tai. Järjestelmää voidaan käyttää muutokseen, mutta myös järjestelmän ulkopuolelta tulisi työskennellä Mullalyn mukaan. Ihmiset luovat ajatuksillaan ja toiminnallaan omaa todellisuuttaan, mutta toisaalta myös olosuhteet vaikuttavat ihmisten ajatuksiin ja toimintaan. (Mullaly 1997, 127.)

Rakenteellista sosiaalityötä voidaan tehdä niin palvelujärjestelmän sisällä kuin ulkopuolellakin, julkisella sektorilla ja kolmannella sektorilla. Sosiaalityöntekijät voivat kuitenkin kokea mahdollisuutensa toteuttaa rakenteellista sosiaalityötä rajoitetuksi. Näin on varsinkin julkisen sektorin sosiaalityössä. Julkisen sektorin sosiaalityön haasteina voidaan nähdä sosiaalityön pirstoutuminen ja erikoistuminen, yksilökeskeinen ajattelu ja byrokratia. Sosiaalityötä julkisella sektorilla ohjailee pitkälti byrokratia, vaatimukset ja resurssit, jotka tulevat ulkopuolelta. Sosiaalipalveluissa tarjotaan sosiaalista tukea ja kontrollia samaan aikaan. Asiakkaiden täytyy usein omaksua tietynlainen rooli ja toimintatapa mikä vain vahvistaa status quo. Sosiaalityöntekijät itse joutuvat vaikeaan asemaan, kun joutuvat sopeutumaan kapitalistisen järjestelmän arvoihin ja liian isoon työkuormaan. Kolmannen sektorin sosiaalityössä voidaan nähdä enemmän mahdollisuuksia toteuttaa rakenteellista sosiaalityötä, koska asiakkaat ovat usein mukana

vapaaehtoisesti, mikä takaa avoimemman asiakkuussuhteen eivätkä kontrolli ja byrokratia vaikuta niin paljon työskentelyyn. Asiakkaita on yleensä vähemmän ja organisaation arvopohja voi antaa aidompia mahdollisuuksia asiakkaiden kanssa tasavertaiseen työskentelyyn. Toisaalta kolmannen sektorin ongelmina nykyään on usein epävakaa rahoitus ja taloudellisen kilpailun vaikutus tarjottaviin palveluihin. Eri organisaatiot joutuvat kilpailemaan rahoituksesta keskenään ja tämä pakottaa suuntaamaan palveluita enemmänkin rahoittajien mielipiteiden mukaan. (Mullaly 1997, 182-184; Ferguson & Woodward 2009, 60-95.)

Haasteena Mullalyn (1997) mukaan on rakenteellisen sosiaalityön tekeminen niin, ettei vieraannuta itseään johdosta ja muista työntekijöistä. Ideana rakenteellisessa sosiaalityössä palvelujärjestelmän sisällä, julkisella sektorilla, on painottaa palvelun palveluluonnetta, ei sen kontrolliluonnetta. Tämä tarkoittaisi sitä, että sosiaalityöntekijä kyseenalaistaa palvelun perinteiset määritelmät asiakkaiden ongelmista. Asiakkaiden kannalta sosiaalityöntekijä pystyy vähentämään palvelun kontrolliluonnetta siten, että yrittää maksimoida asiakkaiden mahdollisuuksia palveluiden ja resurssien käyttöön, yhdistää asiakasryhmiä yhteiseen toimintaan, tukee asiakkaiden järjestöjä sekä kyseenalaistaa toimintaa, joka sortaa asiakkaita. (Mullaly 1997, 182-184.)

Palvelujärjestelmä julkisella sektorilla monilta osin voi rajoittaa rakenteellista sosiaalityötä. Tämän takia rakenteellista sosiaalityötä on järkevää tehdä myös järjestelmän ulkopuolella. Sosiaalityöntekijät voivat luoda, kehittää ja tukea vaihtoehtoisia sosiaalisia järjestöjä. Tätä voidaan kehittää jopa laajemmalle niin, että sosiaalityöntekijät olisivat mukana rakentamassa sosiaalista muutosliikettä muodostamalla liittoja eri asiakkaiden etujärjestöjen kanssa. Sosiaalityöntekijöillä on myös paikkansa ammattiyhdistysliikkeissä, joissa tunnustetaan yhteiskuntaluokkien olemassaolo ja pyritään ajamaan luokkien ja eri ryhmien tasa-arvoa. Sosiaalityöntekijät voivat olla myös poliittisesti aktiivisia työssään ja tällä tavalla osoittaa, että sosiaalityö on poliittista. (Mullaly 1997, 187-203.)

Isossa-Britanniassa Ferguson ja Woodward (2009) käyttävät käsitettä radikaali sosiaalityö puhuessaan sosiaalityön sarron vastaisista käytännöistä sekä rakenteellisesta vaikuttamisesta. He painottavat yhteiskunnallisen tason vaikuttamisen tärkeyttä. Sosiaalityö ei voi väittää pyrkivänsä sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen, mikäli se työskentelee vain yksilötasolla. Sosiaalityön tulisi pyrkiä vaikuttamaan yhteiskunnallisesti

ja liittymään taisteluun uusliberalistisia arvoja vastaan. (Ferguson & Woodward 2009, 162.) Sosiaalityöntekijöiden tulisi perustaa toimintansa tutkimukseen sekä kriittiseen ajatteluun. Sosiaalityön käytännön tulisi olla arvopohjaista, vaikka sosiaalityö onkin monien paineiden ristitulella. Erityisesti tulisi kiinnittää lisää huomiota rakenteelliseen epätasa-arvoisuuteen. (Ferguson & Woodward 2009, 153-157.) Ferguson (2009) painottaa, että yksilötyön ohella on tärkeää, että sosiaalityöntekijöiden tulisi olla osana kollektiivista toimintaa ja poliittista kampanjointia. Sosiaalityö ei voi toimia tyhjiössä. Jotta sosiaalityöntekijät voisivat yhdessä vastustaa nykyisiä paineita työllensä, tulisi heidän vaikuttaa ammattiyhdistysliikkeissä ja tätä kautta saada resursseja ja tukea pyrkimyksillensä. Mullalya (1997) mukailleen tärkeää olisi sosiaalityöntekijöiden mukanaolo erilaisissa sosiaalisissa muutosliikkeissä, jotka kiinnittäisivät huomioita myös rakenteellisiin epätasa-arvoisuuksiin. (Ferguson 2009, 95-96.)

Australiassa rakenteellisen ja radikaalin sosiaalityön näkökulmista puhutaan paljolti käyttäen kriittisen sosiaalityön käsitettä. Kriittinen sosiaalityö voidaan nähdä juontuvan 1970-luvulta kehittyneestä radikaalin ja rakenteellisen sosiaalityön painotuksista. Toisaalta voitaisiin myös sanoa, että nykyään kriittisen sosiaalityön näkökulmat ovat laajentuneet kapitalismin kritiikin ja luokkaerojen tunnistamisesta painottamaan laajemmin myös erilaisten vallan ja sarron lähteiden tunnistamista postmodernistisistä näkökulmista käsin. (Fook 2002, 5; Mendes 2009, 24-28.) Fookin (2002) mukaan kriittisessä sosiaalityössä nähdään kuinka henkilökohtaisten ongelmien syyt voivat löytyä myös sosio-ekonomisista rakenteista ja pyritään sarron vastaiseen, emansipatoriseen sosiaalityön käytäntöön ja analyysiin sosiaalisten ongelmien syistä. Sosiaalityön tavoitteena on sosiaalisen muutoksen aikaansaaminen. (Fook 2002, 5.) Myös Healy (2000, 24) painottaa sosiaalisten ongelmien analysoinnissa ja sosiaalityön käytännössä sosiaalisten rakenteiden ja valtasuhteiden merkitystä.

Suomessa rakenteellinen sosiaalityö on voitu ymmärtää kansainvälisiä perinteitä kapeammin tiedonkeruuksi ja raportoinniksi sekä osaksi sosiaalipolitiikkaa. Pohjola (2001) laajentaa kuitenkin hieman näkökulmaa ja hänen mukaansa sosiaalityön tehtävä on kaksinainen: asiakkaiden, niin yksilöiden, perheiden kuin ryhmienkin, tukeminen sekä yhteiskunnalliseen ajatteluun, palveluihin ja päätöksentekoon vaikuttaminen. Kuitenkin usein sosiaalityö ymmärretään vain yksilötason toimintana, joka on Pohjolan mielestä paradoksaalista ottaen huomioon, että asiakasmäärät ovat kasvaneet, tukea edellyttäviä

ongelmia tunnistetaan yhä useampia ja sosiaalityön tehtävä on laajentunut palvelemaan käytännössä koko väestöä vaikeissa elämäntilanteissa. Näin ollen puhtaasti yksilökohtainen työ ei ole enää Pohjolan mukaan sosiaalisesti kestävä. Mikäli sosiaalityö haluaa olla sosiaalisesti kestävä ja toimia tarkoituksenmukaisesti muuttuneessa yhteiskunnassa, tulisi sosiaalityön Pohjolan mukaan jäsentää toimintafunktiotansa uudelleen. Sosiaalityö edellyttää jo lähtökohdiltaan yksilöä laajemmin kokonaisuuden hahmottamista. Pohjolan mukaan sosiaalityön rakenteellisen tehtävään liittyy olennaisesti ihmisten perus- ja sosiaalisten oikeuksien toteutuminen. (Pohjola 2001, 207-215.)

Pohjola (emt.) jakaa rakenteellisen sosiaalityön tehtävät neljään eri ydinalueeseen: tietotyöhön, strategiatyöhön, inklusiiviseen työhön ja oikeudenmukaisuustyöhön. Tietotyö tarkoittaa tiedon tuottamista ja välittämistä eteenpäin. Sosiaalityöntekijöiden tulisi tuottaa tietoa sosiaalisista olosuhteista, hyvinvointi- ja pahoinvointikysymyksistä sekä palveluiden toimivuudesta ja tämä edellyttää sosiaalityöntekijältä sosiaaliantalyttikon ja yhteiskuntakriittikon tehtävää. Tämä ei kuitenkaan riitä, vaan tarvitaan julkisuustyötä eli tiedon välittämistä kansalaisille ja päättäjille, koska merkittävä osa asiakkaiden elämään liittyvistä ratkaisuista tehdään sosiaalityön ulkopuolella. Strategiatyö liittyy hyvinvointipalveluiden ja sosiaalityön suunnitelmalliseen edistämiseen sekä yhteiskuntapoliittisiin linjauksiin ja lainsäädäntöön vaikuttamiseen. Käytännössä tämä tarkoittaa hyvinvointisuunnitelmien, -ohjelmien ja strategioiden rakentamista yhdessä kansalaisten, järjestöjen, toisten viranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa. Inklusiivisyydessä on kysymys kansalaisten osallisuuteen ja vaikuttamiseen kiinnittävästä työstä. Siinä edistetään kansalaisten yhteisöllisyyttä ja osallisuutta sekä tehdään yhteistyötä järjestöjen kanssa. Oikeudenmukaisuustyössä painopiste on ihmisten perus- ja sosiaalisten oikeuksien huomioimisessa kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa, palveluissa ja päätöksenteossa. Tavoitteena on asiakkaiden sosiaalisten oikeuksien edistäminen. Sosiaalityössä tämä tarkoittaa keskustelun ylläpitämistä oikeus- ja oikeudenmukaisuusperiaatteista yhteistyössä muiden toimintasektoreiden ja kansalaistoiminnan kanssa. Pohjolan määritelmässä on nähtävissä yhteiskunnallista muutostyötä sekä rakenteellisen sosiaalityön yhteisöllisiä piirteitä, jotka lähtevät liikkeelle asiakastyössä saadusta tiedosta koskien asiakkaiden tilanteiden rakenteellisia juuria. (Pohjola 2001, 215-220.)

3.2 Rakenteellinen sosiaalityö asiakastyössä

Ferguson ja Woodward (2009) painottavat sitä kuinka radikaalin sosiaalityön käytännön ei tarvitse välttämättä olla suurta ja näyttävää. Se lähtee liikkeelle hyvän palvelun tarjoamisesta, mikä on asiakasta kunnioittavaa, sosiaalityön eettisten arvojen mukaista sekä tutkimukseen perustuvaa ja pohjautuu hyvän asiakkuussuhteen rakentamiselle. Tämä ei kata vain yksilöiden vaan myös yhteisöjen ja ryhmien kanssa työskentelyä. Radikaalia sosiaalityötä voi tehdä pienessä mittakaavassa, laittamalla asiakkaan edut ensisijaisiksi. Sosiaalityö ei kuitenkaan voi väittää pyrkivänsä sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ellei se työskentele yksilötasoa laajemmin, vaikuttaen myös yhteiskunnallisesti. (Ferguson & Woodward 2009, 153-162.)

Ferguson (2009) jakaa radikaalin sosiaalityön käytännön asiakastyössä hyvien käytäntöjen ylläpidoksi sekä pienen mittakaavan vastarinnaksi. Uusliberalistiset käytännöt ovat vaikuttaneet myös perinteiseen yksilötyöhön ja nakertaneet sen pohjaa. Tämän takia sosiaalityön nykyisissä paineissa inhimillinen ja kokonaisvaltainen työskentelytapa voidaan nähdä myös radikaalina sosiaalityönä. Pienen mittakaavan vastarinnalla Ferguson tarkoittaa sitä kuinka sosiaalityöntekijät voivat pyrkiä käyttämään nykyistä järjestelmää tavallaan itseään vastaan ja etsiä keinoja taivuttaa sääntöjä silloin tällöin, jotta asiakkaat saisivat parasta mahdollista palvelua ja tarvittavia etuuksia. (Ferguson 2009, 94-95; Ferguson & Woodward 2009, 158-159.)

Mullaly (1997) vie rakenteellisen sosiaalityön asiakastyössä pidemmälle ja painottaa yhteyttä henkilökohtaisen ja poliittisen välillä. Rakenteellisessa sosiaalityössä pyritään muuttamaan status quo, ei vain auttamaan asiakasta selviytymään nykyisessä järjestelmässä. Tämä ei tarkoita ettei työskenneltäisi yksilöiden tai perheiden kanssa, vaan samaan aikaan tuodaan julki henkilökohtaisen ja poliittisen tason vaikutuksia. Kun sosiaalityöntekijä itse ymmärtää henkilökohtaisen ja poliittisen yhteyden, sen kuinka poliittiset päätökset sekä nykyinen yhteiskuntajärjestelmä ja arvot vaikuttavat asiakkaisiin henkilökohtaisesti, pystyy hän kommunikoimaan tätä todellisuutta asiakkailleen ja asettamaan heidän tilanteensa oikeaan yhteyteen. Yhdistämällä henkilökohtaisen ja poliittisen ja auttamalla asiakkaita ymmärtämään tämän yhteyden, voidaan siirtyä sosiaalityön käytäntöön, missä pyritään purkamaan sortavia instituutioita ja

ajatusrakenteita. (Mullaly 1997, 164-166.)

Mullaly (1997) luettelee tietoisuuden lisäämisen yhdeksi rakenteellisen sosiaalityön työmenetelmäksi palvelujärjestelmän sisällä työskenneltäessä. Sorrettuja asiakkaita pyritään auttamaan lisäämällä heidän tietoisuuttaan heidän sorretusta asemastaan. Tähän sosiaalityöntekijä tarvitsee empatiaa ja dialogista suhdetta asiakkaaseen. Perustyössään sosiaalityöntekijät voivat tuoda esiin asiakkaille heidän sorrettua asemaansa ja tällä tavalla lievittää heidän syyllisyyttään ja häpeäänsä tilanteestaan. Tämän katsotaan vapauttavan asiakkaiden resursseja sosiaaliseen toimintaan sortoa vastaan. Tietoisuuden lisäämisen tulisi kuitenkin aina perustua kunkin asiakkaan tilanteeseen ja kokemuksiin. (Mullaly 1997, 170-172.)

Asiakkaan tietoisuutta voidaan lisätä normalisaation, kollektiivisaation ja uudelleenmäärittelyn keinojen kautta. Normalisaatiossa autetaan asiakkaita näkemään, ettei heidän ongelmansa ole ainutlaatuisia, vaan ne liittyvät heidän yhteiskunnalliseen asemaansa, politiikkaan ja rakenteisiin, ei vain heihin itseensä. Tämä ei tarkoita täysin psykologisen lähestymistavan kieltämistä, mutta heti ei oleteta asiakkaiden ongelmien johtuvan patologiasta tai poikkeavuudesta. Käytännössä tätä voidaan toteuttaa informoimalla asiakkaita ja auttamalla heitä liittymään itseapu- ja vertaisryhmiin. Kollektiivisaatiossa asiakkaalle pyritään tuomaan esiin laajempi näkökulma hänen ongelmiensa syistä ja antamaan vastakohta individualismin periaatteille. Sosiaalityöntekijä voi oikeassa kohdin ohjata asiakasta liittymään eri järjestöjen toimintaan mukaan. Uudelleenmäärittelyssä ongelmat pyritään määrittelemään asiakkaan kanssa uudestaan rakenteellisen tason kautta. (Mullaly 1997, 173-180.)

Myös Healy (2000, 31-33) näkee tietoisuuden lisäämisen kriittisen sosiaalityön käytännön menetelmäksi ja liittyy siihen pyrkimyksen asiakkaiden omaehtoiseen kollektiiviseen toimintaan asemansa parantamiseksi. Rakenteellisessa sosiaalityössä onkin tärkeää empowerment-näkökulma. Käsite voidaan ymmärtää eri tavoin. Sen voi suomentaa valtaistamiseksi tai voimaistamiseksi. Sosiaalityössä empowerment liittyy ajatukseen, että asiakkaat ovat jotenkin huonommassa asemassa tai voimattomampia. Empowermentiin liittyy voiman lisääntyminen ja tähän voimaan kuuluu mahdollisuus valintoihin oman elämänsä ohjaamisessa. (Sheppard 2006, 115.) Empowerment voidaan nähdä yksilöllisellä ja yhteiskunnallisella tasolla. Empowermentin avulla yksilöiden, ryhmien ja yhteisöjen on

mahdollista vaikuttaa elinolosuhteisiinsa. (Adams 1996, 5.) Rakenteellisessa sosiaalityössä empowerment voidaan nähdä poliittisella ja taloudellisella tasolla niin, että rakenteellisesti orientoituneet ryhmät aktiivisesti yrittävät saada enemmän valtaa ja vaikutusmahdollisuuksia yhteiskunnan eri instituutioissa. Empowermentilla voidaan myös tarkoittaa sitä, että yksilöt oppivat ymmärtämään sorretun asemansa ja toimimaan sorron voittamiseksi. Sosiaalityöntekijät eivät voi voimaannuttaa tai valtaistaa asiakkaitaan, vaan he voivat olla ainoastaan tässä apuna, eräänlaisina fasilitaattoreina. Voimaantumiseen tai valtaistumiseen pyrkivässä sosiaalityössä työskennellään mikro- ja makrotasolla. Mikrotasolla sosiaalityöntekijä työskentelee kiireellisten ongelmien helpottamiseksi, mutta myös kehottaa asiakkaitaan liittymään kollektiiviseen toimintaan tai on jopa mukana luomassa sellaista. Empowerment ei ole mahdollista ellei asiakas näe yhteyttä voimattomuuden ja rakenteellisten tai poliittisten resurssien välillä eikä tunnista kuuluvansa isompaan ryhmään, joka taistelee samojen asioiden kanssa. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on dialogisen suhteen avulla tuoda esiin tätä yhteyttä ja auttaa asiakkaitaan saamaan oman äänensä esiin yhteiskunnassa, ei toimia itse asiakkaiden äänitorvena. (Mullaly 1997, 167-170; Healy 2000, 32-33.)

Viirkorpi (1990) toivoisi käsitetarkastelunsa mukaan rakenteellisen sosiaalityön olevan osa sosiaalityöntekijän työtä, mutta laajemmin kuin tiedon kokoajan ja välittäjän tehtävissä. Sosiaalityön kohteena on yksilön ja yhteiskunnan välisen vuorovaikutuksen ristiriidat, jotka ilmenevät yksilöiden suoriutumisen tai toimintakyvyn ongelmina. Tällöin muutoksen aikaansaaminen vaatii työskentelyä niin yksilön subjektiivisten toimintaedellytysten kuin ympäristönkin toimintaehtojen kanssa. Sosiaalityön tulisi Viirkorven mukaan olla kokonaisvaltaista muutostyötä, jossa vaikutetaan asiakkaiden elämänympäristön muodostamiin toimintaehtoihin ja näin järjestellään asiakkaan olosuhteita. Samaan aikaa sosiaalityöntekijä törmää uudistustarpeisiin, jotka ovat ratkaistavissa vain ylempillä tasoilla. Sosiaalityöntekijän tulisi eri tavoin pyrkiä vaikuttamaan, jotta tällaisiin epäkohtiin puututtaisiin, koska ilman sitä ei yksittäisen asiakkaan asioissa voida tehdä kokonaisvaltaista sosiaalityötä. Sosiaalityö kuitenkin lähtee liikkeelle yksittäisten asiakkaiden toimintaedellytyksistä ja siksi sosiaalityön ajamat uudistukset on suhteutettava yksittäisen ihmisen tai tietyn väestöosan tilanteeseen. (Viirkorpi 1990, 76-77.) Viirkorpi kuvaakin sosiaalityön rakenteellista tehtävää kolmella iskulauseella: Lisää kokonaisvaltaisuutta yksilötyöhön! Kokonaisvaltaisen yksilötyön rinnalle myös yleisempää uudistustyötä! Ei yleisiä uudistuksia ilman yhteyttä yksilökohtaiseen työhön! (Viirkorpi

1990, 17.)

3.3 Rakenteellisen sosiaalityön yhteisölliset näkökulmat

Yhteisölliset strategiat ovat olleet sosiaalityön ytimessä settlementiliikkeestä lähtien. 1960- ja 1970-luvuilla ne tulivat uudelleen ajankohtaisiksi radikaalin sosiaalityön muodossa, johon vaikuttivat silloiset sosiaaliset liikkeet. Vastapainona yksilöajattelulle haluttiin tuoda yhteisölliset näkökulmat ja ongelmien rakenteelliset juuret. (Ferguson & Woodward 2009, 132-133.) Sosiaalityöntekijä voi työskennellä asiakkaiden eri yhteisöjen kanssa tai liittymällä mukaan erilaisiin sosiaalisiin liikkeisiin, jotka ajavat asiakkaiden etuja. Sosiaalityöntekijöiden omat yhteisöt, erilaiset organisaatiot ovat tärkeitä, koska niissä sosiaalityöntekijät voivat yhdistäytyä ajamaan itselleen parempia työehtoja sekä kehittää sosiaalityön rakenteellisia ja eettisiä toimintatapoja. (Ferguson & Woodward 2009, 134-146.)

Yhteisöjä on käsitelty erityisesti sosiologisessa tutkimuksessa. Yhteisön luonnetta voidaan määritellä eri tavoin, mutta yleisesti ottaen yhteisö on paikka, missä sosiaalisia suhteita määritellään uudelleen ja missä epätasa-arvoisuudet tulevat näkyviin selkeimmin. Yhteisö voidaan nähdä esimerkiksi paikallisuuden kautta, jolloin pystytään huomioimaan kaupungillistumisen tuomia haasteita yhteisöille. Toisaalta myös kapitalismi, tuloerot ja ammattien eriytyminen määrittävät yhteisöjä. (Stepney & Popple 2008, 8-17.) Yhteisöt voivat perustua alueeseen, sosiaaliseen vuorovaikutukseen tai esimerkiksi erilaisiin etnisiin ja kulttuurisiin ryhmiin (Roivainen 2004, 56). Käsitteet yhteisöstä ovat muuttuneet ajan myötä. Esimodernit yhteisöt olivat ajallisesta ja paikallisesti pysyviä ja usein koko yksilön elämän kaaren kestäviä. Jälkimodernien yhteisöjen ajatellaan olevan lyhytkestoisia ja tilannekohtaisia. Ihmisten arjessa voi nykyään olla läsnä pitkäaikaiseen sitoutumiseen perustuvia yhteisöjä sekä hetkellisiä tarpeita palvelevia yhteisöjä. (Roivainen ym. 2008, 10.)

Useille ihmisille joustava liikkuminen yhteisöistä toiseen on luonnollinen osa elämää. Yhteisöillä nähdään olevan roolinsa hyvinvoinnin tuottajina. Hyvinvointivaltion alkuperäisenä ajatuksena on ollut, ettei yksilön turva olisi riippuvainen vain luonnollisten yhteisöjen resursseista. Nykyään individualismin ja yksilön vastuu-ajattelun lisääntymisen

myötä, yhteisöjen vastuu hyvinvoinnin tuottajina on kasvanut. (Roivainen ym. 2008, 10-12.) Yhteisöjen nähdään voivan lisätä sosiaalista pääomaa eli ajatellaan, että yhteisöissä syntyvä sosiaalinen luottamus ja tuki lisäävät yhteisöjen ja yksilöiden hyvinvointia, joka taas sitoo yhteiskunnan jäseniä yhteen. (Roivainen 2004, 26.) Yhteisöillä on myös negatiivinen puolensa. Osa ihmisistä on sosiaalisten tilanteensa vuoksi sidottu yhteisöllisten vaihtoehtojen puuttumiseen. Sosiaalityössä on siten tärkeää tunnistaa niin yhteisöjen voimavarat kuin myös se, että yhteisöissä käytetään valtaa ja poissulkemista. Sosiaalityön asiakkaiden omiin yhteenliittymiin liitetään ajatus niiden tärkeydestä, mutta myös asiakkaiden ”vääränlaisia” yhteenliittymiä pyritään kontrolloimaan. (Roivainen ym. 2008, 10-19.)

Fergusonin & Woodwardin (2009) mukaan yhteisölliset strategiat sosiaalityössä nostavat esiin ongelman määrittelyn, vallan, ammatillisen vastuun sekä tulostavoitteiden kysymyksiä. Yhteisöllisessä näkökulmassa ongelmien ei nähdä kumpuavan yksilöistä itsestään, vaan myös rakenteellisista tekijöistä käsin. Työskentely nähdään usein poliittisena, jossa pyritään muuttamaan olosuhteita ja rakenteita, jotka vaikuttavat yksilöihin ja yhteisöjen toimivuuteen. Ongelmaksi saattaa kuitenkin muodostua vallan jakautuminen. Usein asiakkailla ja harvoin myöskään sosiaalityöntekijöillä on valtaa muuttaa asioita isossa mittakaavassa. Ristiriitaa sosiaalityöhön saattaa tuoda myös vastuun jakautuminen asiakkaiden yhteisöjen ja työn mahdollistavan organisaation resurssien ja vaatimusten kanssa. Yhteisöjen kanssa työskentelyssä voidaan nähdä olevan kaksinaistavoitteita. Toisaalta keskitytään siihen mitä asiakkaat saavat toiminnasta, esimerkiksi osallisuuden kokemuksia tai lievitystä yksinäisyyteen. Toisaalta tavoitteena on kehittää asiakkaiden ja yhteisöjen omia voimavaroja parempaan suuntaan. (Ferguson & Woodward 2009, 134-136.)

Sosiaalityön yhteisöllisten strategioiden vahvuutena on ongelmien ennaltaehkäisy. Rakenteellisiin ongelmiin ei voida puuttua vain yksilötasolla vaan tarvitaan laajempia työskentelymahdollisuuksia. Vaikka usein muutoksia saadaan aikaan pienessä mittakaavassa tai paikallisella tasolla, niin silti niillä voi olla paljonkin vaikutusta asiakkaiden arkeen. Toisena vahvuutena yhteisöllisissä strategioissa on mahdollisuus saada aikaan positiivista muutosta tarjoamalla asiakkaille mahdollisuuksia tutustua ihmisiin, jotka ovat samassa tilanteessa. Tätä kautta asiakkaat voivat voimaantua ja vastustaa yksilö- ja ongelmapainotteisesta ajattelusta johtuvaa leimaantumista. Haasteena yhteisöllisissä

strategioissa kuitenkin voi olla organisaation rakenteet, pienet resurssit ja managerialistiset opit, jotka voivat rajoittaa työskentelyä. Vapaaehtoissektorin puolella työskentely koetaan usein helpompana, mutta olisi tärkeää että yhteisöllisiä strategioita voitaisiin yhdistää osaksi julkisen sektorin sosiaalityön käytäntöjä. (Ferguson & Woodward 2009, 137-139.) Myös Stepneyn ja Popplen (2008) mukaan yksilökeskeiseen sosiaalityöhön verrattuna yhteisöllisen sosiaalityön painopiste on ennaltaehkäisyssä ja toiminnassa, jossa painotetaan elinolosuhteita ja ympäristöä. Vastuu tuloksista ei ole vain työntekijöillä, vaan vastuu jaetaan yhdessä kansalaisten kanssa. Intervention kohteena ovat ympäristö ja sosiaaliset verkostot, ei yksilöiden ongelmat ja niiden patologisoiminen. (Stepney & Popple 2008, 114-155.)

On kuitenkin huomattava, että yhteisöllisen näkökulman sosiaalityössä voidaan nähdä liittyvän laajempaan hyvinvointipolitiikan muutokseen sekä juontuvan nykyisistä uusliberalistisista motiiveista. Kansalaisten yhteisöt on otettu osaksi hyvinvointipolitiikkaa. Enää ei puhuta niinkään asiakkaista vaan kansalaisista ja heidän yhteiskunnallisista osallistumismahdollisuuksistaan. Yhteisöllisissä toimintamalleissa on mahdollisuus päästä lähelle sellaisia palvelujen muotoja, joissa huono-osaisillakin on mahdollisuus osallisuuden kokemuksiin. Yhteisöllisyys- ja osallisuusretoriikan käänköpuolena voidaan kuitenkin nähdä pyrkimys hyvinvointipalvelujen markkinoistamiseen ja yksityistämiseen. Pahimmillaan yhteisöllisyys- ja osallisuusretoriikka voidaan käyttää palvelujen tuottamiseen mahdollisimman halvalla ja ammatillisuus-kriteerien kiertämiseen. Hyvänä puolena on, että sosiaalipalveluissakin on saatu tilaa yhteisöllisille toimintoille. Vaarana on kuitenkin, että toiminnat eivät muutukaan kestäviksi käytännöiksi rahoituksen epävakaiksi ja projektien määräaikaistuksien takia ja työntekijät alkavat hyväksyä epävakaat käytännöt osaksi hyvinvointipalveluja. (Matthies 2008, 61-79.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimuksellinen viitekehys ja tutkimusongelma

Rakenteellisesta sosiaalityöstä on keskusteltu Suomessa jonkin verran, mutta sen käytännön tutkimus on jäänyt vähäiseksi. Tutkimustehtäväni on selvittää rakenteellisen sosiaalityön mahdollisuuksia aikuissosiaalityössä. Halusin lähteä selvittämään miten rakenteellisen sosiaalityön näkökulmat soveltuvat ja näyttäytyvät käytännön sosiaalityössä. Päätin tarkastella tutkimuksessani rakenteellista sosiaalityötä aikuissosiaalityön kontekstissa, koska aikuissosiaalityössä työskennellään erityisesti sellaisten ongelmien kuten syrjäytymisen ja työttömyyden kanssa. Näillä ongelmilla on rakenteelliset juurensa kuin myös vaikutuksensa yhteiskuntaan eikä niihin välttämättä voida vastata pelkästään yksilökohtaisen sosiaalityön avulla. Tutkimuskysymyksiä on kolme:

1. Miten sosiaalityöntekijät määrittelevät rakenteellisen sosiaalityön?
2. Miten rakenteellisen sosiaalityön näkökulmat näyttäytyvät aikuissosiaalityössä?
3. Minkä tekijöiden nähdään vaikuttavan rakenteellisen sosiaalityön toteuttamisen mahdollisuuksiin aikuissosiaalityössä?

Olenainen osa tutkimusta on tutkimuksen menetelmällisten kysymysten pohtiminen. Tutkijan tulee perustella omat taustasitoumuksensa. Se millainen todellisuuskäsitys ja tietokäsitys tutkijalla ovat, vaikuttaa olennaisesti tutkimukseen. (Syrjäläinen ym. 2007, 8.) Tutkimukselliset lähestymistavat voidaan jakaa kahteen sen perusteella miten niissä suhtaudutaan kieleen. Mikäli tutkija näkee kielen todellisuuden suorana heijastumana ja on kiinnostunut siitä mitä erilaisia asioita tutkittavaan ilmiöön liitetään, mitä ilmiöstä kerrotaan, niin tällöin tutkijan käsitys sosiaalisesta todellisuudesta on realistinen. Mikäli taas tutkija on enemmänkin kiinnostunut siitä minkälaisia merkityksiä ihmiset antavat ilmiölle, miten he perustelevat ja vetoavat näkemyksiään, niin kyse on enemmänkin relativismista. Tällöin tullaan lähelle tutkimuksellista viitekehystä, jota kutsutaan sosiaalisesti konstruktionismiksi. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan sosiaalinen todellisuutemme rakentuu sosiaalisessa kielellisessä vuorovaikutuksessa. Tämä liittyy 1960–1970-luvulla tapahtuneeseen kielelliseen käännteeseen tutkimuksessa, jolloin

tutkimuksellinen mielenkiinto suuntautui kieleen, jonka ajateltiin rakentavan sosiaalista todellisuutta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Kaikessa tutkimuksessa ei ole kuitenkaan pakko tehdä tarkkoja rajanvetoja realismin ja relativismin suhteen (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Aluksi ajattelin, että oma tutkimuksellinen viitekehyseni on lähempänä realistista käsitystä sosiaalisesta todellisuudesta. Olin kiinnostunut selvittämään miten sosiaalityöntekijät liittivät rakenteelliseen sosiaalityöhön ja näin heidän kertomiensa asioiden kuvastavan todellisuutta sellaisenaan. Näen yhä, että sosiaalityöntekijöiden mielipiteet haastattelutilanteessa kuvaavat osaltaan todellisuutta sellaisena kuin se on heidän työssään. Toisaalta kuitenkin tausta-ajatuksenani on, että se miten sosiaalityöntekijät ajattelevat ja jäsentävät rakenteellista sosiaalityötä ja sen mahdollisuuksia omassa työssään, vaikuttaa myös siihen miten sitä tehdään käytännössä. Olen lopulta tutkimuksessani enemmän keskittynyt sosiaalityöntekijöiden omiin näkemyksiin rakenteellisesta sosiaalityöstä ja sen mahdollisuuksista aikuissosiaalityössä ja tämän voidaan nähdä tulevan lähelle sosiaalista konstruktionismia. Nämä näkemykset ovat taas syntyneet aineistonkeruutilanteessa sosiaalityöntekijöiden yhteisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisten määrittelyjen kautta. Osaltaan näiden näkemyksien voidaan nähdä kuvaavan käytännön työn todellisuutta, mutta osaltaan ne ovat yhteisessä vuorovaikutuksessa muodostettuja näkemyksiä.

4.2 Ryhmähaastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Alkuperäinen tutkimussuunnitelmani oli kerätä aineisto kirjoituspyynnöllä, joka oli osoitettu käytännön sosiaalityöntekijöille. Lähetin kirjoituspyynnön kolmeen eri otteeseen sosiaalisen median kautta sekä käyttäen niin sanottua lumipallomenetelmää. En kuitenkaan saanut tällä tavalla kuin kaksi kirjoitusta ja kaksi muuta yhteydenottoa sosiaalityöntekijöiltä, jotka toivoivat voivansa osallistua tutkimukseen haastattelun kautta. Tämä takia päätin muuttaa tutkimussuunnitelmaani ja kerätä aineistoni haastattelemalla aikuissosiaalityöntekijöitä. Tutkimukseni aineisto koostuu siis Suomen erään keskisuuren kunnan sosiaaliaseman sosiaalityöntekijöiden kahdesta ryhmähaastattelusta, joissa avaavien kysymysten ja virikemateriaalin avulla keskusteltiin rakenteellisen sosiaalityön mahdollisuuksista aikuissosiaalityön kontekstissa. Otin aluksi yhteyttä kyseisen kunnan

johtavaan sosiaalityöntekijään, joka keskusteli sosiaalityöntekijöiden kanssa, olisivatko he kiinnostuneita osallistumaan tutkimukseeni. Saatuaani työntekijöiden suostumuksen, hain kunnalta tutkimuslupaa. Haastatteluun osallistujien iät ja työkokemus vaihtelivat. Jotkut olivat olleet alalla vuosikymmeniä ja erilaisissakin tehtävissä, jotkut taas valmistuneet 2-5 vuoden sisällä. Kaikilla osallistujilla oli sosiaalityöntekijän ammatillinen pätevyys. Sosiaalityöntekijät saivat itse aikataulujensa mukaan päättää ryhmäkokoonpanot sekä haastatteluajat.

Haastattelujen teemat koskivat työntekijöiden työtä ja heidän näkemyksiään eikä yksittäisten asiakkaiden asioista haastatteluissa kysytty. Toisessa ryhmässä oli viisi haastateltavaa ja toisessa neljä. Haastattelut toteutettiin lokakuussa 2013. Ensimmäinen 17.10. ja toinen 25.10. Ensimmäinen ryhmähaastattelu kesti tunnin ja 12 minuuttia ja toinen ryhmähaastattelu tunnin ja neljä minuuttia. Yhteensä litteroitua tekstiä oli 22 sivua (riviväli 1, fontti 12, Times New Roman). Koska en analyysissäni keskittynyt erityisesti kieleen, en käyttänyt litteroidessani erikoismerkkejä, mutta olen litteroinut osallistujien kommentit lauseineen kokonaisuudessaan, niin että osallistujan tarkoittama pääasia on tullut selkeäksi. Omia kysymyksiäni tai haastattelun osioissa eteenpäin ohjeistamista en litteroinut, vaan merkitsin ne muutamilla sanoilla, niin että aineistoa analysoidessani pystyin muistamaan kuitenkin oman ohjeistukseni osallistujille. Jätin myös litteroinnista pois mikäli osallistajat kysyivät jotain tarkennusta tai kommentoivat jotain muuta kuin itse aiheeseen liittyvää, esimerkiksi virikemateriaalia.

Laadullisella aineistolla tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan aineistoa, joka on ilmiänsuhtaan tekstiä. Teksti voi olla syntynyt tutkijasta riippuen tai riippumatta. Laadulliselle aineistolle on tyypillistä, että vastaajat ovat saaneet tuottaa aineistoa tutkijan sitä suuremmin rajoittamatta. (Eskola & Suoranta 1996, 11.) Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään usein pieneen määrään tapauksia, joita pyritään analysoimaan mahdollisimman perusteellisesti. Aineiston tieteellisyyden kriteeri ei ole sen määrä vaan laatu. Aineistonkeruussa käytin harkinnanvaraista otantaa, jossa on kysymys tutkijan kyvystä rakentaa tutkimuksessa vahvat teoreettiset perustukset, jotka osaltaan ohjaavat aineiston hankintaa. (Eskola & Suoranta 1996, 13.)

Suomessa ehkä yleisin tapa kerätä laadullista aineistoa on haastattelu. Yleisesti haastattelutyyppit voidaan jakaa strukturoituun haastatteluun, puolistrukturoituun

haastatteluun, teemahaastatteluun ja avoimeen haastatteluun. Nämä eri tyypit eroavat siitä miten haastattelija jäsentää haastattelutilannetta ja kuinka kiinteässä muodossa kysymykset ovat niin, että strukturoidussa haastattelussa kysymykset ja niiden järjestys on tarkasti määritelty kun taas avoimen haastattelun tilanne muistuttaa eniten normaalia keskustelua. (Eskola & Suoranta 1998, 86-87.) Ryhmähaastattelulla tarkoitetaan haastattelua, jossa paikalla on samalla kertaa useita haastateltavia. Ryhmähaastattelusta voidaan erottaa ainakin kaksi käyttötapaa Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan. Ryhmähaastattelua voidaan käyttää yksilöhaastattelun sijasta tai sitten yksilöhaastattelun ohella. Ryhmähaastattelun etuna on, että haastateltavat voivat tukea toisiaan haastattelutilanteessa ja siinä on mahdollisuus saada tietoa enemmän kun eri osallistujat yhdessä miettivät aihetta, muistelevat ja rohkaisevat toisiaan. (Eskola & Suoranta 1998, 95-96.)

Päädyin ryhmähaastatteluun juuri siitä syystä, että näin sen olevan tehokkaampi tapa saada tietoa rakenteellisesta sosiaalityöstä. Yksilöhaastatteluissa ongelmaksi olisi saattanut muodostua se, ettei haastateltava välttämättä pystyisi aiheen mahdollisen vaikeuden takia tuottamaan samalla tavalla tietoa. Ryhmähaastattelussa onkin hyvin mahdollista, että aihe avautuu osallistujille eri tavalla ja yhdessä osallistujat pystyvät tuottamaan laajemman kuvan ja kehittämään uusia ideoita koskien rakenteellista sosiaalityötä. Ryhmäkeskustelun käyttötapana voidaankin nähdä, niin kuin esimerkiksi markkinatutkimuksessa, erilaisten innovaatioiden tuottaminen ja arvioiminen. Tämä perustuu ajatukseen ryhmän potentiaalisen luovuuden käyttämisestä. (Valtonen 2005, 226.)

Valtonen (2005) erottaa ryhmähaastattelun ja ryhmäkeskustelun toisistaan. Ryhmähaastattelussa haastattelija haastattelee ryhmässä eri osallistujia, mutta keskustelussa pyritään vuorovaikutukseen osallistujien välillä. Haastattelija tarjoaa eri teemoja keskusteltavaksi kysymysten sekä virikemateriaalien avulla. Vuorovaikutuksen tarkoituksellinen hyväksikäyttö nähdään piirteenä, joka tuottaa erityistä tutkimustietoa. (Valtonen 2005, 223-224.) Ryhmän tuottama aineisto perustuu vuorovaikutukseen ja siksi on tärkeää, että ryhmähaastattelussa pyritään ottamaan erilaiset vuorovaikutukseen liittyvät tekijät huomioon. Ryhmäkoonpano esimerkiksi vaikuttaa vuorovaikutukseen. Yleensä ajatellaan, että ryhmän tulisi olla homogeeninen yhteisen pohjan ja mielenkiinnon vuoksi. (Valtonen 2005, 228-230.)

Omassa tutkimuksessani haastatteluun osallistujat olisivat samasta ammattiryhmästä ja he

olisivat vertaisasetelmassa, jonka voidaan ajatella helpottavan ryhmän vuorovaikutusta. Tutkimuksessani oli tarkoitus painottaa juuri ryhmäkeskustelun puolta, tarjota osallistujille kysymyksiä ja virikemateriaalia, joiden kautta he pystyivät yhdessä keskustelemaan aiheesta. Oma roolini haastattelun aikana oli keskustelun aloittaminen, motivoiminen ja eteenpäin vieminen. Haastattelussa oli tarjolla osallistujille kahvia ja suolaista purtavaa, jonka toivoin rentouttavan tunnelmaa. Haastattelu pidettiin kyseisen sosiaaliaseman neuvotteluhuoneessa. Haastatteluun osallistujien tuolit olin asettanut puoliympyrään pöydän päähän, jotta osallistajat pystyisivät keskustellessaan ottamaan katsekontaktin toisiinsa. Itse istuin puoliympyrän uloimmalla penkillä, sivussa.

Päätin toteuttaa haastattelun hieman perinteisestä poikkeavalla tavalla, koska arvelin että aihe ei välttämättä olisi kovin tuttu osallistujille ja tämän takia keskustelua aikaansaaminen saattaisi olla haastavaa. Alkuperäisen haastattelurungon (liite 1) mukaan haastattelun oli tarkoitus edetä kolmessa osassa. Ensimmäisessä osassa osallistujille annettiin virikemateriaaliksi iso paperiarkki sekä kyniä ja ohjeistettiin kirjoittamaan tai piirtämään paperille asioita, mitä heille tulee mieleen sanasta rakenteellinen sosiaalityö. Näiden pohjalta osallistujien oli tarkoitus käydä keskustelua ja kysyin tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä. Toisessa osassa virimateriaaliksi annettiin väitelauseita viidellä erillisellä paperiarkilla, jotka olin muodostanut rakenteellisen sosiaalityön teorian pohjalta. Osallistujille annettiin aluksi väitelauseet luettavaksi yksi paperiarkki kerrallaan, jonka jälkeen kysyin heiltä mitä mieltä he olivat väitteistä ja siitä kuuluvatko ne heidän työkuvaansa tai käsitykseensä sosiaalityöstä. Tarvittaessa tarkoituksena oli kysyä taas tarkentavia kysymyksiä. Haastattelurungossa väitelauseiden loppuun olin merkinnyt lähdeviitteet, mutta itse haastattelussa osallistujille annetuista väitelauseista olin jättänyt lähdeviitteet pois, jottei väitelauseiden tutkimuksellinen alkuperä vaikuttaisi sosiaalityöntekijöiden avoimuuteen kertoa aidot mielipiteensä väitelauseista. Kolmannessa osassa tarkoituksena oli keskustella avaavien kysymysten avulla siitä kokevatko osallistajat mahdolliseksi tehdä rakenteellista sosiaalityötä osana omaa työtään ja näkevätkö he sen toteuttamisessa mitään esteitä.

Ensimmäisessä haastattelussa aloitustehtävä ei heti aiheuttanut vilkasta keskustelua ja sanoja paperiarkille kirjoitettiin vain muutama, mutta alkukankeuden jälkeen keskustelu lähti liikkeelle ja eteni hyvin. Joissain kohdin keskustelua tietystä aiheesta olisi tullut enemmänkin ja jouduin toisinaan ohjaamaan keskustelua seuraavaan aiheeseen.

Haastattelujen kesto määräytyi työntekijöiden aikataulujen mukaan ja mahdollisesti aiheesta olisi voinut saada enemmänkin keskustelua aikaiseksi, mikäli aikaa olisi ollut enemmän. Oma roolini oli vähäinen, enemmänkin haastattelurungon mukaisesti keskustelun eteenpäin vieminen, ja pyrin siihen, että osallistujat saisivat keskustella mahdollisimman vapaasti. Haastattelussa osallistujien vuorovaikutus oli sujuvaa ja suunnitelmieni mukaan osallistujat yhdessä pystyivät kertomaan ja ideoimaan rakenteellisen sosiaalityön ymmärrystään ja mahdollisuuksia. Vaikka ryhmähaastattelun hyvänä puolena olikin juuri tällainen tiedon tuottaminen, niin mietin kuitenkin olisivatko osallistujat mahdollisesti voineet kertoa jotakin enemmän, tuoneet näkemyksiään erilailla esiin, mikäli kyseessä olisi ollut yksilöhaastattelu. Keskustelussa huomasin myös sen, kuinka jotkut osallistujat osallistuivat keskusteluun aktiivisemmin kuin toiset, jolloin joidenkin näkemykset saattoivat tulla huomioiduksi enemmän. Haastattelu eteni haastattelurungon mukaisesti ensimmäisen ja toisen osion suhteen, mutta kolmatta osiota ei erikseen käyty läpi, koska keskustelun aikana kyseiset asiat käsiteltiin muutenkin. Toisessa haastattelussa aloitustehtävä lähti käyntiin paremmin ja osallistujat tuottivat useita sanoja liittyen rakenteelliseen sosiaalityöhön. Keskustelua syntyi osallistujien kesken, mutta hieman vähemmän kuin ensimmäisessä haastattelussa. Oma roolini toisessa haastattelussa oli aktiivisempi ja kysyin enemmän tarkentavia ja avaavia kysymyksiä. Haastattelussa tuli kuitenkin esiin samoja teemoja kuin ensimmäisessäkin haastattelussa ja osallistujat tuottivat aineistoa monipuolisesti. Tilanteeseen saattoi vaikuttaa myös ajankohta. Ensimmäinen haastattelu tehtiin keskellä viikkoa juuri osallistujien lounastauon jälkeen, kun taas toinen haastattelu tehtiin perjantai-iltapäivänä, juuri ennen osallistujien kotiinlähtöä. Toinen haastattelu eteni koko haastattelurungon mukaisesti, myös kolmas osio käytiin läpi erikseen aikataulun näin salliessa.

Haastatteluun liittyy erityisiä tutkimuseettisiä kysymyksiä, jotka pyrin ottamaan tutkimuksen toteutuksessa huomioon. Näitä ovat muun muassa luottamuksellisuus, läheisyys sekä henkilöiden tunnistettavuus. Luottamuksellisuus tarkoittaa sitä, että tutkijan on kerrottava mikä tutkimuksen todellinen tarkoitus on, saamansa tiedot on käsiteltävä luottamuksella ja haastateltavien anonymiteettia on varjeltava. Eettisyys haastatteluissa liittyy pitkälle tilanteen vuorovaikutukseen. Haastattelutilanne saattaa olla sillä tavalla läheinen, että haastateltava saattaa hyvinkin kertoa, jotain jota myöhemmin katuu. Tätä varten on hyvä antaa mahdollisuus ottaa myöhemmin yhteys tutkijaan ja perua sanomansa. (Ruusuvuori & Tiittula, 17-18.) Koska itse haastattelutilanteeseen oli pystytty varaamaan

niin vähän aikaa, lähetin osallistujille etukäteen sähköpostia, jossa kerroin tutkimuksen tarkoituksen, miten tulen käsittelemään ja säilyttämään aineistoa, tutkimuksen aikataulun ja mitä he voivat odottaa itse haastattelutilanteelta. Ilmoitin myös, että mikäli joku haluaa, ettei jotain haastattelussa sanomaansa liitetä tutkimukseen, voi siitä ilmoittaa minulle. Vaikka haastattelutilanteen läheisyys koskeekin enemmän yksilöhaastatteluja, niin silti koin tärkeäksi antaa osallistujille mahdollisuuden perua sanomansa, koska rakenteelliseen sosiaalityöhön liittyy myös poliittinen aspekti ja tällaisten mielipiteiden mahdollinen esiintuominen saattaa olla jollekin kiusallista. Itse haastattelujen alussa vain yksi osallistuja kyseli vielä tarkemmin aineiston käsittelystä ja haastatteluissa esiintulevien kommenttien käytöstä itse tutkimusraportissa. Enemmän jännitystä haastattelujen alussa näytti aiheuttavan rakenteellisen sosiaalityön tuntemattomuus, mutta pyrin haastattelujen alussa tuomaan esiin kuinka aiheeseen ei ollut olemassa oikeita tai vääriä vastauksia, vaan olin kiinnostunut juuri osallistujien omista ajatuksista niin sanotun kirjatiedon sijaan.

Aineiston riittävyttä voi miettiä aineistoin edustavuuden ja yleistettävyyden näkökulmasta. Edustettavuudella tarkoitetaan sitä kuinka paljon aineistoa tarvitaan, että se olisi tutkimuskohdettaan edustava. Yleistettävyydellä taas sitä kuinka paljon aineistoa tarvitaan, että siitä voidaan tehdä yleistyksiä aineiston ulkopuolelle. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastolliseen yleistettävyyteen, vaan tavoitteena on kuvata jotain tapahtumaa, ymmärtää tiettyä toimintaa tai antaa teoreettisesti mielekäs tulkinta jostain ilmiöstä. Yksi tapa ratkaista aineiston riittävyys on puhua sen kylläntymisestä eli saturaatiosta, joka tarkoittaa sitä, että aineistosta ei saada enää mitään uutta tietoa tutkimusongelman kannalta. Tähän on kuitenkin vaikea antaa mitään tiettyä rajaa, vaan aineiston määrä on pitkälti tutkimuskohtainen. Vastauksia tarvitaan juuri sen verran, kun se on aiheen kannalta välttämätöntä. Kysymys aineiston edustettavuudesta on pulmallinen erityisesti siksi, että se nousee tilastollisen tutkimuksen empiristisestä perinteestä. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston määrän lisäksi joudutaan miettimään aineiston teoreettista merkitystä tutkimusongelman kannalta. Aineiston edustettavuutta voidaan parantaa myös aineiston tarkalla rajauksella. Voidaan lähteä liikkeellä pienestä aineistosta ja yrittää tehdä siitä mahdollisimman eheä tulkinta ja mahdollisuuksien ja tarpeen mukaan kerätä aineistoa jatkossa lisää. Laadullisessa tutkimuksessa ei ole tarpeen tehdä samalla tavalla empiirisesti yleistettäviä päätelmiä kuin tilastollisessa tutkimuksessa. Laadullisessa tutkimuksessa puhe tilastollisesta yleistettävyydestä voitaisiin korvata puheella teoreettisesta tai olemuksellisesta yleistettävyydestä, jolloin keskeistä on ne tulkinnat joita aineistoista

tehdään. Tällöin ratkaisevaa on tulkintojen kestävyys ja syvyys. (Eskola & Suoranta 1996, 33-39.)

Omassa tutkimuksessani pyrin ratkaisemaan aineiston edustettavuuden ja yleistettävyyden ongelmat aiheen rajauksen avulla. Minulla ei ollut tarkoituksena selvittää rakenteellisen sosiaalityön näkökulmia laajasti suomalaisessa sosiaalityössä, vaan pyrkiä selvittämään rakenteellisen sosiaalityön eri mahdollisuuksia ja haastatteluun osallistuvien sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä aiheesta. Pro gradu-tutkielman työn laajuus ja käytettävissä oleva aika myös rajasi aineiston kokoa sekä se, että ensimmäisen tutkimussuunnitelmani mukainen aineistonkeruu epäonnistui. Tarkoitukseni oli kuitenkin saamani aineiston rajoissa tehdä mahdollisimman laadukasta tulkintaa aiheestani. En pyrkinyt tilastolliseen yleistettävyyteen vaan löytämään eri näkökantoja. Tiedostan sen, että aineistoni on varsin pieni eikä siitä voi tehdä yleistyksiä laajemmin rakenteellisen sosiaalityön käytännöistä aikuissosiaalityössä, mutta viitteitä siitä voi saada miten rakenteellisen sosiaalityön näkökulmat saattaisivat näyttäytyä aikuissosiaalityön käytännössä. Vaikka aineistoni onkin pieni, niin olen pyrkinyt tekemään mahdollisimman huolellista ja kokonaisvaltaista tulkintaa aiheestani sekä tulkitsemaan aineistoni tulosten yhteyksiä laajemmin teoriaan.

4.3 Teemoittelu aineiston analyysimetodina

Alasuutari vertaa laadullista analyysia arvoituksen ratkaisemiseen (1994, 22-23). Koenkin, että omassa tutkimuksessani lähdän ratkaisemaan arvoitusta rakenteellisen sosiaalityön mahdollisuuksista pienessä mittakaavassa.

Laadullisessa analyysissä aineistoa tarkastellaan kokonaisuutena ja analyysi koostuu kahdesta vaiheesta: havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta. Havaintoja pelkistämällä saadaan analyysin kohteena olevasta tekstimassasta hallittavampi kokonaisuus. Pelkistämisen jälkeen siirrytään havaintojen yhdistämiseen, jolloin voidaan etsiä havaintojen yhteistä piirrettä tai nimittäjää. (Alasuutari 1994, 28-30.) Tutkimus ei kuitenkaan ole tutkimus ennen kuin arvoitus ratkaistaan. Tämä tarkoittaa merkitystulkinnan tekemistä tutkittavasta ilmiöstä. Tämä onnistuu yhdistämällä saadut tutkimustulokset aikaisempaan tutkimukseen ja kirjallisuuteen (Alasuutari 1994, 34-37.)

Analyysin aikana esiin tulleita havaintoja ei ikinä voida pitää tutkimuksen tuloksina ennen kuin nämä havainnot on tulkittu ja liitetty osaksi laajempaa kokonaisuutta. Havaintojen saamiseksi tutkijan on valittava oikea tutkimusmetodi. Tutkimusmetodi tuo tutkimukseen säännöt siitä millaisista havainnoista on lupa päätellä mitään. Ilman tiettyä tutkimusmetodia, tutkimus ei muodostu luotettavaksi, vaan se saattaa olla vain tutkijan omien mielipiteiden ja ennakkoluulojen todistelua tutkittavasta ilmiöstä. Metodien tulee myös olla sopusoinnussa tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen ja tutkimustehtävän kanssa. (Alasuutari 1994, 68-73.)

Lähdin ratkaisemaan tutkimuksessani arvoitusta teoriasidonnaisesti. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan lähteä liikkeelle mahdollisimman puhtaalta pöydältä ilman isoja ennakkoasetelmia. Lähtökohtana olisi hypoteesittomuus eli tutkijalla ei olisi lukkoonlyötyjä ennakko-oletuksia tutkimuksen tuloksista. Kuitenkin aikaisempi tieto ja kokemukset vaikuttavat meihin. Tärkeää silti olisi että nämä eivät rajaisi tutkimuksellisia toimenpiteitä vaan ennakko-oletukset tiedostettaisiin ja otettaisiin huomioon tutkimuksen esioletuksina. (Eskola & Suoranta 1996, 13-14.) Aineistoa voidaan analysoida aineisto- ja teorialähtöisesti sekä teoriasidonnaisesti. Teorialähtöisessä analyysissä aineistoin analyysi perustuu johonkin aikaisempaan teoriaan tai malliin. Aineistolähtöisessä analyysissä tutkija lähtee liikkeelle enemmänkin ”puhtaalta pöydältä”. Välimaastossa on teoriasidonnainen analyysi, jossa aineiston analyysi ei suoraan perustu teoriaan, mutta kytkennät siihen ovat havaittavissa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Teoriasidonnaisen lähestymistavan valitsin, koska oletin aiheen olevan mahdollisesti tuntemattomampi sosiaalityöntekijöille. Haastattelutilanteessa jouduin avaamaan rakenteellisen sosiaalityön käsitettä väitelauseiden muodossa aikaisemman teorian pohjalta. Tämä vaikutti myös tapaan, jolla pystyin analysoimaan litteroitua aineistoa. Analyysimetodinä käytin teemoittelua, koska se oli mielestäni tehokkain tapa löytää vastauksia tutkimuskysymyksiini. Koska rakenteellisen sosiaalityön käsite on niin monipuolinen, niin oletin myös haastatteluissa tulevan esiin useita eri näkökulmia, joita olisi helpompi poimia teemoittelun avulla ja tällä tavalla nostaa aineistosta esiin tutkimusongelmaa valaisevia kokonaisuuksia.

Kvalitatiivisen aineiston analyysille on erilaisia tapoja, mutta keskeistä on huomata, että eri tavat käytännössä sitoutuvat toisiinsa eivätkä ole niin selvärajaisia. Laadullisen aineiston rikkautena on että jos yksi analyysitapa ei tunnu johtavan mihinkään, voi hyvin soveltaa

toistakin tapaa. (Eskola & Suoranta 1996, 124-125.) Teemoittelussa tekstimassasta pyritään löytämään ja sitten erottelemaan tutkimusongelman kannalta keskeiset aiheet. Tärkeää on kuitenkin, ettei tutkimusta jätetä vain tematisoinnin nimissä tehdyksi sitaattikokoelmaksi. Teemoittelu on suositeltava analysointitapa jonkun käytännöllisen ongelman ratkaisemisessa, koska aineistoista voidaan kätevästi poimia tutkimusongelman kannalta olennaista tietoa. Teemoittelun avulla aineistosta saadaan esille kokoelma erilaisia vastauksia esitettyihin kysymyksiin. Tuloksien esittämisessä voidaan käyttää sitaatteja, mutta runsas sitaattien käyttö voi tehdä lukemisesta raskasta. Niukempi sitaattien käyttö taas voi jättää lukijan tutkijan armoille, sitaattien avulla lukija voi arvioida tehtyjen tulkintojen oikeellisuutta. (Eskola & Suoranta 1996, 135-140.) Teemojen muodostamisessa voidaan käyttää apuna koodausta eli merkein, koodein tai värein luokitella aineistoa. Teemoittelussa aineistoa järjestetään siten että kunkin teeman alle kootaan kohdat joissa puhutaan kyseisestä teemasta. Tämä voidaan tehdä helposti esimerkiksi tekstinkäsittelyohjelman avulla. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Analyysini koostui useasta eri vaiheesta, jotka toteutin jokaisen tutkimuskysymyksen kohdalla. Aluksi kokosin tekstinkäsittelyohjelman liimaa-leikkaa toiminnon kautta jokaisen tutkimuskysymyksen alle ne kohdat litteroidusta aineistosta, jotka käsittelivät kutakin tutkimuskysymystä, aluksi ensimmäisen haastattelun sitaatit ja sitten toisen haastattelun sitaatit. Tässä vaiheessa valitsin tutkimuskysymysten alle sitaatit laajalti, sen mukaan näyttikö niissä olevan vähänkin tutkimuskysymykseen liittyvää keskustelua. Koska haastattelurungon mukaisesti ensimmäisessä osiossa pyrin selvittämään osallistujien omaa ymmärrystä rakenteellisen sosiaalityön käsitteestä, pohjautuu ensimmäisen tutkimuskysymyksen analyysi haastattelun ensimmäisessä osassa käytyihin keskusteluihin, koska vielä tässä vaiheessa osallistujat saivat täysin itse tuottaa tietoa ilman tutkijan suurempaa vaikutusta. Näin ei kuitenkaan ollut täysin, vaan poimin myös koko aineistosta tutkimuskysymystä valaisevia sitaatteja, mikäli sitaatit oli mainittu jo aluksi haastattelun ensimmäisessä osassa ja näitä teemoja vain selkeytettiin myöhemmin tai sitaateista tuli selvästi ilmi, että se oli osallistujien omaa ymmärrystä rakenteellisesta sosiaalityöstä. Toisessa tutkimuskysymyksessä keskityin selvittämään sitä miten rakenteellista sosiaalityötä tehdään tai voitaisiin tehdä aikuissosiaalityössä. Haastattelun toisessa osassa osallistujat keskustelivat rakenteellisen sosiaalityön näkökulmista väitelauseiden pohjalta. Analyysi ei kuitenkaan pohjautu tiukasti johonkin tiettyyn teoriaan ja sen testaamiseen, vaikka kytkennät teoriaan ovatkin selvästi nähtävissä. Tutkimuskysymyksen analysointi

perustuu koko aineistoon, mutta vertasin myös analyysissäni erikseen sitä miten väitelauseiden mukaisesti rakenteellisen sosiaalityön teoriakirjallisuuden näkökulmat sopivat aikuissosiaalityön käytäntöihin. Kolmannen tutkimuskysymyksen analyysi pohjautuu koko aineistoon, koska näitä näkökulmia tuli esiin pitkin haastattelua.

Kun olin erotellut aineistosta sopivat sitaatit tutkimuskysymysten alle, aloin koodaamaan aineistoa käyttäen jokaisen sitaatin kohdalla erillisiä koodisanoja, jotka valaisivat sitaatin sisältöä. Tämän jälkeen minulle alkoi muodostua tarkempi käsitys siitä mitä erilaisia teemoja aineistosta nousee esiin. Tämän jälkeen merkitsin erilliselle tekstinkäsittelylehdelle useita eri teemoja, joita koodisanojen mukaan näytti muodostuvan, jonka jälkeen kopioin teemojen alle ne sitaatit, jotka mielestäni kuvasivat tiettyä teemaa. Haastattelut erotin toisistaan tässä kohdin eri väriä käyttäen, jotta tuloksia kirjoittaessani käyttäisin kummankin ryhmähaastattelun sitaatteja tasapuolisesti. Koska tässä vaiheessa teemoja näytti olevan useita, aloin analysoimaan sitä voisivatko jotkut teemat kuulua yhteen tai isompien kokonaisuuksien alle ja näin sainkin aineistoa jälleen tiiviimpään muotoon. Tämän jälkeen aloin analysoimaan tarkemmin mitä jäljelle jääneet teemat sisältävät ja miten ne ovat yhteyksissä toisiinsa ja kuinka monta kertaa tietyistä teemasta mainittiin. Tässä vaiheessa avasin taas toisen tekstinkäsittelylehden, johon kokosin kunkin tutkimuskysymyksen alle siihen kuuluvat isommat teemat ja niihin liittyvät alateemat sekä sitaatit. Pyrin tarkastelemaan aineistoa kokonaisuutena, etsien tekstimassasta yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Tuloksissa esitetyt teemat ovat sellaisia, jotka esiintyivät kummassakin haastattelussa, mutta teemojen alla tarkemmin erittelen sitä, mikäli sosiaalityöntekijöiden näkemykset vaihtelivat jonkun aiheen suhteen. Teemojen lopulliset nimet muotoutuivat vasta analyysin loppuvaiheessa, mutta ne pohjautuvat pitkälti teoriakirjallisuuden käsitteisiin. Lopuksi yritin liittää analyysini tulokset laajemmin aikaisempaan kirjallisuuteen ja löytämään yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia näiden väliltä.

Varsinkin ensimmäisen ja toisen tutkimuskysymyksen analyysi osoittautui haastavaksi ja taistelin pitkään sen kanssa mitkä sitaatit kuuluvat tiettyyn tutkimuskysymyksen ja millaisia teemoja sitaateista voisi muodostaa. Vaaraksi näin liiallisten yleistysten tekemisen yksittäisten osallistujien mielipiteistä sekä aineiston tietynlaisen ”ylitulkittamisen”. Pikku hiljaa, erehdysten ja tiettyjen aineistosta esiin nousseiden teemojen tarkemman tarkastelun kautta, sain kuitenkin muodostettua mielestäni eheän kuvan aineistoista, jossa sosiaalityöntekijöiden omat näkemykset ja haastattelujen kokonaisuus tulee riittävästi esille.

4.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Ihmistieteisiin luettavan tutkimusta koskevat eettiset periaatteet voidaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2009) mukaan jakaa kolmeen eri osa-alueeseen: 1) Tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, jossa tulee ottaa huomioon muun muassa tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus sekä tutkittavien riittävä informointi. 2) Vahingoittamisen välttäminen, jossa pitää huomioida haitat, jotka voivat koskea aineistonkeruuta, aineiston säilyttämistä ja tutkimusraportista aiheutuneita seuraamuksia. 3) Yksityisyyden ja tietosuojan tekijät tulee huomioida tutkimusta tehdessä. Tähän kuuluu tutkimusaineiston suojaaminen ja luottamuksellisuus, aineiston säilyttäminen ja hävittäminen ja yksityisyydensuojan varjeleminen tutkimusraportissa.

Hain kyseisen kunnan sosiaalipalveluiden johtajalta tutkimuslupaa haastatteluiden toteuttamiselle, mutta sosiaalityöntekijät saivat itse päättää halusivatko osallistua tutkimukseen. Olin ollut jo ennen tutkimusluvan hakemista yhteydessä kyseiselle sosiaaliasemalle, jossa asiasta keskusteltiin työntekijöiden kanssa. Haastatteluun osallistujille lähetin ennen haastatteluja sähköpostitse tietoa tutkimuksen tarkoituksesta ja aineiston keräämiseen ja säilytykseen liittyvistä tekijöistä sekä osallistujien yksityisyydensuojan turvaamisesta. Yksittäisten osallistujien henkilöllisyys ei tule raportissa ilmi. Annoin myös osallistujille mahdollisuuden olla minuun yhteydessä, mikäli he haastattelun jälkeen kokivat, että haluavatko muuttaa jotain kertomaansa, mutta kukaan ei kokenut tätä tarpeelliseksi.

Haastattelut nauhoitettiin nauhurilla sosiaaliasemalla, jonka jälkeen haastattelut siirrettiin omalle tietokoneelleni kotiin litterointia varten. Nauhurista haastattelut poistettiin tässä vaiheessa. Litteroin aineiston heti haastattelujen jälkeen ja tämän jälkeen poistin itse nauhoituksen tietokoneelta. Litteroidun aineiston säilytin kotonani omalla tietokoneellani, jonka tietoihin muilla ei ole mahdollisuutta päästä käsiksi. Litteroidusta aineistosta ei käynyt ilmi ketkä ovat osallistuneet haastatteluun vaan yksittäisiin osallistujiin viittasin aakkoskoodein. Suojellakseni haastateltujen henkilöllisyyttä, en ole tarkemmin maininnut missä kaupungissa ja missä sosiaaliasemalla haastattelut on tehty. Tämä ei mielestäni muutenkaan ollut tarpeellista tutkimuksen kannalta, koska en pyrkinyt selvittämään tietyn sosiaaliaseman käytäntöjä, vaan tuomaan esille rakenteellisen sosiaalityön eri näkökulmia käytännön työssä.

Vaikka en näe, että itse tutkimusraportti voisi aiheuttaa tutkittaville erityistä haittaa, otan tutkimuksessani huomioon, että tutkimus on aina asetettava sen yhteiskunnalliseen kehykseensä. Varsinkin nykypäivänä Suomessa, erityisesti vaikeiden lastensuojelutapausten takia, sosiaalityö on saanut paljonkin kritiikkiä ja sosiaalityöntekijöihin kohdistuu arvostelua niin median kuin kansalaistenkin puolelta. Vaikka en uskokaan, että pro gradu-tutkielmani saa osakseen suuren yleisön kiinnostusta, niin silti aiheessa, jossa osaltaan tarjotaan vaihtoehtoja tapauskohtaiselle sosiaalityölle, voi olla vaarana se, että tapauskohtaista sosiaalityötä tuotaisiin ilmi liian huonossa valossa. Lisäksi aineistoa analysoidessani ja raporttia kirjoittaessani huomasin joutuvani tekemään valintoja siitä liitänkö tiettyjä sitaatteja lopulliseen raporttiin. Raportissani käyttämiäni sitaatteja on muutettu myös niin, että niistä ei voi selvittää tarkemmin mistä kunnasta tai asuinalueesta puhutaan.

Hirvonen (2006, 31-46) erittelee seitsemän normia eettisesti hyvälle tutkimukselle: epäilyyn, rajankäynnin, vapauden, ajattelun, avoimuuden ja vastuun ottamisen velvollisuudet sekä säännöttömyyden. Tutkija ei voi pitää mitään itsestäänselvyytenä, vaan tutkijan tulee asettaa kaikki totuudet, käytännöt, lait ja teoriat kritiikin alle. Tieteen tulee käydä rajanvetoa suhteessa uskontoon, ideologioihin ja pseudotieteeseen eikä tutkimusta saa alistaa millekään uskonnolliselle tai ideologiselle ajattelutavalle tai taloudellisen, hallinnollisen tai poliittisen intressitahon ohjaukseen. Eettisesti hyvän tutkimuksen on suhtauduttava epäilevästi tieteenteoreettiseen instrumentalismiin. Tieteeseen kuuluu pyrkimys soveltamiskelpoisen tiedon löytämiseen, mutta myös totuuden löytäminen on itsessään hyvä päämäärä tieteelle. Tutkijan on oltava nöyrä tutkimuksen ääressä. Tutkijan tulee olla sillä tavalla avoin, ettei anna omien vakaumuksiensa vaikuttaa tutkimuksen tekoon, vaan pyrkii tarkastelemaan tutkimaansa ilmiötä objektiivisesti. Eettisesti hyvään tutkimukseen kuuluu rehellisyyden, luotettavuuden ja huolellisuuden vaatimukset, mutta tutkijan on kannettava vastuu myös siitä mihin tutkimusta tullaan käyttämään. Ottaen huomioon kaikki tutkijan velvollisuudet on hyvä kuitenkin huomata, että eettisesti hyvä tutkimus merkitsee lisäksi kriittistä suhdetta lain, moraalien ja tieteen normeihin. On tiedostettava, että eettistä tutkimusta ei ole olemassakaan ilman riskejä.

Rakenteellinen sosiaalityö nykyään, varsinkin rakenteellisen sosiaalityön kansainvälisten näkökulmien mukaan, juontuu pitkälti uusliberalismin kritiikistä ja lähenee poliittisesti

vasemmistolaista ajattelua. Tutkijan tulee tuoda omat sitoumuksensa ilmi tutkimusta tehdessään ja oma poliittinen suuntaukseni on pitkälle vasemmistolainen. Tutkimukseni ei lähde kuitenkaan liikkeelle tietyn poliittisen ideologian mainostamisesta, vaan halusta löytää erilaisia tapoja tehdä sosiaalityötä, joka vastaisi paremmin asiakkaiden tarpeisiin. Tutkijana minun täytyy kuitenkin asettaa rakenteellinen sosiaalityö kritiikin ja epäilyn kohteeksi. Toisaalta tutkimuksen tulee pelkäämättä pystyä kritisoimaan vallitsevia käytäntöjä ja tähän rakenteellinen sosiaalityö tuo oman osansa. Voisi ajatella että osaltaan rakenteellisen sosiaalityön käytäntö haastaa valtaapitävien motiiveja, koska se pyrkii sosiaaliseen muutokseen ja sorrettujen mahdollisuuksiin vaikuttaa rakenteellisella tasolla yhteiskunnan valta-asetelmiin. Sosiaalityön tutkimuksessa on tärkeää teoreettinen tieto, mutta niin myös käytäntöön soveltuva tieto. Oma tutkimukseni ei pyri luomaan tyhjentävää teoriaa rakenteellisesta sosiaalityöstä Suomessa, vaan löytämään sosiaalityön käytännön kannalta mielenkiintoisia näkökantoja. Toisaalta tutkimusta tehdessäni minun tuli myös tiedostaa se vaihtoehto että on mahdollista, ettei rakenteellinen sosiaalityö välttämättä sovikaan aikuissosiaalityön käytäntöön.

Kvalitatiivisia tutkimuksia on kritisoitu tutkimuksen luotettavuuden ongelmista. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston analyysivaihetta ja luotettavuuden arviointia ei voida erottaa toisistaan. Tutkija joutuu jatkuvasti ottamaan kantaa analyysin kattavuuteen ja tekemänsä työn luotettavuuteen. (Eskola & Suoranta 1996, 164.) Koin, että aloittelevana tutkijana minun tuli jatkuvasti tutkimuksen eri vaiheissa reflektoida tutkimukseni luotettavuutta. Eniten koin pystyväni vaikuttamaan siihen, että tein tutkimusta niin perusteellisesti kuin mahdollista.

Yleensä kvalitatiivisissa tutkimuksissa eniten arviointia aiheuttaa tutkimuksen tulosten edustavuus ja luotettavuus. Keskeisimpinä käsitteinä tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa ovat validiteetti ja reliabiliteetti. Validiteetilla tarkoitetaan tutkimuksen kykyä mitata juuri sitä mitä sen on tarkoituskin mitata. Reliabiliteetilla taas tarkoitetaan tutkimuksen kykyä antaa luotettavia tuloksia, sitä että jos joku muu tekisi saman tutkimuksen, niin hän pääsisi samoihin tuloksiin. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa validiteetin kriteerinä voidaan ajatella sitä, että tutkijan on tarkistettava vastaavatko hänen tulkintansa tutkittavien tulkintaa. Tutkimukseen saadaan varmuutta ottamalla huomioon mahdollisuuksien mukaan tutkimukseen ennustamattomasti vaikuttavat ennakkoehdot. Vahvistusta tutkimuksen luotettavuudella voi saada siitä jos tehdyt tulosten tulkinnat saavat

tukea toisista vastaavaa ilmiötä tarkastelleista tutkimuksista. Tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida tutkimusraportin pohjalta. Tämän takia raportissa pitäisi pyrkiä kertomaan tarkasti mitä tutkimuksen eri vaiheissa on tapahtunut. Aineiston merkitys on merkittävä asia ja tutkijan tulisi varautua puolustamaan tätä. Toisena tärkeänä asiana on analyysin kattavuus, tulkintoja ei voi perustaa satunnaisiin poimintoihin aineistosta. Aineistosta kannattaa luetella kaikki ne yksiköt, joihin tulkinta perustuu. Mitä pienempiä yksiköitä käyttää, sen parempi. (Eskola & Suoranta 1996, 165-171.)

Yritin tarkastella aineistoani kokonaisuutena, tavoitteena ymmärtää tutkittavien oma näkökulma aiheeseen. Analyysini jälkeen pyrin vertailemaan tuloksiani jo olemassa olevaan tutkimukseen ja teoriaan. Vaaraksi koin yltiöpositiivisen kuvan antamisen rakenteellisesta sosiaalityöstä. Vaikkakin tutkimuksessani keskitytään uusiin näkökulmiin sosiaalityössä, ei ole tarkoituksenmukaista sekään, että tutkimuksessa annetaan epärealistinen kuva rakenteellisesta sosiaalityöstä sosiaalityön ja sosiaalisten ongelmien pelastajana. Tutkimusraportissa olen pyrkinyt mahdollisimman yksityiskohtaisesti kuvaamaan tutkimukseni vaiheet ja tuomaan julki myös omat taustasitoumukseni ja innostukseni aiheeseen. Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus ovat ensimmäisiä asioita, mitä tutkimusta tehdessä tulisi huomioida. Tämän takia tätäkin opinnäytetyötä tehdessäni tunsin astuvani isoisiin saappaisiin. Koen, että varsinkin aloittelevalla tutkijalla on tärkeää tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden arvioimiseksi on tuoda julki oma osaamisena ja epävarmuutensa.

5 TULOKSET

5.1 Rakenteellisen sosiaalityön määrittely

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessäni olin kiinnostunut siitä, miten sosiaalityöntekijät määrittelevät rakenteellisen sosiaalityön. Sosiaalityöntekijät olivat kuulleet käsitteenä rakenteellisesta sosiaalityöstä, mutta itse käsitteen sisällön he kokivat vaikeaksi. Sosiaalityöntekijät määrittivät rakenteellisen sosiaalityön pitkälti kolmen teeman kautta: 1) alueellisena ja yhteisöllisenä työnä, 2) vaikuttamisena sekä 3) tiedon tuottamisen ja välittämisenä. Sosiaalityöntekijöiden ymmärrys rakenteellisesta sosiaalityöstä kuvastaa pitkälti suomalaista perinnettä. Rakenteellisen sosiaalityön kansainvälisten perinteiden mukaista ymmärrystä eivät sosiaalityöntekijät samassa laajuudessa tuottaneet määrittellessään rakenteellista sosiaalityötä.

1) Rakenteellinen sosiaalityön määritteleminen alueellisena ja yhteisöllisenä työnä

Sosiaalityöntekijöiden keskustelussa oli nähtävissä yhtymäkohtia yhdyskuntatyöhön, alueelliseen sosiaalityöhön sekä ekososiaalisen sosiaalityön näkökulmiin. Tämä sopii yhteen näkemyksen kanssa, että Suomessa rakenteellisen sosiaalityön näkökulmat ovat käytännössä liittyneet paljolti sosiaalityön yhteisöllisiin strategioihin.

Niin ja jos ajatellaan että sosiaalityön yksi päätavoite on, niin asian nään, on niinku sellanen tietty muutoksen hakeminen ja muutokseen ohjaaminen tietyiltä osin. Niin onko tarkoitus saada siinä yksilössä muutoksia aikaan vai kenties myös olisiko tarpeen siinä yhteisötasolla jotain muuttaa.

Mä kirjoitin että mulle tulee mieleen tietty alueellinen työ rakenteellisessa sosiaalityössä. Jotenkin tavallaan se alue missä se asiakas asuu myös jollain tavalla muokkaa ja vaikuttaa siihen työn tekemiseen.

Sosiaalityöntekijät liittivät rakenteellisen sosiaalityön vahvasti yhteisölliseen ja alueelliseen sosiaalityöhön. Erityisesti sosiaalityöntekijöillä, joilla oli pitkä työura takana, muistelivat kuinka sosiaalityötä tehtiin aikaisemmin, arvioidensa mukaan 10–20 vuotta sitten, enemmän aluepainotteisesti. Yhteisöllinen ja alueellinen sosiaalityö määriteltiin työskentelyksi niin sosiaalityön asiakkaiden kuin myös yleisesti alueen asukkaiden kanssa.

Roivaisen (2008, 26-32) mukaan yhdyskuntatyössä tarkoituksena on tuoda palvelut lähellä asukkaita ja ennaltaehkäistä ongelmia ja itse asiakkuus määrittyy eri tavalla kuin perinteisessä yksilökohtaisessa sosiaalityössä. Vaikka sosiaalityöntekijät eivät käyttäneet käsitettä yhdyskuntatyö kuin kerran, niin kytköksiä tällaiseen oli nähtävissä.

Mä aattelin ihan saamaa kanssa, jotenkin mulle tuli ensimmäiseksi mieleen rakenteellisesta että alueellinen sosiaalityö. Siellä alueella olevien ihmisten kanssa tavallaan oleminen ja tekeminen riippumatta välttämättä siitä onko he meillä yksilöinä asiakkaina. Vaan tavallaan sellasta asukkaiden kanssa tehtävää työtä. Vaikuttamistakin myös.

Joo ja oli myös asukastoimikunnasta mukana että ihan otettiin niinku alueen eri asukkaat mukaan.

Alueellinen työ nähtiin jalkautumisena alueelle. Sosiaalityöntekijät kertoivat kuinka he aiemmin enemmän tapasivat alueen asukkaita ja yhteistyökumppaneita ja yrittivät tuoda palvelunsa lähemmäksi asiakkaitaan, heidän omaa ympäristöänsä.

H1: Tähän osittain liitty myös se että käytiin tapaamassa asiakkaita siellä alueella. Oli vanhusten päiväkeskuksessa vastaanotto, päiväkodissa oli vastaanotto. Aikoinaan kävi myös työttömien yhdistyksessä. Käyti eri paikoissa olemassa tietyn ajan ja sinne saatto tulla asiakkaat tapaamaan.

H2: Mentiin ihan konkreettisesti sinne alueelle, ei vaan toimistossa istuttu.

Ja vallankin nyt ku ollaan jotenkin vielä enemmän sektoroiduttu, niin tuntuu että sitten sen alueen ne muut yhteistyökumppanit jotenkin jäi oudoiksi tai sillä tavalla. Sillo joskus kauan kauan sitten oli todella mukavaa sillä tavalla alueella olla jossakin nuorisotalolla, nuoria tavattiin. Sellasessa ikäänku ei-virastoympyröissä. Että siellä alueella tavataa ihmisiä siellä missä ne on.

Yhdessä alueen muiden toimijoiden kanssa keskusteltiin alueen tilanteesta ja ongelmista, johon sosiaalityöntekijät saivat tuoda oman asiantuntemuksensa. Erityisesti alueellinen työ liitettiin alueen suunnitteluun, kaavoitukseen ja rakentamiseen sekä palveluiden jakaantumiseen. Sosiaalityöntekijät olivat aikaisemmin olleet mukana erilaisissa suunnitteluryhmissä, joissa oli mukana laajasti alueen eri toimijoita päivähoidosta terveydenhuoltoon ja perusopetukseen. Juuri alueellisen suunnittelun näkökulma tulee lähelle ekososiaalisen sosiaalityön näkemyksiä, vaikka sosiaalityöntekijät eivät itse käyttäneetkään kyseistä käsitettä. Ekososiaalisessa sosiaalityössä sosiaalityöntekijät ovat mukana suunnittelemassa alueen palveluita ja rakennuksia ja toimivat sosiaalisen asiantuntijoina prosessissa, arvioiden mitä sosiaalisia vaikutuksia tietyt päätökset tulisivat

aiheuttamaan alueen ihmisten elämään. (Närhi 2001, 70-75).

Mulle tuli ihan sama mieleen. Nää alueyhteistyöryhmät, emmää muista oliko se 80- vai 90-lukua, millo niitä oli. Ja silloha niissä just käsiteltii jotain jos alueelle oltiin rakentamassa jotakin tai jos huomattiin että tarvittiin päivähoitopaikkoja lisää tai jotain muuta vastaavaa. Niin se alueyhteistyöryhmä, joka koostu niinku eri alan ammattilaisista, jotka työskenteli sillä alueella niin siinä sit yhdessä pohittii ja otettiin kantaa. Mä muistan kans sen että jossain vaiheessa on tavallaan kaava-asioihin ja tälläsiin vaikutettu. Oli tällasta sosiaalista vaikuttamista, tällasta SVA:ta käytettiin. Ja onhan se edelleen noissa kaavoissa mutta siinä puhutaan vaa onko päivähoitopaikkoja riittävästi ja muuta, että se on hyvin suppeeksi musta muuttunut se käsitys.

2) Rakenteellinen sosiaalityön määrittelyminen vaikuttamistyönä

Rakenteellinen sosiaalityö määriteltiin lisäksi vaikuttamisena. Vaikuttamisen rakenteellisessa sosiaalityössä nähtiin tapahtuvan yksilöä ja perhettä laajemmalla tasolla. Haastattelussa ensimmäisessä tehtävässä paperiarkille kirjoitettiin vaikuttamisen lisäksi sellaisia sanoja kuin yhteiskunta, politiikka, isot sfäärit. Vaikuttamisesta puhuttiin rakenteellisen sosiaalityön määrittelyn yhteydessä erityisesti yhteiskunnallisena sekä alueellisena vaikuttamisena. Sosiaalityöntekijät keskustelivat yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta, mutta se jäi määrittelyissä kovin abstraktiksi asiaksi. Suomalaisessa rakenteellisen sosiaalityön perinteessä vaikuttaminen on liitetty pitkälti osaksi sosiaalipolitiikkaa (Koskinen 2003, 223-225; Karjalainen & Sarvimäki 2005, 46-49).

Niin kyllä mä tietyllä tapaa ite ajattelen jollain tapaa että rakenteellisella sosiaalityöllä pyritään niinku vaikuttamaan tietyllä tapaa niinku asioihin. Ja just niinku nimenomaan kävi kans mielessä mitä joku jo sano sellasesta alueellisuudesta että miellän sen ite kansa jotenkin sillä tavalla. Se voi tietyllä tapaa liittyä niinku yksittäiseen alueeseen mutta puhutaan myös niinku yksittäisen alueen niinku tavallaan sisällä vaikuttamisesta ja yhteistyöstä. Ja myös ehkä tällaseen laajempaan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

H3: Rakenteellisella sosiaalityöllä pyritään vaikuttamaan niinku... Saatis jotain niinku... Niin se on vaikuttamista.

TUTKIJJA: Mihin sillä pyritään vaikuttaa? Mitkä on ne kohteet?

H1: Ihmisten hyvinvointiin.

H4: Sosiaalisiin ongelmiin. Yhteiskunnassa on tiettyjä ongelmia ja rakenteellisella sosiaalityöllä pyritään niihin vaikuttamaan.

3) Rakenteellinen sosiaalityön määrittely tiedon tuottamisena ja välittämisenä

Sosiaalityöntekijät liittivät rakenteellisen sosiaalityön tiedon tuottamiseen ja välittämiseen. Suomalaisessa rakenteellisen sosiaalityön käsityksessä juuri tätä onkin tarjottu sosiaalityöntekijöiden rooliksi (Ks. esim. STM 1985; Viirkorpi 1990; Pohjola 2001). Tietoa rakenteellisessa sosiaalityössä nähtiin tuotettavan tietyn alueen tilanteesta ja ongelmista.

Ja vois ajatella myöskin sitten niin, että vaikka tietyn asuinalueen asioista ollaan perillä ja sit viedään sitä tietämystä vaikkapa päättäjille ja sillä tavalla vaikutetaan että ne elinolosuhteet sillä alueella muuttuis jos on muutoksen tarvetta. Se ois niiku sellasta työtä joka kuuluis rakenteelliseen sosiaalityön tekemiseen, tuottaa tietoa.

Tiedon tuottaminen liitettiin myös tietoon aikuissosiaalityöstä. Sosiaalityöntekijät keskustelivat siitä, kuinka halusivat median kautta tuoda esiin paremmin minkälaista työtä he tekevät ja millaisia palveluja heillä on tarjota. Rakenteellinen sosiaalityö nähtiin lisäksi tiedon tuottamiseksi ja välittämiseksi asiakkaidensa tilanteista.

Tuli mielee että puhutti ohjauksessa että tää meidän työ ei oo niin näkyvää. Niinku nykyään on tää sosiaalinen media ja muu. Niinku tossa toisessa paikassa sitä paljon käytetään, niin mietittiin ja itseasiassa suunniteltiinkin sitä että otetaan yhteyttä lehden toimittajaan ja kerrotaan mitä tää aikuissosiaalityö on ja mitä me täällä oikeestaan tehdään. Koska tuntuu että tää ei mee eteenpäin. Ei oikein missään tiedetä mitä me oikeestaan tehään ja minkätyyppisii asiakkaita on. Että jotenkin niinku ohittaa nää meidän johtajat ja suoraan sinne mediaan... Että tulis niinku ihan tietoa niinku muillekin ihmisille tässä kaupungissa että mitä tää on, että voisko siitä niinku poikia jotain. Mietin vaa että jotenki nyt kyllä tähän liittyy tähän aiheeseen.

Sitten taas toisaalta, jos aatellaan että tulee mieleen se Kanaojan tekemä sosiaalinen raportointi-juttu josta on jo aikaa että tavallaan me ollaan niinku aitiopaikalla saamaan tietoa niistä asioista joista sitten koen että jos joillain tuolla jossain muilla areenoilla puhun niin monet ihmettelee että aijaa, on se hyvä ku kerrot. Että tällä tavalla. Että sitten jotenkin tuntuu että meidän pitäs paljon enemmän olla äänessä, että ihmisillä on niin paljon vääriä käsityksiä asioista että vaikka ylipäätään siitä kentästä mitä me kohdataan.

Tiedon tuottamisesta puhuttiin myös laajemmassa mittakaavassa ja se liitettiin sosiaalityöntekijöiden muodostamaan tietoon koskien palvelujärjestelmää ja sen toimivuutta asiakkaiden kannalta.

Mä oon laittanut sen takii... Että liittyy varmaa siihe että mun mielessä rakenteellinen sosiaalityö hahmottuu sellasena kokonaisuutena että mitä eri palveluja on olemassa ja miten me sosiaalityöntekijät nähään niiku yhteiskunnan palvelurakenne. Vaikka että onko siel jotain sellasii rakenteita johon pitäs saada jonkinlaista muutosta vai minkälaisii ongelmia vaikka kaupungissa tai yhteiskunnan tasolla muutenkin on.

5.2 Rakenteellisen sosiaalityön näkökulmien näyttäytyminen aikuissosiaalityön käytännössä

Toisessa tutkimuskysymyksessäni halusin selvittää, miten rakenteellisen sosiaalityön näkökulmat näyttäytyvät aikuissosiaalityössä. Tarkemmin ottaen analysoin erityisesti sitä, miten rakenteellisen sosiaalityön näkökulmia toteutetaan tai voitaisiin toteuttaa aikuissosiaalityön käytännössä. Aineistosta nousi esiin neljä teemaa, joiden mukaan tarkastelin tutkimuskysymystä: 1) yhteiskunnallinen muutostyö ja palvelujärjestelmään vaikuttaminen, 2) asiakastyön käytännöt, 3) alueellinen näkökulma ja 4) tiedon muodostus ja välittäminen. Erityisesti tarkastelin tutkimuskysymystä rakenteellisen sosiaalityön kansainvälisten näkökulmien kautta, jotka tulevat esiin juuri ensimmäisessä ja toisessa teemassa. Sosiaalityöntekijät liittivät myös vahvasti rakenteellisen sosiaalityön käytännön suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön perinteen mukaisesti tiedon muodostukseen ja välittämiseen sekä alueelliseen näkökulmaan, joilla nähtiin tai ainakin toivottiin olevan paikkansa aikuissosiaalityön käytännöissä.

5.2.1 Käytäntö yhteiskunnallisena muutostyönä ja palvelujärjestelmään vaikuttamisena

Rakenteellisen sosiaalityön näkökulmissa yhteiskunnallinen vaikuttaminen, erityisesti muutokseen pyrkiminen sekä rakenteiden ja valtasuhteiden analysoiminen nähdään vahvasti sosiaalityön tehtävänä. Asiakkaiden ongelmien nähdään juontuvan pitkälti sorrosta ja yhteiskunnallisista epätasa-arvoisuuksista. (Ks. esim. Mullaly 1997; Healy 2000; Ferguson & Woodward 2009.) Haastatteluissa sosiaalityöntekijät toisaalta keskustelivat rakenteellisesta sosiaalityöstä yhteiskunnallisena vaikuttamisena ja näkivät että

yhteiskunnallinen vaikuttaminen kuuluu heidän työhönsä. Sosiaalityöntekijöiden yksittäiset mielipiteet vaihtelivat siinä nähtiinkö asiakkaiden ongelmien johtuvan kuinka paljon yhteiskunnallisista ja rakenteellisista epätasa-arvoisuuksista.

TUTKIJJA: Mitä mieltä ootte, kuuluuko yhteiskunnallinen/poliittinen vaikuttaminen teidän työhön?

H6: Mun mielestä kuuluu.

H7: Pitäis kuulua ja varmaan kuuluu mutta mietin sitä toteutuksen tasoa ainakin omalta osaltani että niinku ideaalitulanteessa sitä pitäis pyrkii paljon enemmän niinku vaikuttamaan.

H3: ... Just ku tänään kävi asiakas että hänen suunnilleen kaikki elämän kurjuudet johtuu siitä että yhteiskunta on ajanut hänet tähän tilanteeseen. Kyllähän siis yhteiskunnassa varmasti on niinku epätasa-arvoisuuksii tai niinku kaikkee epäkohtia ja semmosii erilaisia loukkuja ja näin. Mut ite niinku vierastan sitä että ikäänku asiakkaalta iteltää otetaan niinku se vastuu johonki omasta elämästään. Että onko nyt yhteiskunnassa niin paljo sellasta sortoa että jonkun elämä voi kertakaikkia mennä aivan piloille täysin itsestä riippumatta.

H4: Väittäisin että harvassa maassa jos missään on kansalaisille parempia oikeuksia kuin Suomessa. Että ongelmat sinällään ei johdu epätasa-arvoisuuksista. Jos kattoo vaa rakenteita niin ei mussa mun mielestä oo sellasii loukkuja, maksuton koulutus ja kaikki... Täällä on valtavan paljon mahdollisuuksia. Ehkä niinku ongelmat... Mun mielipide on että aika paljon johtuu, miettii vaikka ongelma-asiakkaita... Niin huonot perhetaustat, se on lähtenyt aika paljo liikkeelle. Ja ja totta kai niin ku se, omat moraaliset ongelmat... Ja sellaset ongelmat ettei pysty niinku tekee sellasii hyvii päätöksii omassa elämässään. Ja ikäänku ku siihen niinku lyödään se että tottuu tietynlaiseen elämäntapaan joka tulee usein niin sieltä parin sukupolven takaa, sit on vaikee niinku ottaa vastaan niitä mahdollisuuksia mitä yhteiskunta tarjoaa...

H1: Niin tuli toi raha väistämättä vaan mulle mieleen. Että kuitenkin on sellasii rakenteita, esim terveydenhuollossa että jos on rahaa niin saa tietyllä tavalla niinku erikoishoitoa. Ja saakin siis nopeammin apua. Että se on tietynlaista epätasa-arvoisuutta se, että raha ratkasee sitte minkälaista hoitoa saa ja miten nopeesti. Kyllä Suomessa se on yks esimerkki. Että kyllä se joissakin kohti kyllä vaikuttaa.

Edellä esitetyssä pitkässä sitaatissa sosiaalityöntekijöiden keskustelu lähti liikkeelle antamastani väitelauseesta (liite 1), jossa asiakkaiden ongelmien väitetään juontuvan yhteiskunnan rakenteiden aiheuttamista epätasa-arvoisuuksista sekä eri ryhmiä kohtaan harjoitetusta sorrosta. Toisaalta nähtiin, että epäkohtia ja loukkuja suomalaisessa yhteiskunnassa on ja esimerkiksi tiettyjen terveydenhuollon palveluiden saaminen ei ole välttämättä niin tasa-arvoista. Toisaalta taas erimielisyyttä oli siitä, kuinka paljon vastuuta asiakkaalla itsellään on tilanteestaan sekä kuinka paljon ongelmat juontuvat rakenteellisista epätasa-arvoisuuksista, joihin asiakkaalla ei ole ollut mahdollisuutta vaikuttaa. Aineistossa

tuli kuitenkin yhteisenä mielipiteenä esiin se kuinka sosiaalityön asiakkaiden olosuhteissa ja ainakin tarvittavissa palveluissa nähtiin olevan parantamisen varaa.

Eniten yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta käytännön työssä keskusteltiin kannanottojen tekemisestä, joka liittyi sosiaalityöntekijöiden rooliin tiedon tuottajina ja välittäjinä asiakkaiden tilanteista ja aikuissosiaalityöstä. Kannanotot nähtiin mahdollisuutena vaikuttaa yhteiskunnallisella tasolla. Sosiaalityöntekijät puhuivat siitä, kuinka aikaisemmin erilaisia kannanottoja tehtiin enemmänkin, mutta eivät sulkeneet pois sitä mahdollisuutta, ettei se voisi olla osa nykyisiä käytäntöjä, vaikka resurssit sille näyttivät olevan pienemmät.

Joskus ennen tehtiin työajalle jotain kannanottojakin. Kirjotettiin ja muuta. Ja se kuulu meidän työhön, ei sitä katottu ettei sitä saa tehdä työajalla. Eihän sitä nykyään enää ehdi tai sit se vaatis jonkun alotteellisuutta että ruvetaan yhdessä tekemään. Mutta on sellasta olla sinä aikana kun minä oon ollu työelämässä. On tehty jotain lehtikirjotusta niiku sosiaaliaseman sosiaalityöntekijät porukalla. 70-luvulla jo tehtiin.

Mä taas aattelen niinku tähän työhön voi sisältyä yhteiskunnallista vaikuttamista mutta se on aika paljon työntekijän omasta aktiivisuudesta kiinni että... Tai ku täällä työssä voi tulla esille jotakin sellasii epäkohtia, jotaki että asiakkaan tilanne pitäs olla parempi. Vaikka esimerkkinä toimeentulotukihakemusten palautuskuoret. Ja yks meistä vei sitä asiaa tonne eteenpäin. Ja aina tietyn väliajoin joku käy lehdestä esimerkiks haastattelemassa esimerkiksi niinku esimiestä tai tulee tällasii haastattelu pyyntöjä, että asiakkaiden tai työpaikan asioista kirjotetaan lehissä, että minkälaisii asiakkaita täällä on tai minkälaisia epäkohtia. Ehkä sitä kautta voi niinku... Ku saa niinku huomioo joku epäkohta niinku julkisuudessa niin sitä kautta voi ikäänku vaikuttaa.

Mullalyn (1997, 163) mukaan sosiaalityön on poliittista toimintaa eikä se toimi poliittisessa tyhjiössä ja Ferguson (2009, 95-96) sekä Heinonen (1984, 228-235) painottavat kuinka sosiaalityöntekijöiden tulisi olla osana kollektiivista toimintaa ja poliittista kampanjointia. Omassa aineistossani sosiaalityöntekijät eivät nähneet, että poliittinen toiminta voisi olla osana aikuissosiaalityötä. Tämä liitettiin erityisesti puoluepolitiikkaan ja radikaaliin kollektiiviseen toimintaan yhteiskunnan muuttamiseksi. Sosiaalityöntekijöiden mukaan poliittisen toiminnan liittäminen osaksi työtään ei olisi ammatillista ja se toisi liikaa esiin työntekijän omia henkilökohtaisia arvoja.

Mä en ainakaan ite henkilökohtasesti nää millää tavalla ongelmana sitä jos joku on ja haluaa ja tuo sitä politiikkaa siihen työhönsä mukaan. Mutta vaikka ite oon mielestäni esimerkiks kiinnostunut politiikasta ja seuraan, niin mä en henkilökohtasesti vois kuvitella että mä lähtisin niinku työssäni tavallaan tuomaan

sillei näkyvästi että mä oisin mukana jossain äärimmäisessä radikaalissa muutosliikkeessä. Mun henkilökohtainen näkemys on ettei se sovi soisaalityöhön.

Mä nään että sellanen poliittinen vaikuttaminen ei oo osa mun arkityötä. Mä koen että työskentely yksilöiden ja ryhmien kanssa.. Se nyt riippuu miten määrittelee poliittisen mut ainakaa tämmösen puolupoliittisen ei oo niinku suoraan mut ehkä se on niinku välillisesti. Että tää sosiaalinen oikeudenmukaisuus, kyl mä aattelen että tää on työtä missä on pyrkimyksenä sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja ihmisten tasa-arvonen kohtelu ja ihmisten voimaannuttaminen ja niiden resurssien parantaminen että ne pystyy niinku toimimaan yhteiskunnassa. Nykyisellään tää on kuitenkin puuttumista ihmisen omaan tilanteeseen ja oman elämäntilanteen tarkastelua kuin välttämättä rakenteiden tarkastelua. Olosuhteitaha tarkastellaan jatkuvasti. Ehkä olosuhteet ja rakenteet on vähän eri asia.

Ferguson näkee tärkeäksi sosiaalityöntekijöiden mukanaolon sellaisissa muutosliikkeissä, jotka kiinnittävät huomiota rakenteellisiin epätasa-arvoisuuksiin (Ferguson 2009, 95-96). Vaikka kollektiivista poliittista toimintaa ei haastattelujen perusteella nähty osaksi käytännön sosiaalityötä yhteiskunnallisen vaikuttamisen keinona, niin osallistuminen erilaisiin muutosliikkeisiin nähtiin sopeutuvan jonkin verran paremmin aikuissosiaalityöhön, vaikka tässäkin oli vaihtelua yksittäisten työntekijöiden välillä.

Mutta sitten ehkä jos miettii näitä sosiaalisia liikkeitä tai muita jotain tällasii köyhyysliikkeitä tai mitä ne nyt onkaan niin sen tapasii mitä jotkut kamppanjat mitä on saattanut aina jonkun asian tiimoilta syntyä niin mun mielestä ne luontevastiki saattas liittyä meikäläisten työhön.

Yhteiskunnallisen vaikuttamisen tarkemmat kohteet ja tavat jäivät aineiston perusteella hieman epäselviksi. Sosiaalityöntekijät kyllä keskustelivat asiakkaiden tilanteiden ja olosuhteiden haasteellisuudesta ja palvelujärjestelmän puutteista. Erilaisten kannanottojen kautta nähtiin mahdolliseksi tuoda esiin yksittäisiä asiakkaiden elämään vaikuttavia epäkohtia. Vaikka yhteiskunnallinen vaikuttaminen nähtiin osaksi sosiaalityön käytäntöä, niin laajempaan yhteiskunnan ja sen rakenteiden täysivaltaisempaan muutokseen tähtäävään toimintaan, varsinkaan poliittiseen tai radikaalimpaan kollektiiviseen toimintaan, ei aikuissosiaalityön käytännöissä kuitenkaan nähty haastattelujen perusteella tilaa.

Rakenteellisessa sosiaalityössä pyritään vaikuttamaan yhteiskunnallisen ja poliittisen tason lisäksi palvelujärjestelmään ja tämä rakenteellisen sosiaalityön näkökulma nähtiin haastatteluissa luontevammaksi osaksi käytännön työtä (Mullaly 1997, 133-136).

Sosiaalityöntekijät keskustelivat siitä, kuinka pyrkivät vaikuttamaan sosiaaliaseman palveluihin ja pyrkivät puuttumaan niissä ilmeneviin epäkohtiin mahdollisuuksien mukaan. Sosiaaliaseman palveluissa ja erityisesti toimeentulotukiasioissa nähtiin olevan ongelmia ja sosiaalityöntekijät keskustelivat siitä, kuinka pyrkivät tuomaan näitä ongelmia esiin ja puolustamaan asiakkaitaan tuomalla esiin sosiaalista näkökulmaa sosiaaliaseman palvelujen sisällä.

Kyl mäkin niinku lähtökohtasesti olisin enemmän sitä mieltä, että jos tavallaan yksittäisessä asiakastatapuksessa tulee ilmi oikeesti sellasii epäkohtia tai meidän palveluissa, että yrittäs niinku vaikuttaa niinpäin, että ne niinku korjaantuisi.

Mulle tuli tosta taas (sosiaalityöntekijät asiakkaiden asianajajina) niinku mieleen enemmänki sellanen näkökanta että meidän rivityöntekijöiden pitää niinku meidän pomoille sitä perustella jotenki. Ettei niinku viiiä asiakkailta tuhkatkin pesästä. Tai niinku tarpee mukaa sellasta puolustamista mitä tulee näihin toimeentulotukilinjauksii. Sen puoleen että asiakkaat ei pysty puhumaan ite puolestaan.

Sosiaalityöntekijät pyrkivät vaikuttamaan myös muiden asiakkaiden palveluiden suuntaan, kuten terveydenhuollon puolelle ja päihdehoitoon. Jotkut työntekijät kokivat tämän enemmän osaksi työtään, kun taas jotkut kokivat, että mahdollisuudet vaikuttaa, olivat vähäisemmät. Sosiaalityöntekijät toimivat tulkkeina ja linkkeinä muihin palveluihin, yrittivät auttaa asiakasta saamaan palvelua tai ratkomaan ongelmia, joita asiakas oli kohdannut palvelussa. Toiminta lähti liikkeelle pitkälti yksittäisten asiakkaan asioista, vaikka jonkin verran keskusteltiin myös siitä kuinka sosiaalityöntekijät pyrkivät tuomaan esiin epäkohtia eri palveluiden riittävydessä.

Mäkin muutaman asiakkaan kohalla ku ei oo päässyt terapiaa niin oon sit ollu lääkäriin yhteydessä että on päässyt kelan korvaamaan psykoterapiaan. Ja noitten kotikuntoutuksen työntekijöiden kaa, nehän tekee paljon kirjelmiä eri tahoille ja mä en oo voinut lähteä allekirjottamaa ku esimiehen kanssa oon jutellu mut oon niinku soittanut ja ollut sillai yhteydessä on asiakkaan asioita mennyt eteenpäin.. että musta tuntuu että meillä on enemmän vaikuttamisen mahdollisuutta ku mitä me tiedetään.

Kyllä mä ainakin tietyllä tapaa näkisin että mä tavallaan tietyllä tapaa oon sellanen välikappale joihinkin palveluihin. Joissain tapauksissa oon toiminut ns. sovitellijan roolissa tietyllä tavalla. Että jos kuitenkin sillä tavalla, että jos asiakkaan tilanteen kannalta on se palveluiden saaminen täysin välttämätöntä ja ne sukset on mennyt ristiin, niin niissä monenlaista kompromissia on tehty ja sillä tavalla oon toiminut semmosena niinku linkkinä siinä että ne palvelut on saatu toimimaan jossain mittakaavassa. Ja kyl mulla ainakin itellä on se jos mä selkeesti havaitsen jonkun

asiakkaan tilanteessa sellasen epäkohdan, että hei tässä nyt on tehty omasta mielestä jotenkin väärin tai jotenkin eritavalla ku ehkä pitäis niin kyl mää aika matalalla kynnyksellä otan yhteyttä. En toki lähe mitenkää sillai että tässä nyt on tehty virhe ja syyttelee vaan ehkä niinku sillai rakentavassa mielessä miettimään sitä että onko tässä nyt jotain muita ratkasuja olemassa ja voitasko tässä jotain tehdä sillä tavalla toisin että tää yhteys niinku toimis.

Edellä olevissa sitaateissa sosiaalityöntekijät kertovat kuinka he ovat pyrkineet edesauttamaan sitä, että asiakas saisi tarvitsemaansa palvelua. Ensimmäisessä sitaatissa sosiaalityöntekijä toteaaakin, että sosiaalityöntekijöillä voi hyvinkin olla enemmän vaikutusvaltaa muiden palvelujen suuntaan kuin voisi luulla. Hän kertoo esimerkkinä kuinka on joidenkin asiakkaiden kohdalla ollut yhteydessä lääkäriin, jotta asiakas saisi lausunnon Kela:n korvaamaan psykoterapiaan. Hän kertoo myös kuinka saman kunnan kotikuntoutuksen työntekijät ovat enemmänkin olleet ajamassa asiakkaidensa asemaa joissakin palveluissa tekemällä kirjelmiä eri tahoille. Sosiaalityöntekijä ei itse ole voinut olla mukana tässä, mutta yksittäisten asiakkaiden asioita hän on saanut eteenpäin olemalla henkilökohtaisesti yhteydessä eri palvelujen työntekijöihin. Joissain tapauksissa asiakkailla oli saattanut tulla ristiriitoja työntekijöiden kanssa muissa palveluissa ja sosiaalityöntekijät yrittivät toimia sovittelijoina, jotta palvelut saataisiin toimimaan ja asiakkaan tilanne kohenemaan. Jälkimmäisessä sitaatissa sosiaalityöntekijä kuvaa olevansa eräänlainen välikappale eri asiakkaiden palvelujen välillä juuri tällaisissa ristiriitatilanteissa.

5.2.2 Käytäntö asiakastyössä

Rakenteellisen sosiaalityön kansainvälisissä näkökulmissa asiakastyön käytäntöinä mainitaan muun muassa tietoisuuden herättäminen, asiakkaiden liittäminen yhteistoimintaan, kunnioittavat käytännöt, pienen mittakaavan vastarinta sekä sosiaalityön palveluluonteen korostaminen kontrollin sijaan (Ks. esim. Mullaly 1997; Healy 2000; Ferguson 2009; Ferguson & Woodward 2009.) Sosiaalityöntekijät keskustelevat asiakkaidensa kanssa jonkin verran poliittisten päätösten ja yhteiskunnan arvojen vaikutuksesta asiakkaiden tilanteisiin, jos asiakas itse niin toivoi ja osoitti kiinnostustaan. Keskustelut asiakkaiden kanssa liittyivät paljolti lainsäädäntöön koskien toimeentulotukea tai esimerkiksi nuorten kohdalla aktivointivelvoitetta ja nuorisotakuuta. Vaikka tällä tavalla henkilökohtainen ja poliittinen yhdistetäänkin, niin aivan lähelle Mullalyn (1997, 164-172)

käsitystä henkilökohtaisen ja poliittisen yhdistämistä ja asiakkaan tietoisuuden herättämistä aikuissosiaalityön käytäntö ei näyttäisi haastattelujen perusteella tulevan, mikäli asiakkaiden tilanteita ei asiakastyön keskusteluissa yhdistetä laajempaan sarron ja yhteiskunnallisten epätasa-arvoisuuksien kontekstiin.

Joidenkin kanssa kyllä. Että se on tietenkin, että joku asiakas saattaa olla kauheen kiinnostunut. Mutta tosi useinhan se on... Mua rupes jotenkin se tosi hymyilyttää tää keskimäinen väite, jotenki tää oli niinku silmiä avaavaa että sosiaalityöntekijän tulisi pyrkiä selvittämään asiakkaalle kuinka poliittiset päätökset ja yhteiskunta-arvot vaikuttavat häneen omaan elämäänsä. Asiakkaathan puhuu monesti että jotkut herrat jossain on päättänyt jotain ja tällei niinku heräsin siihen ajattelemaan että joskus vois olla hyötyä pysähtyä siihe kysymykseen ja puhua sitä vielä vähän enemmän niinku auki että ketkä on päättänyt ja missä on päättänyt ja mitä on päättänyt ja miksi on päättänyt.

Ja varmaan ne tosiaankin isompia asioita tosiaankin tää aktivointi ja perusosan leikkaukset että voi pohtia sitä sen oman asiakkaankin kanssa että minkä takia tässä nyt istutaan tai yritetään vaikka aktivoida tai mihin se perustuu. Ihan hyviä keskusteluja on kyllä saatu.

Ferguson (2009, 94-95) kirjoittaa rakenteellisen sosiaalityön käytännöistä pienen mittakaavan vastarintana ja Mullaly (1997, 182-184) taas painottaa palvelun kontrolliluonteen vähentämistä ja palveluluonteen lisäämistä. Sosiaalityöntekijät kertoivat kuinka he ajoittain yrittävät ”taivuttaa sääntöjä” tai ”löytää porsaanreikiä” ajaaksensa asiakkaidensa etuja sosiaaliaseman palveluissa. Tämä nähtiin tarpeelliseksi joissain tilanteissa, joissa sosiaalityöntekijät kokivat, etteivät palvelut välttämättä vastanneet asiakkaiden tarpeita. Sosiaalityöntekijät kertoivat myös, kuinka saattoivat ohjata asiakkaita toimimaan sosiaaliaseman palveluissa, niin etteivät joutuisi ongelmiin esimerkiksi toimeentulotuen myöntämisen kanssa. Tämä voidaan nähdä Fergusonin (2009, 94-95) tarkoittamaksi pienen mittakaavan vastarinnaksi.

... Mulle tulee mieleen ainakin se että mä aika usein keskustelen varsinkin uusien ja nuorten asiakkaiden kanssa siitä että kun tiiän että arkielämässä monesti on se tilanne että mulla ei oo rahaa ja sit mä joudun vipaamaa joltain joka laittaa mun tilille sen rahan ja sitten sossu ottaa sen tulona huomioon. Niin mä niinku kerron ettei näin kannata tehdä, että mieluummin sitä vaikka käteisellä nää rahat. Että tavallaan sitten kun tietää että sitten kun se menee etuuskäsittelyyn niin oikei sit jos näin tapahtuu niin kirjota nyt siihen tiliotteeseen ainakin se selitys sille asialle että muuten sulle käy huonosti. Elikkä tän tapasii, jos niitä voi nyt sanoa porsaanrei'iksi niin mä neuvon asiakkaille kyllä.

H3: Tuo on kyllä ihan totta että kyllä näitä pitää taivuttaa sääntöjä. Että mun mielestä niinku järki käteen joissain tilanteissa eikä sillei että menee aina niinku sen ohjekirjan mukaa sillai.

H1: Mutta sit samalla pitää pitää se tasa-arvo mielessä, se on vähä sellasta kyllä.

Edellä esitetyssä ensimmäisessä sitaatissa sosiaalityöntekijä kertoo kuinka neuvoo asiakkaitaan miten toimia toimeentulotukea hakiessaan, mikäli tiliotteessa näkyy tilillepanoja, jotka normaalissa tilanteessa otetaan huomioon tulona toimeentulotuessa. Sosiaalityöntekijä kuitenkin tietää, että nuorten arkielämä on erilaista kuin mitä toimeentulotukilaissa oletetaan, ja nuoret usein lainaavat rahaa toisiltaan. Toisen sitaatin keskustelussa sosiaalityöntekijät keskustelevat siitä kuinka sääntöjä tulee taivuttaa joissain tilanteissa ja käyttää yksilöllistä harkintaa, mutta toisaalta kaikkia asiakkaita tulisi kohdella myös tasa-arvoisesti.

Kontrolli- ja palveluluonteeseen sosiaalityössä suhtauduttiin eri tavoin. Toiset sosiaalityöntekijät kokivat kontrollin enemmän osaksi työtään ja toiset taas halusivat vähentää työnsä kontrolliluonnetta mahdollisimman paljon, sekä toisaalta kyseenalaistivat tiettyjä yhteiskunnan vaatimuksia varsinkin nuorille asiakkailleen, joiden tilanteen he näkivät toisin kuin viralliset määritykset olisivat mahdollistaneet. Sosiaalityöntekijöiden keskusteluissa oli huomattavissa asemansa tuottamaa ristiriitaa toisaalta asiakkaidensa etujensa ajajina ja toisaalta yhteiskuntajärjestelmän edustajina.

Toi on mun mielestä kiinnostavaa toi ku puhutaan kontrolli versus palveluluonteesta, että tässä on varmaa kahtalaista ajatusta. Nyt ku o varmaa ajankohtasta mitä julkisuudessaki on että monet ajaa sitä että pitäis olla jotenkin entistä enemmän niinku vastikkeellista se... Tai niinku ettei nuorille tosta vaa makseta toimeentulotukea ja näin.. Että että. Toisaalta ite nään sen että kyllä siinä väistämättäkin on se kontrolliluonne. Tai siis se että meidän pitää niinku, me ei voida niinku sillai täysin niinku lepsuilla niiden nuorten kaa että kyllähä se totuus on että jokaisen pitäis niinku jotaki tehdä niinku ellei oo, tietysti se on eri asia niinku monella on jotain mielenterveys tai jaksamisongelmaa ja näin.. Mut kyllähä toisilla vaan on se lorvikatarri.

Ehkä ite vierastan jollain tavalla sitä sellasta kontrolli.. Että olisin jollain tavalla asiakkaan sellanen kontrolloija. Jotenki ehkä meillä on korostunut viime aikoina keskusteluissa mitä on käyty että turhankin paljon peräänkuulutetaan sitä että meidän tulis vahtia sitä että onko asiakas viikon jossain toisella paikkakunnalla vai täällä. Että ehkä semmosta niinku mä vierastan tosi paljon ite, se ei oo sillä tavalla se sosiaalityön niinku tehtävä, että täällä niiku jotenkin kontrolloitas ihmisten elämää.

Mä muistan kanssa, tästä on jo aikaa, sillo nää aktivointijutut alko niin kans jonku nuoren kaa joka oli niinku tyytyväinen siihen että hän sai aikansa kulumaan ja harrasti lukemista ja piirtämistä ja mitä kaikkee muuta. Ja ei hänellä ollut mitää tällasta mielenterveydellistä tai muutakaa päihdeongelmaa, että hän oli tyytyväinen. Ja mä sitten olin että hitto ku mun pitää pakottaa koko ajan johonki aktivointii tai johon toimenpiteeseen. Että onhan meillä tässä maassa työttömiä ihan tarpeeks että jos joku ei nyt johonki halua lähtee niin eiköhän nyt ikäänku saa olla. Sillei tulee sellanen ristiriitane olo että mitä multa tai mitä mä voin tehdä tai mun pitää tehdä tai..

Edellä esitetyissä sitaateissa, varsinkin ensimmäisessä ja kolmannessa, heijastuu viime aikoina pinnalla ollut julkinen keskustelu mediassa sosiaaliturvan vastikkeellistamisesta ja erityisesti nuorten tilanteesta. Ensimmäisessä sitaatissa sosiaalityöntekijä kuvaa niitä vaatimuksia mitä sosiaalityöntekijöille kohdistetaan nuorten aktivoinnin suhteen. Hän puhuu siitä kuinka kontrolli kuuluu väistämättä sosiaalityöhön joidenkin asiakkaiden kohdalla. Toisessa ja kolmannessa sitaatissa sosiaalityöntekijät kommentoivat sitä, kuinka toisaalta kokevat kontrollin työssään epämieluisana asiana, joka ei aina vastaa työntekijän omaa näkemystä eikä asiakkaan tarpeita. Sosiaalityöntekijä kertoo toisessa sitaatissa esimerkin kontrollista. Kuinka sosiaaliasemalla on peräänkuulutettu sitä, että työntekijöiden pitäisi tarkasti seurata kuinka monta päivää kuukaudessa asiakkaat tosiasiallisesti oleskelevat kyseisessä kunnassa, koska sillä on vaikutusta siihen voivatko he hakea toimeentulotukea juuri siitä kunnasta. Kolmannessa sitaatissa sosiaalityöntekijä tuo esiin kuinka jollekin nuorelle asiakkaalle ei ollut tarvetta lähteä mihinkään aktivointitoimenpiteeseen sillä hetkellä, vaikka sitä vaadittiin sen takia, ettei palkkatöitä ollut tarjolla ja hänellä oli ikänsä ja työttömyytensä vuoksi aktivointivaihtoehto, koska nuori oli muuten aktiivinen elämässään. Sosiaalityöntekijät vierastivat rooliaan kontrolloijina tilanteissa, joissa se ei olisi tosiasiallisesti hyödyttänyt asiakkaitaan.

Rakenteellisen sosiaalityön näkökulmissa (Ks. esim. Heinonen 1984; Mullaly 1997; Healy 2000) asiakkaiden liittäminen yhteistoimintaan nähdään tavoiteltavaksi. Haastatteluun osallistuneet sosiaalityöntekijät ohjasivat asiakkaita itseapu- ja vertaisryhmiin, mutta muunlaiseseen laajempaan yhteiskunnalliseen muutokseen pyrkivään kollektiiviseen toimintaan, asiakkaita ei käytännön työssä ohjattu. Tämän mahdollisuutta ei kuitenkaan täysin kielletty, nähtiin kuitenkin, että asiakkaan tuli itse tuoda ensin esille halunsa kyseiseen toimintaan.

Ja sit mä en tiä oliko se näissä väitteissä jossain miten mut tarkoitan jotain sellasta että jos sosiaalityöntekijän tulisi kehottaa asiakkaita liittymään erilaisiin järjestöihin,

itseapu, vertairyhmiiin.. Koen jotenkin että jos asiakas on jotenkin kiinnostunut laajemman tason yhteiskunnallisen epäkohdan muuttamisesta niin tottakai osa mun työtä voi olla se että kerron niinku minkälainen tää yhteiskuntajärjestelmä suomessa on ja miten asoihin voisi vaikuttaa jos hän on kiinnostunut. Ja haluaa niin voidaan yhdessä sitä pohtia että mitä kautta lähetään, kehen kansanedustajaan ottaa yhteyttä, mitä kautta lähtee liikkeelle. Se vähän rinnastuis paikallisiin ryhmiin tai toimijoihin. Se että voin avustaa häntä niinku siinä ottamatta kantaa mihin hänen kannattaisi mennä tai toivonsa perustaa.

TUTKIJA: Ohjaatteko esimerkiksi itseapu- tai vertaisryhmiin sitten?

H1: Joo kyllä.

TUTKIJA: Millasii?

H1: Päihde.

H3: Mielenterveyspuolen ryhmiä ja. ...Sairaus...

H1: Yksinhuoltajaryhmiin oon joskus ohjannut tai läheisen kuoleman johdosta.

H2: Alkoholisti, AA, NA.

Fergusonin & Woodwardin (2009, 153-162) mukaan rakenteellisen sosiaalityön ei välttämättä tarvitse olla suurta tai näyttävää, vaan se voi lähteä liikkeelle asiakkaan kunnioittamisesta ja hyvistä käytännöistä. Tämä näkökulma näyttäytyi myös omassa aineistossani. Sosiaalityöntekijät keskustelivat siitä, kuinka he pyrkivät kohtaamaan asiakkaansa kunnioittavasti ja tarjoamaan parasta mahdollista palvelua. Keskusteluissa tuli myös esille rakenteellisen sosiaalityön eri näkökulmista puhuttaessa ja haastattelurungon väitelauseita käsiteltäessä kuinka asiakastyön käytännön tulisi lähteä liikkeelle asiakkaiden tarpeista ja mielenkiinnosta käsin.

Mä aattelen että jotenkin tässä meidän jotenkin niinku omassa palveluissa ehkä sitä pystyy tämmöstä niinku.. muokkaamaan sitten tätä miten itse tekee omaa työtä ja miten sitä omaa työtapaa ja omia työmenetelmiä. Siihen niinku tosi paljon tota mahdollisuuksia vaikuttaa. Ja lopulta se on kuitenkin se mikä niinku antaa asiakkaalle sen palvelukokemuksen, että onko se hyvä vai huono, että miten sä palvelet sitä asiakasta miten sä niinku kohtaat niitä ihmisiä. Että pääseekö ihmiset sulle käyntiajoille, miten sä hoidat sitä omaa työtäs. Niin musta se on sen ihmisen kokemuksen kannalta kaikista merkittäväntä.

5.2.3 Käytäntö alueellisen näkökulman hyödyntämisenä

Sosiaalityöntekijät määrittelivät alueellisen työn osaksi rakenteellista sosiaalityötä ja näkivät, että alueellisen työskentelyn hyödyntäminen voisi sopia parhaiten aikuissosiaalityön käytäntöön nykyäänkin, mikäli siihen olisi vielä mahdollisuus.

Alueellinen työ nähtiin soveltuvaksi nykyiseen käytäntöön erityisesti alueen suunnittelun sekä toimijoiden yhteistyön muodossa. Asiakkuudet kyseisellä sosiaaliasemalle oli jaettu juuri alueiden mukaisesti, joten ainakin periaatteessa sosiaalityöntekijöille oli mahdollisuus saada jonkinlainen näkökulma alueen tilanteesta. Sosiaalityöntekijöiden roolina olisi olla sosiaalisen asiantuntijoina erityisesti alueen rakentamisen, kaavoituksen ja palvelujen suunnittelussa. Pitkään työskennelleet sosiaalityöntekijät kertoivat kuinka aikaisemmin alueellinen työskentely oli osana arkityötä, mutta yhä samantyyppistä työtä tehtiin jonkin verran tai ainakin toivottiin mahdolliseksi. Vaikka määriteltessään rakenteellista sosiaalityötä, sosiaalityöntekijät puhuivat alueellisen työn yhteydessä kuinka tulisi työskennellä asiakkaiden yhteisöjen ja alueen asukkaiden kanssa suoraan, niin käytännön mahdollisuuksia nykyään kuvattiin enemmänkin juuri yhteistyönä alueen muiden toimijoiden kanssa sekä alueen suunnitteluun osallistumisena.

H5: Ja tietyllä tapaa mä aattelen sitä että meillä on ehkä tosta rakenteellisesta sosiaalityöstä jollain tavalla keskusteltu myös siinä tilanteessa että kun mietitään jotain tulevaa esimerkiksi niinku jotain aluetta ja sen rakennetta, kaavotusta. Että käyetään tietyllä tapaa sitä meidän asiantuntemusta siinä että millä tavalla tietyt jutut jollain alueella on toiminut tai ei oo toiminut. Ja sitten käytetään sitä niinku hyödyksi siinä tulevassa.

H7: Jos aatella minkäläistä rakentamista että vuokra-asuntoja vai omistusasuntoja vai sekä-että. Vähän sen tyyppisiin asioihin, niitten nostaminen esiin.

Ja se ois just hyvä tapa yrittää vaikuttaa näihin asioihin, tuo aluesosiaalityö. Että olis mukana sitten suunnitelemassa vaikka uutta asuinalueita. Ottaen huomioon nuoret, lapset, vanhuksat. Ehkä eniten erityisryhmät ja tietenkin myöskin tavalliset ihmiset.

Alueellisen työn käytäntöön yhdistettiin työskentely alueen eri toimijoiden kanssa. Toimijoiden tunteminen vahvasti yhteistyötä ja asiakkaiden asioita oli helpompi viedä eteenpäin. Tällainen yhteistyö nähtiin hyväksi ja toivottavaksi nytkin, mutta mahdollisuuksia sille epäiltiin. Tämänhetkisessä käytännössä työskentely on painottunut enemmänkin vain tiettyjen alueen toimijoiden, esimerkiksi tietyn asumispalvelun, kanssa työskentelyyn yksittäisten asiakkaiden tapauksissa. Yhdellä alueella kuitenkin oli vielä alueyhteistyöryhmä, jossa alueen toimijat kokoontuivat säännöllisesti.

Ja siis mun alueellahan toimii edelleenkin tällanen alueyhteistyöryhmä missä käydään kyllä sosiaaliohjaajan kanssa säännöllisesti, yritetään olla molemmat siellä. Mutta tota tuntuu ettei ihan sille tasolle oo päässyt itte tai on vaikee löytää sellasta konkreettista että mihin me on vaikutettu tai mitä me on tehty. Se on se yks syy miksi sitä aina sitten mielessä ehkä kyseenalaistaa joskus senkin ryhmän toimintaa ku

kiireisen kalenterin kanssa yrittää toimia, yrittää miettiä että mitä priorisoi mihinkin. Ja sit joskus mietin että mitä järkee tässä on. Mut sitten taas toisaalta jos mielti yhtä aiempaa työpaikkaani missä oon pitempää ruvennut sosiaalityötä tekemään tai pitimmän kosketuksen niinku opiskeluaikojen jälkeen saanut. Niin siellä oli aivan itsestäänselvää että tehään niinku sellasta yhdyskuntatyötä tai rakenteellista sosiaalityötä ja se painottu siinä kaupungissa erääseen tiettyyn tällaseen lähiöalueeseen. Ja se oli tietenkin ittelle tosi vierasta, sitä ei oltu jotenki yhtää opinnoissa tuotu esille tai mitenkää sillei painotettu. Ja kyllä siinä aivan huuli pyöreänä oli ku mentiin pitämään sellasta lähiöpäivää sinne. Kyllä sitä tosi pitkään sai käydä sellasta sisäistä keskustelua että mikä tässä on pointti mutta kyllä se sit niinku aukes. Ja jotenki sitä kautta mulle tuli sellane näkemys että olis tosi tärkeä ja voi kun olis mahdollista jotenki enemmän tehä myös sellasta.

Ehkä se on sitten enemmän yksittäistä tai oman alueen asumispalvelun kanssa tehtävää yleisempää työtä ja vaikuttamista, enemmänkin sillai kuin että olis laajemmin koko alueen toimijat yhdessä.

Ja varmaa me ollaa joskus ainakin tiimissä viritelty sitä ajatusta siitä että pitäis jotenkin ehkä enemmän rantautua sinne alueelle ja toisaalta ehkä enemmänkin saada sitä kontaktia niihin alueen asukkaisiin ja myöskin sitten niihin toimijoihin. Ettei se yhteistyö ei ois niinkää sitä että sitä tehää jonku yhen henkilön asioissa.

Edellä olevissa sitaateissa kuvataan sitä, kuinka alueellinen työ nähtiin pitkälti työskentelyksi alueen eri toimijoiden kanssa. Ensimmäisessä sitaatissa sosiaalityöntekijä kertoo kuinka hänen alueellaan toimii alueyhteistyöryhmä, mutta töiden priorisoinnin takia on toisaalta kyseenalaistanut sen toiminnan tehokkuutta ja hänen mukanaoloaan ryhmässä. Toisaalta aikaisemman työkokemuksensa perusteella hän kuitenkin näki tällaiselle työlle paikkansa. Muilla alueilla tällaista yhteistyöryhmää ei ollut ja sille koettiin olevan tarvetta, koska nykyään yhteistyötä tehtiin enemmänkin vain yksittäisten asiakkaiden tilanteista käsin, sen sijaan että alueen toimijat olisivat laajemmin toimineet yhdessä. Joidenkin alueen asumispalveluiden kanssa saatettiin kuitenkin tehdä laajemminkin yhteistyötä kuin vain yksittäisten asiakkaiden asioissa, koska tällöin monta sosiaalityöntekijän asiakasta asui kyseisten asumispalvelujen asumisyksiköiden piirissä.

5.2.4 Käytäntö tiedon tuottamisena ja välittämisenä

Tiedon tuottaminen ja välittäminen määriteltiin osaksi rakenteellista sosiaalityötä ja nähtiin osaksi aikuissosiaalityön käytäntöä. Pohjola (2001, 215-220) kuvaakin tietotyön osaksi suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön nykyisiä käytännön mahdollisuuksia. Kyseisellä

sosiaaliasemalla tilastoiin asiakastyötä, mutta sosiaalityöntekijät eivät nähneet tätä varsinaisena osana tiedon tuottamista, vaan ehkä enemmänkin oman työnsä tilastointina. Sosiaalityöntekijät kokivat olevansa näköalapaikalla tuottamassa tietoa asiakkaiden tilanteista.

Sen näkee kun on pitkään ollut töissä että miten muuttuu niinku asiakkaiden tilanne. Muistan joskus 10-15 vuotta sitten ei ollut monellakaan mun asiakkaalla huumeongelmaa. Ja nyt on niinku huomasta koko ajan lisääntynyt. Sitä oikein miettii että mistä se oikein johtuu. Että onko se oikeesti tää yhteiskunnan kehitys ettei ne pysy niinku mukana ja on liian vaativaa kaikki. Ku se tippuu siitä oravanpyörästä niin siitä ei pääsen enää takasin. Et se niinku näkyy. Mun mielestä on paljon moniongelmaisempia.

Mun mielestä tää on tosi hyvä tää viimenen tässä, että sosiaalityöntekijä on mun mielestä tällanen sosiaalisen elämän analyttikko. Se on mun mielestä ehkä tärkeimpiä juttuja tässä että jotenkin että saa sellasen hyvän näkymän ja arvion siitä asiakkaan tilanteesta.

Sosiaalityöntekijät olivat yhdessä keskustelleet siitä, kuinka he haluaisivat olla aktiivisemmin välittämässä tietoa medialle erilaisina kannanottoina ja informoimalla suurempaa yleisöä siitä mitä aikuissosiaalityö on ja mitä he kohtaavat työssänsä. Kyseisessä kunnassa muutama sosiaalipalvelu oli jo ryhtynyt median kautta informoimaan palveluistaan ja sosiaalityöntekijät kokivat, että he olivat jääneet tässä suhteessa liian hiljaisiksi.

Tuli mielee että puhutti ohjauksessa että tää meidän työ ei oo niin näkyvää. Niinku nykyään on tää sosiaalinen media ja muu... Niin mietittiin ja itseasiassa suunniteltiin sitä että otetaan yhteyttä lehden toimittajaan ja kerrotaan mitä tää aikuissosiaalityö on ja mitä me täällä oikeestaan tehdään. Koska tuntuu että tää ei mee eteenpäin. Ei oikein missään tiedetä mitä me oikeestaan tehdään ja minkätyyppisii asiakkaita on. Että jotenkin niinku ohittaa nää meidän johtajat ja suoraan sinne mediaan... Että tulis niinku ihan tietoa niinku muillekin ihmisille tässä kaupungissa että mitä tää on, että voisko siitä niinku poikia jotain. Mietin vaa että jotenki nyt kyllä tähän liittyy tähän aiheeseen.

Mielipidevaikuttaminen mainittiin tiedon tuottamisen ja välittämisen yhteydessä moneen otteeseen ja tämä istui osaksi aikuissosiaalityön käytäntöjä tälläkin hetkellä. Sosiaalityöntekijät puhuivat siitä, kuinka halusivat korjata suuremman yleisön ja myös yhteistyökumppaneiden vääriä käsityksiä aikuissosiaalityön asiakkaista ja palveluista. Tätä tehtiin esimerkiksi keskusteluissa yhteistyökumppaneiden kanssa tai vuokranantajien, jotka

saattoivat olla yhteydessä sosiaaliammattilaisille.

Sit mä mietin että, onkohan tää vähä kaukaa haettu, mut kyllähä jotkut niinku sosiaalityöntekijät saattaa niinku ite johoki lehteen, tai ottaa niinku kantaa johonki, vaikka niinku mielipideosastolle jonku artikkelin... Että niinku sitä kautta sitten vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen. Oikoo niinku sitte jotain käsityksiä mitä tavallaan pulliaisilla on siitä mitä täällä tapahtuu ja miten asiakkaita kohdellaan. Ja tietysti ehkä muutenki ku ihmisiä soittelee tänne ja esimerkiksi jotkut muut ku asiakkaat ja vuokranantajat soittelee tänne ja kyselee jotain niin niin.. Että monilla on sellanen käsitys että heitetää tää käsitys että joo kaikki romanit ja somalit saa niinku kaiken täältä käännyköitä myöten, kaikki sossusta ja näin.

Niin nimenomaan se asiakasnäkökulma justiin että vaikka me kerrotaan aikuissosiaalityöstä niin tuleehan sitä arkitodellisuutta sielläkin mutta että sitä vois joissain tilanteissa tehdä iha suoraa pyrkii sitä tietoo tuottamaan ja välittämään sieltä asiakkaan näkökulmasta. Ja just mieltii että kyllähän me sitä paljon arjessa tekee loppujen lopuksi nii että jos sitä palastelee vähän sellasiin pienempiin osiin että sen ei tarvii aina olla joku maailmaa uudistava valtava uusi teoria. Itte aattelee tota omaa aluetta, että sillo ku sinne esimerkiksi tuli tää asumisuyksikkö ja aikaa oli jonkun verran mennyt niin sit oli seuraava alueen yhteistyöryhmä niin kylhän siel oli aika paljon noussut alueen asukkailla sellasta epä tietoisuutta. Että he ei tiennyt mikä se on se paikka, ketä siellä majoilee ja hyvin luontasi epäluuloja että ne o varmaa kaikki jotain narkkarinuorii ketä siellä on. Itelle ei ollut tullu mielenkää ja sit ku istuttii yhteisen pöydä ääressä niin aatteli että ai kamalaa mite teille on sellasi ajatuksii tullut, kutsukaaha ne ohjaajat seuraava kerran tänne että. Me tekee tosi paljon yhteistyöä mut siellä oli tosi paljo niiku muita toimijoita jotka ei tiennyt yhtään että mikä paikka tuo on. Siinä pysty kertomaan kaiken sen tiedon mikä mulla oli ja se varmaan rauhoitti hirveesti niitä alueen ihmisiä.

Sosiaalityöntekijät olivat tämänhetkissä työssään mukana erilaisissa palveluiden suunnitteluryhmissä ja tätä kautta välittämässä aikuissosiaalityön asiantuntemusta eteenpäin. Tällaisen toiminnan voisi myös osakseen nähdä liittyvän Pohjolan (2001, 215-220) mainitsemaan strategiatyöhön osana rakenteellista sosiaalityötä.

Mutta toisaalta kyllähän meiltä aika paljon pyydetään näkemyksiä niinku sillä tavalla näihi eri tilanteisiin. Jos nyt mietitää esim päihdepuolen ja mielenterveyspuolen sellasta suunnitelmaa, kyllähän meitä pyydetää tälläsen ryhmän jäseneks. Ja jonkin verran näitä on sellasi meidän edustuksia joissa sit pyritään tuomaan meidän käytännön työtä ja kokemusta sitten esiin. Jos mieltii jotain näitä kuntoutuksen asiakastyöryhmiä ja muita joissa on paljon muitakin toimijoita paikalla niin sitä kautta myös välittyy aikuissosiaalityön kokemus ja tieto.

Lisäksi sosiaalityöntekijät käytännön työssään pyrkivät välittämään ruohonjuuritason tietoa esimiehilleen ja tällä tavalla vaikuttamaan asiakkaidensa palveluihin. Sosiaalityöntekijät

epäilivät kuitenkin menikö tieto aidosti eteenpäin ja vaikuttiko se tosiasiaa mihinkään.

Ja sit jotenkin aattelen että onhan se meidän velvollisuus tavallaan mun mielestä, jotenkin miten sosiaalityön tänään, meidän velvollisuus on tuottaa ja viedä sitä tietoa myös niinkin päin. Kun meillä on se hyvä tieto sieltä ruohonjuuritasolta niin ammattitaitoa on sitten osata kääntää ne asiakkaiden kertomat niinku niin että me osataan perustella ylemmälle taholle että tätä systeemiä kannattas muuttaa tältä osin siksi että.. Sit mä osaan kertoa ne hyvät perustelut. Että jotenkin aattelen myös että se on ammattitaitoa myös että se tulee sieltä kentältä se tieto ja sitten mä pystyn sen muotoilemaan niin että se on hyvä peruste sille miksi teen jonkun parannusehdotuksen.

H2: ... Ja keskenämme me niitä suunnitellaan miten vois asioita viedä eteenpäin, mutta sanotaan että täällä on erittäin haastavaa saada niitä asioita eteenpäin.

H3: Voihan sit välillä tonne apulaiskaupunginjohtajaa myöten viedä tota viestiä eteenpäin, onhan hänkin täällä välillä käynyt...

5.3 Rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiseen vaikuttavat tekijät

Kolmantena tutkimuskysymyksenäni oli selvittää minkä tekijöiden nähdään vaikuttavan rakenteellisen sosiaalityön toteuttamisen mahdollisuuksiin aikuissosiaalityössä. Tähän näytti vaikuttavan kolme eri teemaa: 1) johto ja organisaation rakenteet, 2) työn resurssit sekä 3) sosiaalityöntekijöiden oma suhtautuminen.

1) Johdon ja organisaatioiden rakenteiden vaikutus rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiseen

Sosiaalityöntekijöiden kokemuksen mukaan aikaisemmin oli paremmat mahdollisuudet rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiselle. Työskentelyn painopiste oli muuttunut alueellisesta näkökulmasta enemmänkin yksilökeskeiseen sosiaalityöhön. Muutokseen nähtiin vaikuttaneen kaupungin organisaation rakenteet. Aikaisemmin esimerkiksi alueyhteistyöryhmien toiminta oli määrätty osaksi rakenteita ja sosiaalityöntekijöitä jopa velvoitettiin ottamaan osaa yhteistyöryhmien toimintaan. Nykyään mikäli tällaista toimintaa olisi halunnut toteuttaa, olisi se enemmänkin ollut yksittäisen työntekijän vastuulla.

Varmaa niinku se että sillo aikanaa ku oli nää alueyhteistyöryhmät niin se oli niinku

tavallaa semmonen, rakenteisiin kuulu se että oli nämä tämmöset ryhmät ja niihi kuuluttii ja ne toimi. Nyt ku ei sellasta oo niin se jää ikäänku yksittäisen työntekijän harteille että kutsunko minä nyt tämän alueen toimijat koolle, onko mulla siihe ikäänku mandaattia vai ei. Ja ku ei niitä ryhmiä ole niin ei ne lääkärit kuitenkaa tuu ku ei se kuulu niide työtehtäviin tai aikaan. Sillei ite kaivannut ja puhunut jo monta vuotta että pitäs olla joku tällänen vastaava taas tänä päivänä että sille ois tarve kyllä.

Jotenkin miettii että sitä kuitenkin niinku tässäki kaupungissa on jossain vaiheessa ollut että mikä siinä on sitten vaikuttanut että se on sitten tässä vuosiensaatossa.. Että onko sitte tällaset organisatoriset muutokset mitä on täällä tapahtunut että työtä tehdään hyvin erityyppisesti muutenki mitä se on ollut sillo 10–20 vuotta sitten. Onko se sit ikäänku huomaamatta vai onko se työn painopiste sitten jotenki siirtynyt toisenlaisiin asioihin. Et jotenkin niiku ku o tullut kaikki aktivoinnit jotenki kauheen voimakkaasti tähän työnkuvaan.

Kaupungin ja sosiaalitoimen johdolla sekä omilla esimiehillä ajateltiin olevan iso rooli rakenteellisen sosiaalityön näkökulmien toteutumisessa. Ajateltiin, että johdon tehtävänä oli isolta osin mahdollistaa tietynlainen työskentely. Sosiaalityöntekijät myös yrittivät välittää johdolle tietoa erilaisista ongelmakohtista ja vaikuttaa näin palveluihin ja työoloihinsa, mutta epäilivät sitä menikö heidän välittämänsä tieto eteenpäin ja oliko sillä mitään merkitystä johdon päätösten suhteen.

Kyllä musta tuntuu ainakin niin ettei siihe tällaset rahoitusasiat vaikuta vaa nimenomaa tällaset että millanen näkemys sosiaalitoimen johdolla on. Ku aattelee että sillo aikanaan ku 70-luvu eriytyneestä työstä mentiin yhdennettyyn työhön ja ruvettiin tekemää alueellista yhdennettyä työtä niin se oli selkeästi silloisen sosiaalijohtajan näkemys että miten asiat oikein ja asiakasystävällisesti pitäs tapahtua. No sit jossain vaiheessa tällaset sosiaalijohtajat lähti tästä kaupungista pois ja tavallaa sosiaalialan asiantuntemusta ei ihan ylimmässä johdossa oo niin ei oo sen jälkee ollut. Ja sit tavallaa tämmöset tehostamisvaatimukset jossa ajatellaa niin että mitä ku tehää eriytyneesti työtä niin se on tehokkaampaa ku sellanen asiakkaan kokonasvaltanen asioitten hoitaminen. Niin on vallannut alaa ja ollaan koko ajan menty entistä enemmän siihen suuntaan. Ja mun mielestä se ei tue sitten rakenteellisen sosiaalityön tekemistä. Nimenomaan se sellanen että tunnetaan tietyn alueen ihmiset ja ne elinolot siellä ja palvelut mitä siellä on niin sillo pystytää mu mielestä tekee myös yksilötyön tasolla ennaltaehkäsevää työtä.

No ihan sitä samaa mitä aikaisemmin sanoin ku oltii ihan mukana heti ku jotain asuinaluetta suunnitellaan, että oisko se nykyään vielä mahdollista. Heti siinä alkuvaiheessa, tuoda vähän asiakkaitten kautta, sitä näkökulmaa. Jos se vaan on mahdollista, tietysti tää työtilanne on vähä eri ku aikasemmin. Mutta miten sais jotenki niitä resursseja ohjattua. Ja sit tietysti se miten sitä nää esimiehet näkis tärkeeksi, että ollaan mukana suunnittelemassa. Sieltähän se lähtee.

Edellä olevissa sitaateissa sosiaalityöntekijät kuvaavat sitä, kuinka näkevät että pitkälti

kaupungin ja sosiaalitoimen johdon näkemys sosiaalityön suunnasta on vaikuttanut siihen miten työtä nykyään tehdään ja miten sitä on mahdollista tehdä. Sitaateissa kuvataan kuinka ennen rakenteellisen sosiaalityön toteuttaminen oli enemmän mahdollista, mutta nykyään kaupungin ja sosiaalitoimen johdon päätökset eivät sitä mahdollista. Varsinkin ensimmäisessä sitaatissa kuvataan sosiaalityöhön kohdistettuja tehostamisvaatimuksia, jotka ovat johtaneet siihen, että kokonaisvaltainen ja ennaltaehkäisevä ote on paljolti ohitettu.

2) Työn resurssien vaikutus rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiseen

Aineistossani näkyi sosiaalityön toimintaympäristön muuttuminen ja kuinka sosiaalityö on joutunut kohtaamaan ulkopuolelta tulevia odotuksia tehokkuudesta samalla kun resursseja pienennetään (Mullaly 1997, 13; Juhila 2006, 71-74). Sosiaalityöntekijöiden mukaan kasvavat asiakasmäärät ja työntekijöiden vähentäminen ovat johtaneet siihen, että välttämättä aikaa rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiselle ei koeta olevan. Aikuissosiaalityön nähdään olevan osittain eräänlaista kriisityötä, jossa ennaltaehkäisyn näkökulmille ei ole tilaa.

Ja tavallaan jos aattelee sitä ennaltaehkäisyn näkökulmasta sitä rakenteellista työtä ettei niinpäin että yksilöiden kautta vaikuttas vaan jotenkin tehtäs sitä ennaltaehkäisevää työtä. Mut eihän sille oikein mahollisuutta oo ja jotenkin se ois kuitenkin kauhee herkullinen näkökulma kuitenkin. Myös tässä aikuissosiaalityössä tuntuu että korostuu tavallaa niinku kriisityö.

Kyllä myöskin. Mutta sitten myös se että tasaseen tahtiin on meidän resursseja karsittu. Että kyllä meillä on oikeesti vähemmän porukkaa tekemään. Että jotenkin ajankäytön suhteen se ei onnistuis tässä tilanteessa. Sillo ennen, hyvinä vanhoina aikoina, oli oikeesti aikaa sille enemmän mun mielestä.

Alueellisen sosiaalityön yhteydessä sosiaalityöntekijät kertoivat kuinka ennen alueet olivat pienempiä ja yksittäisellä työntekijällä oli vähemmän asiakkaita. Tämä mahdollisti oman alueensa tilanteen tuntemisen paremmin eikä tällöin alueellisen työn tekeminen vaikuttanut negatiivisesti yksittäisten asiakkaiden kanssa työskentelyyn. Ongelmaksi nykyään mainittiin, suurten alueiden lisäksi, se kuinka alueiden eri palveluiden toimijajoukko oli niin suuri ja monilla alueilla niin vaihtuvaa, että esimerkiksi suunnitelmallinen yhteistyö alueen eri toimijoiden kanssa tuntui vaikealta.

Kyllä meillä varmaan.. asiakkaita oli vähemmän. Joku siinä oli, mä en muista että ois mitenkää ruuhkautunut asiakastyö vaikka tossa oli mukana. Päinvastoin, siinä oli lääkäri siinä ryhmässä ja päivähoito. Tehtiin niinku monien tahojen kanssa yhteistyötä niin että joka kuukausi melkein tavattiin ja se jotenkin helpotti sitä asiakastyötä että tunnettiin samat asiakkaat. Sitä ettei niinku yksin jokainen tee niinku nyt on vähän.

Se varmaan tullaan taas siihen että ku nä on nää palvelut pilkottu niin pieniin osiin niin se alkaa olla jo se toimijaverkosto niin laaja että siihen tarttis melkein sellasen ulkopuolisen koordinaattorin että kaikki niinku saa kasattua yhteen. Ja just niinku se että jos miettii että niitä lääkäreitä voi olla 7-8 kappaletta mutta sit siinä voi olla myös se tilanne että ne lääkärit vaihtuu joka ikinen kuukausi. Että siellä ei edes ole pysyvää toimijaverkostoa vaan se on hyvin vaihtuva se alueen palvelu.

Julkisen sektorin sosiaalityön haasteina voidaan nähdä niukkenevien resurssien lisäksi sosiaalityön pirstoutumisen ja erikoistumisen (Mullaly 1997, 182-184; Ferguson & Woodward 2009, 60-95). Erityisesti ensimmäisessä haastattelussa tuotiin esille kuinka rakenteelliseen sosiaalityöhön nähtiin vaikuttavan sosiaalityön sisäiset muutokset, se kuinka sosiaalityö on nykyään pitkälle eriytynyttä ja sektoroitunutta.

Ja kyllä mäkin vähän niinku sitä mieltä oon että toi rakenteellinen sosiaalityö on jotenkin niinku pikkuhiljaa tavallaan jäänyt tosi paljon paljon pois taka-alalle niinku sen takia että sosiaalityö on äärimmäisen paljon eriytynyt. Me tehdään hyvin eriytyneesti sitä työtä ja ehkä kaikki tämmöset säästöpainet ja niukkenevat resurssit niin ne nyt vaa o ollut tavallaan sellanen yksi helppo työsarka jättää pois ja keskitytty enemmän siihen yksilötyöhön sitten.

3) Sosiaalityöntekijöiden oman suhtautumisen vaikutus rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiseen

Sosiaalityöntekijöiden mielipiteet vaihtelivat siinä koettiinko rakenteellisen sosiaalityön toteuttamisen mahdollisuudet millaisiksi. Toiset kyseenalaistivat rakenteellisen sosiaalityön mahdollisuudet käytännön aikuissosiaalityössä ja miettivät soveltaisiko se ehkä paremmin erillisiin hankkeisiin tai projekteihin. Esimerkiksi rakenteellisen sosiaalityön työryhmän muistiossa vaarana rakenteellisella sosiaalityölle onkin nähty sen eriytyminen omaksi erikoisalueekseen ja suositeltu sen liittämistä ennemminkin sosiaalityön käytäntöön (STM 1985, 51-53). Rakenteellisen sosiaalityön nivominen osaksi käytännön sosiaalityötä voi olla myös ongelmallista. Viirkorpi (1990, 20-25) tuo esiin ristiriidan siinä, kuinka rakenteellinen sosiaalityö voi olla vaikeaa kunnan sosiaalityössä ja osana kunnan valtarakenteita, sillä asiakkaiden etujen ajaminen voi vaatia juuri näiden valtarakenteiden

alasajoa. Toisaalta rakenteellisen sosiaalityön eriyttäminen voi johtaa samoihin ongelmiin kuin nykyään yhdyskuntatyössä eli rahoituksen puutteeseen ja työn jatkuvuuden vaikeuteen (Toivonen 2008, 141-151).

H3: Niin onks tää vähän tällanen korkealentonen, utopistinen koko ajatus. Onks tämmöstä oikeesti niinku olemassa ja toteutetaanko tämmöstä.

H1: Voisko ajatella että tulevaisuudessa ois tällanen rakenteellinen sosiaalityö ihan omana ammattialanaan, vähän niinku aikuissosiaalityö tai. Musta se on aika utopiaa.

H2: Tai projektiluontosesti. EU-rahotuksella.

Toisaalta jotkut toivat esiin kuinka rakenteellisen sosiaalityön näkökulmien soveltamiseen omassa työssään vaikuttaa paljonkin työntekijän oma aktiivisuus ja suhtautuminen sekä työyhteisön prioriteetit. Keskusteluissa tuli esille kuinka jotkut sosiaalityöntekijät pyrkivät enemmänkin vaikuttamaan esimerkiksi asiakkaiden palveluihin ja olivat aktiivisemmin tuomassa epäkohtia esille.

Mut väittäisin että kyl se on kiinni jostain semmosista työyhteisön prioriteeteista ja siitä arvostuksesta ja niinku että millä tavalla halutaan sitä työtä tehdä, mistä johtotasolta se sitten tulee se mandaatti. Tässä toisessa kaupungissa se oli aivan selkee, ettei siinä niiku rahoitusta tai ehkä siellä saatta olla joku projektityöntekijä jossain mut sinällään kaupunki ei osallistunut siihe muuten mitenkää. Mut se oli aivan itsestääselvää että kaikki osallistuu tähän, sosiaalityöntekijät, perhetyöntekijät, sosiaaliohjaajat. Se oli niiku tehty itsestääselväks että tämä on se tapa jolla me halutaa työtä tehdä.

Niin se tuli tossa aikasemmin mieleen ku sanoitte että on kysytty vaikka jonkun alueen rakentamishankkeen yhteydessä sosiaalitoimen näkökulmaa. Niin sit mulle tulee niinku mieleen että ollaanko me aloitteellisia mut se varmasti arjessa vaatis sen että jonkun pitäs olla se liikkeellepaneva voima ja tulisko siitä hirvee härdelli mitä saa tehdä työajalla ja mitä ei. Mut jotenki voitasko me olla työyhteisönä, ettei me jotenki ootettas hiljaa ja kiltisti että tulisko joku kysymään onko meillä näkemystä asiaan vaa voitasko me kertoo se näkemys vaa rohkeesti saman tien.

Yhteisenä mielipiteenä jaettiin se, että jollain tasolla rakenteellisen sosiaalityön näkökulmia toteutettiin osana aikuissosiaalityötä. Tällainen työskentely oli kuitenkin osittain tiedostamatonta.

Kyl mä oon kans sitä mieltä että me tehhä sitä enemmän sillai ei-tietoisella tasolla kuitenkin jollain asteella. Mä oon sitä mieltä että tää on edelleen hyvin monipuolista ylipäättään tai aikuissosiaalityö. Vaikka se ei oo niin että aattelen että no nyt minä teen sitä rakenteellista sosiaalityötä niin on se kokoajan siinä jotenkin mukana.

Tässä on varmaan tietyllä sama tapa kun puhutaan sosiaalityön menetelmistä, voimavarakeskeisyydestä ja muusta. Aina sillei niinku että oikei eihä me sellasii nyt käytännön työssä. Mut sit kun niitä rupee niinku pläräämään tarkemmin läpitem ja miettimään niin huomaa että okei no on meillä niinku ihan niitä samoja menetelmiä siinä. Mut se on just se ettei tuu siinä kiireessä pilkkoneeksi sitä osiin ja miettineeksi että kyllähän meillä niinku tässä on ne tietyt tausta jutut. Tää on varmaan tää rakenteellinen sosiaalityö ihan sama, että se tuntuu jotenkin sellaselta kauheelta nimihirviöltä ja semmoselta hienolta, ylevältä joltain, että tuolla mennään barrikaadeilla ja muuta. Mut kyl mää niinku omalta osaltani aattelen että kyl mää sitä jollain mittakaavassa käytännön työssä teen.

Sosiaalityöntekijät kertoivat haastatteluissa siitä, kuinka aikaisemmin sosiaalityötä tehtiin eri tavalla ja rakenteellisen sosiaalityön näkökulmia oli ehkä helpompi toteuttaa. Varsinkin pitkän työuran tehneet sosiaalityöntekijät näkivät muutoksen työskentelytavoissa ja työn kehyksissä. Vaikkakin rakenteellisen sosiaalityön mahdollisuuksia aikuissosiaalityössä saatettiin jopa epäillä, niin menneestä ajasta puhuttiin haastatteluissa pääosin hyvänä tilana, jolloin asiakkaita oli vähemmän ja työtä pystyttiin tekemään kokonaisvaltaisemmin. Sosiaalityöntekijät eivät kuitenkaan täysin osanneet sanoa mistä muutos nykyisenkaltaiseen työskentelyyn johtui ja tarkalleen missä vaiheessa se tapahtui. Työn painopisteen siirtyminen huomattiin ainakin näin jälkikäteen, mutta sosiaalityöntekijät eivät haastatteluissa kuvanneet sitä, olivatko he yrittäneet puuttua muutokseen jossakin vaiheessa vai hyväksyttiinkö se sellaisenaan.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

6.1 Tutkimuksen keskeisimmät johtopäätökset

Tutkimukseni tarkoitus oli selvittää rakenteellisen sosiaalityön mahdollisuuksia aikuissosiaalityön kontekstissa. Tutkimukseni aineiston keräsin tekemällä kaksi ryhmähaastattelua, johon osallistui aikuissosiaalityön sosiaalityöntekijöitä. Aineistoni analysoin teemoittelemalla. Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessäni olin kiinnostunut miten sosiaalityöntekijät määrittelevät rakenteellisen sosiaalityön. Sosiaalityöntekijät olivat kullekin käsitteenä rakenteellisesta sosiaalityöstä, mutta itse käsitteen sisällön he kokivat vaikeaksi määritellä. Tämä ei tullut minulle yllätyksenä. Esimerkiksi Kairala ym. (2012, 40) haastatellessaan sosiaalityön yliopisto-opettajia rakenteellisen sosiaalityön opetuksesta, huomasivat kuinka rakenteellinen sosiaalityö määriteltiin hieman eri tavoin puheen poliittisesta olosuhteisiin vaikuttamisesta sekä yksittäisten asiakkaiden olosuhteisiin vaikuttamisesta ja rakenteellisen työn elementit hukkuivat puheessa ajoittain. Suomessa rakenteellisen sosiaalityön osuus sosiaalityön koulutuksessa on myös jäänyt vähäisemmälle huomiolle (Kairala ym. 2012, 51). Suomessa rakenteellisen sosiaalityön käytäntö on lisäksi jäänyt sosiaalityön marginaaliin, se on ymmärretty paljolti osaksi sosiaalipolitiikkaa ja sosiaalisiksi raportoinniksi ja keskustelu on liittynyt paljolti sosiaalityön yhteisöllisiin strategioihin. (Ks. esim. STM 1985; Viirkorpi 1990; Koskinen 2003; Karjalainen & Sarvimäki 2005.)

Aikuissosiaalityötä tehdään paljolti tapauskohtaisena sosiaalityönä. Tutkimukseni perusteella aikuissosiaalityön työskentely lähti liikkeelle yksilöstä, hänen verkostoistaan ja olosuhteistaan ja laajempi yhteisöllinen ja yhteiskunnallisen tason työskentely jäi yksilötyön varjoon. Työskentelyssä oli tosin nähtävissä rakenteellisen sosiaalityön elementtejä. Rakenteellinen sosiaalityö ymmärrettiin pitkälti suomalaisen keskustelun kautta ja kansainväliset näkökulmat jäivät vähäisemmälle huomiolle. Nämä voivat liittyä sosiaalityön asemaan yhteiskunnassa ja suomalaisen sosiaalityön byrokraattiseen perinteeseen. Toisaalta sosiaalityöntekijät ovat vastuussa asiakkailleen, mutta toisaalta he ovat osa yhteiskuntajärjestelmän valtarakenteita ja viranomaisasemassa (Viirkorpi 1990, 20-25). Voi olla, että osaltaan rakenteellista sosiaalityötä on vaikea toteuttaa, koska se

nähdään vaikeasti soveltuvaksi juuri suomalaisen sosiaalityön byrokraattiseen perinteeseen ja sosiaalityöntekijöiden viranomaisasemaan. Voidaan myös kysyä vaikuttaako juuri tämä viranomaisasema siihen, että sosiaalityöntekijät eivät välttämättä uskalla haastaa vallalla olevia rakenteita, koska saavat loppujen lopuksi työllensä legitimitetin valtiolta (Fook 2002, 26).

Omassa aineistossani rakenteellinen sosiaalityö määriteltiin kolmen teeman kautta: 1) alueellisena ja yhteisöllisenä työnä, 2) vaikuttamisena ja 3) tiedon tuottamisena ja välittämisenä. Alueellisen ja yhteisöllisen työn määrittelyssä oli selvästi nähtävissä yhtymäkohtia niin yhdyskuntatyöhön kuin myös ekososiaaliseen sosiaalityöhön. Erityisesti alueellisen ja yhteisöllisen työn määrittely osaksi rakenteellista sosiaalityötä kumpusi sosiaalityöntekijöiden arvioiden mukaan noin 10-20 vuoden takaisesta työskentelystä, jolloin sosiaalityöntekijät olivat mukana suunnittelemassa alueidensa palveluita, rakentamista ja kaavoitusta, työtä tehtiin alueen asukkaiden kanssa, jalkautuen alueelle sekä alueilla oli toimivia yhteistyöryhmiä muiden palveluiden toimijoiden kanssa. Rakenteellinen sosiaalityö määriteltiin lisäksi vaikuttamisena yksilöä ja perhettä laajemmalla tasolla. Sosiaalityöntekijät puhuivat rakenteellisesta sosiaalityöstä toisaalta yhteiskunnallisena vaikuttamisena ja toisaalta liittivät vaikuttamisen myös vahvasti alueelliseen näkökulmaan. Tiedon tuottaminen ja välittäminen määriteltiin kummassakin haastattelussa osaksi rakenteellista sosiaalityötä. Tämä sopiikin hyvin rakenteellisen sosiaalityön suomalaiseen käsitykseen (Ks. esim. STM 1985; Viirkorpi 1990; Pohjola 2001). Tiedon tuottamisesta ja välittämisestä puhuttiin yhteydessä asiakkaiden ja alueen tilanteisiin, aikuissosiaalityöhön sekä palvelujärjestelmään ja sen toimivuuteen.

Rakenteellinen sosiaalityö on kytkeytynyt Suomessa vahvasti yhteiskuntapolitiikkaan ja kysymyksenä on lisäksi ollut nähdäänkö rakenteellinen sosiaalityö tiettyä menetelmänä (Viirkorpi 1990, 32-34). Omassa aineistossani rakenteellinen sosiaalityö nähtiin toisaalta osittain tietynlaisena sosiaalityön työmenetelmänä ja toisaalta taas laajempaan työotteena ja näkökulmana. Se kummalla tavalla rakenteellinen sosiaalityö nähdään, vaikuttaa paljolti siihen voidaanko sitä toteuttaa nykyaikana aikuissosiaalityössä. Mikäli rakenteellinen sosiaalityö nähdään tiettyä työmenetelmänä, sitä voi olla vaikeaa soveltaa sellaisenaan aikuissosiaalityöhön, joka kuitenkin pitkälti keskittyy yksilötason työskentelyyn. Jos rakenteellinen sosiaalityö taas nähdään enemmänkin laajempaan työotteena ja

näkökulmana, niin sitä voi olla käytännössä helpompi sovittaa aikuissosiaalityöhön. Toisaalta voidaan myös kysyä tulisiko aikuissosiaalityössä keskittyä vain yksilötason työskentelyyn vai tulisiko työnkuvaa muuttaa erilaiseksi.

Toinen tutkimuskysymykseni oli miten rakenteellisen sosiaalityön näkökulmat näyttäytyvät aikuissosiaalityössä. Erityisesti tarkastelin tutkimuskysymystä yhteydessä rakenteellisen sosiaalityön kansainvälisiin näkökulmiin, mutta sosiaalityöntekijät toivat myös esiin vahvasti omaan työhönsä sopivia rakenteellisen sosiaalityön näkemyksiä omien määritelmiensä sekä suomalaisen perinteen mukaisesti. Aineistosta nousi esiin neljä teemaa: 1) rakenteellisen sosiaalityön käytäntö yhteiskunnallisena muutostyönä sekä palvelujärjestelmään vaikuttamisena, 2) asiakastyön käytäntöinä, 3) alueellisen näkökulman hyödyntämisenä sekä 4) rakenteellisen sosiaalityön käytäntö tiedon muodostuksena ja välittämisenä. Erona rakenteellisen sosiaalityön erityisesti kansainvälisissä näkökulmissa esiin tuleviin näkökantoihin sosiaalityöntekijöiden mielipiteet vaihtelivat siinä kuinka paljon asiakkaiden ongelmat juontuivat yhteiskunnallisista ja rakenteellisista epätasa-arvoisuuksista (Ks. esim. Mullaly 1997; Healy 2000; Ferguson & Woodward 2009). Toisaalta taas vaikuttamisesta yhteiskunnallisella tasolla keskusteltiin haastatteluissa ja tällaisen vaikuttamisen kanavaksi nähtiin erilaiset kannanotot. Toisena isona erona kansainvälisiin näkökulmiin oli sosiaalityöntekijöiden näkemys liittymisestä kollektiiviseen toimintaan ja poliittiseen kampanjointiin (Ks. esim. Heinonen 1984; Mullaly 1997; Ferguson 2009). Tällaisen toiminnan liittäminen osaksi työtään nähtiin epäammattilliseksi ja ajateltiin, että se toisi työssä liikaa esiin työntekijän omia henkilökohtaisia arvoja. Vaihtelua sosiaalityöntekijöiden mielipiteissä oli siinä, voisiko heidän työhönsä kuulua työskentelyä erilaisissa asiakkaiden etuja ajavissa sosiaalisissa muutosliikkeissä, jotka eivät olleet luonteeltaan vahvasti puoluepoliittisia. Luontevimmaksi sosiaalityöntekijät näkivät vaikuttamisen palvelujärjestelmään ainakin sosiaalityön ja sosiaaliaseman palveluiden suhteen, mutta myös jonkin verran yritettiin vaikuttaa asiakkaiden muiden palveluiden suuntaan yksilötason asioissa.

Esiin tulleet erot liittyen erityisesti rakenteellisen sosiaalityön kansainvälisiin näkökulmiin saattavat johtua osittain kulttuurillisista tekijöistä ja suomalaisen yhteiskunnan rakenteesta. Voidaanko ajatella, että sosiaalityöntekijöiden eriävät mielipiteet koskien sosiaalisten

ongelmien rakenteellisia juuria johtuvat siitä, että Suomessa tuloeroja on pyritty tasaamaan ja antamaan kaikille yhtäläiset mahdollisuudet koulutukseen. Voidaanko yhteiskuntaluokkien väliset erot nähdä Suomessa olevan ainakin vielä kapeammat kuin vaikkapa Isossa-Britanniassa. Toisaalta voidaan myös kysyä onko Suomessakaan varaa enää tuudittautua samanlaisiin ajatuksiin kuin aikaisemmin hyvinvointivaltion tasa-arvoisuudesta, ottaen huomioon, että tuloerot ovat kasvaneet ja sosiaaliset ongelmat näyttävät periytyvän sukupolvelta toiselle. Sosiaalityön reunaehtoihin ja asiakkaiden tilanteisiin vaikuttavat poliittiset päätökset ja valtakamppailut, joten kuinka kestävää pitkällä tähtäimellä on, mikäli sosiaalityöntekijät erottavat itsensä tällä tavalla työssään politiikasta. Sosiaalityöntekijöiden keskusteluissa toisaalta oli nähtävissä kuinka kaikenlaisen työskentelyn tulisi lähteä asiakkaiden tarpeista käsin ja kuinka asiakkaidenkin poliittiset näkemykset saattavat vaihdella paljonkin. Tämäkin on tärkeä näkökanta sosiaalityön ja politiikan suhteeseen ja nostaa kysymyksen siitä, onko rakenteellisen sosiaalityön näkökulmissa pohdittu tarpeeksi sitä kuinka sosiaalityön liittäminen poliittiseen toimintaan saattaa näyttäytyä sosiaalityön ammattietiikan sekä asiakaslähtöisyyden suhteen. Tähän kysymykseen liittyy paljolti se nähdäänkö todella sosiaalityön asiakkaat sorrettuna ryhmänä ja sosiaalisten ongelmien juuret rakenteellisissa epätasa-arvoisuuksissa.

On kuitenkin muistettava, että kansainvälisestikin rakenteellinen sosiaalityö on sosiaalityön marginaalissa. Voiko siis rakenteellisen sosiaalityön näkökulmien tietynlainen vierastaminen yleisestikin liittyä sosiaalityöhön itseensä? Sosiaalityössä voi olla liiankin helppoa unohtaa ongelmien rakenteelliset ulottuvuudet, varsinkin tilanteessa, jossa työn resurssit ovat vähäiset ja asiakasmäärät suuret, ellei sosiaalityöllä ole itsessään todellakin vankkaa arvopohjaa ja pyrkimystä sosiaaliseen muutokseen. Pohjolan (2001, 207-2015) mukaan, mikäli sosiaalityö haluaa olla sosiaalisesti kestävä ja toimia tarkoituksenmukaisesti muuttuneessa yhteiskunnassa, tulisi sosiaalityön jäsentää toimintafunktiotansa uudelleen. Mullalyn (1997) tavoin voidaankin kysyä, onko sosiaalityö todellakin sitoutunut sosiaaliseen muutokseen vai onko se joutunut yleisen paradigman uhriksi (Mullaly 1997, 24-25, 101)?

Aikuissosiaalityössä rakenteellisen sosiaalityön käytännöt asiakastyössä tulivat erityisesti esiin sosiaalityöntekijöiden niin sanottuna pienen mittakaavan vastarintana (Ferguson

2009, 94-95). Sosiaalityöntekijät pyrkivät taivuttamaan sääntöjä tarpeen mukaan ja opastamaan asiakkaita toimimaan sosiaaliaseman palveluissa, niin etteivät he joutuisi ongelmiin toimeentulotuen suhteen. Sosiaalityöntekijät keskustelivat asiakkaidensa kanssa jonkin verran poliittisten päätösten ja yhteiskunnan arvojen vaikutuksesta heidän tilanteisiin ja yleensä keskustelut liittyivät lainsäädäntöön. Mikäli kuitenkin näissä keskusteluissa asiakkaiden tilanteita ei yhdistetä laajempaan sarron ja yhteiskunnallisten epätasa-arvoisuuksien kontekstiin, ei voida suoraan puhua henkilökohtainen ja poliittisen yhdistämisestä sekä asiakkaiden tietoisuuden herättämisestä (Mullaly 1997, 164-172). Mullaly (1997, 182-184) painottaa palvelun palveluluonteen korostamista kontrolliluonteen sijaan ja tässä haastattemieni sosiaalityöntekijöiden näkemykset vaihtelivat hieman suhteessa siihen nähtiinkö kontrollin kuuluvan kuinka paljon omaan työhönsä. Keskusteluissa tuli jonkin verran esiin sosiaalityöntekijöiden roolin tuottamaa ristiriitaa toisaalta yhteiskuntajärjestelmän edustajina ja toisaalta asiakkaiden etujensa ajajina. Laajempaan yhteiskunnalliseen muutokseen pyrkivään yhteistoimintaan sosiaalityöntekijät eivät kertomansa mukaan niinkään liittäneet asiakkaitaan, mutta erilaisiin itseapu- ja vertaisryhmiin ohjattiin. Vahvasti haastatteluissa tuli esille sosiaalityöntekijöiden mielipiteet siitä, kuinka asiakastyön tulisi lähteä liikkeelle asiakkaiden tarpeista käsin eikä esimerkiksi tietyistä menetelmistä tai omista arvoista. Sosiaalityöntekijät pyrkivät kohtaamaan asiakkaansa kunnioittavasti ja antamaan parasta mahdollista palvelua ja tällainen voidaan hyvinkin nähdä olevan osa rakenteellisen sosiaalityön käytäntöä (Ferguson & Woodward 2009, 153-162). Olisiko juuri näissä asiakastyön käytännöissä mahdollisuuksia enemmänkin rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiselle? Aikuissosiaalityössä käydään pitkiä keskusteluja asiakkaiden kanssa ja mietitään eri vaihtoehtoja heidän kokemiinsa ongelmiin. Voisiko näissä keskusteluissa tuoda enemmän esiin henkilökohtaisen ja poliittisen välistä yhteyttä ja lisätä asiakkaiden tietoisuutta ongelmiansa laajemmista yhteyksistä (Mullaly 1997, 170-172)?

Erityisesti rakenteellisen sosiaalityön mahdollisuudet osana aikuissosiaalityötä näyttäytyivät alueellisen näkökulman hyödyntämisessä. Alueellisen työn nähtiin soveltuvan aikuissosiaalityön käytäntöön erityisesti alueen suunnittelun sekä alueen eri toimijoiden yhteistyön muodossa. Alueellisen työn nivoutumisen sosiaalityöntekijöiden näkemyksissä näin luontevaksi osaksi käytäntöä olettaisin liittyvän siihen, että tälläkin hetkellä asiakkuudet sosiaalityöhön määräytyivät alueen mukaan. Lisäksi monilla

sosiaalityöntekijöillä oli aikaisempaa kokemusta alueellisesta työstä, joten se oli ehkä senkin takia luontevampi nähdä osana käytäntöä. Rakenteelliseen sosiaalityöhön kuuluu osakseen yhteisölliset näkökulmat ja suomalaisen yhdyskuntatyön perinteen mukaisesti alueellisten näkökulmien hyödyntäminen voi hyvinkin sopeutua rakenteellisen sosiaalityön soveltamiseen aikuissosiaalityössä. Toisaalta alueellisen työn näkökulma voi jäädä liian kapeaksi, mikäli siihen ei liitetä rakenteellista ulottuvuutta, pyrkimystä sosiaaliseen muutokseen ja yhteiskuntakritiikkiä (Roivainen 2008, 26-27).

Tiedon tuottaminen ja välittäminen nähtiin luontevaksi rakenteellisen sosiaalityön mahdollisuudeksi aikuissosiaalityön käytännössä. Sosiaalityöntekijät olivat keskustelleet yhdessä kuinka he haluaisivat olla yhteydessä mediaan lähettäen erilaisia kannanottoja sekä informoimalla suurempaa yleisöä aikuissosiaalityöstä ja työssään kohtaamista asioista. Mielipidevaikuttaminen mainittiin käytännössä mahdolliseksi toiminnaksi ja sosiaalityöntekijät halusivat korjata suuremman yleisön ja yhteistyökumppaneiden näkemyksiä palveluistaan ja asiakkaistaan. Sosiaalityöntekijät olivat myös mukana erilaisissa suunnitteluryhmissä ja pyrkivät myös välittämään ruohonjuuritason tietoa esimiehilleen.

Kolmantena tutkimuskysymyksenäni oli selvittää minkä tekijöiden nähdään vaikuttavan rakenteellisen sosiaalityön toteuttamisen mahdollisuuksiin aikuissosiaalityössä. Aineistosta nousi esiin kolme teemaa: johto ja organisaation rakenteet, työn resurssit sekä sosiaalityöntekijöiden oma suhtautuminen rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiseen. Organisaation rakenteiden nähtiin estävän tai mahdollistavan rakenteellisen sosiaalityön toteuttamista. Esimerkiksi alueellinen yhteistyö eri toimijoiden kesken oli aikaisemmin ollut mukana jo alueen palvelurakenteissa, kun taas nykyisin tällaisen yhteistyön aikaansaaminen koettiin olevan yksittäisen sosiaalityöntekijän motivaation ja jaksamisen harteilla. Johdolla näytti olevan iso rooli ja johdon tehtävänä nähtiin mahdollistaa tietynlainen työskentely. Työn resurssit myös vaikuttivat asiaan. Asiakasmäärien lisääntyminen ja toisaalta työntekijöiden vähentäminen vaikuttivat siihen, miten työtä voitiin käytännön tasolla tehdä. Alueet olivat kasvaneet, joka vaikeutti sosiaalityöntekijöiden mielestä oman alueensa tuntemista ja siellä vaikuttamista. Lisäksi alueellista työtä vaikeutti alueen muiden palveluiden toimijajoukon suureneminen alueen kasvun myötä ja toimijoiden jatkuva vaihtuvuus. Kokonaiskäsitteksen saaminen alueen

tilanteesta oli täten vaikeutunut. Varsinkin ensimmäisessä haastattelussa tuotiin esiin kuinka sosiaalityön eriytyminen ja sektoroituminen oli johtanut siihen, että kokonaisvaltaiseen työskentelyyn ei ollut mahdollisuuksia. Vaikkakin haastatteluissa selvästi piirtyi kuva siitä, kuinka työntekijöistä riippumattomat seikat suurelta osin vaikeuttivat rakenteellisen työn tekemistä ja toisaalta myös haluamansa työn tekemistä, niin asiaan näytti vaikuttavan myös sosiaalityöntekijöiden oma suhtautuminen rakenteelliseen sosiaalityöhön. Toiset sosiaalityöntekijät kyseenalaistivat rakenteellisen sosiaalityön mahdollisuudet osana käytännön työtä ja miettivät sopsiko se paremmin erilaisiin projekteihin. Toisaalta jotkut toivat esiin kuinka työntekijän oma suhtautuminen ja aktiivisuus sekä työyhteisön prioriteetit vaikuttivat loppujen lopuksi rakenteellisen sosiaalityön näkökulmien toteuttamiseen omassa työssään.

Yhteinen mielipide kuitenkin oli se, että osittain rakenteellisen sosiaalityön näkökulmia toteutettiin osana käytännön työtä, vaikka se olikin ehkä tiedostamatonta. Samaan johtopäätökseen päädyin itsekin aineiston analyysin pohjalta. Vaikka rakenteellinen sosiaalityö aikuissosiaalityön käytännössä ei noudattelekaan täysin rakenteellisen sosiaalityön kansainvälisiä näkökulmia, niin silti jotain piirteitä tästä oli nähtävissä. Erityisesti rakenteellisen sosiaalityön suomalaiset näkökulmat näyttivät olevan tietyssä mittakaavassa osana työskentelyä. Parhaiten rakenteellisen sosiaalityön näkökulmia käytännön aikuissosiaalityössä voitaisiin haastattelujen perusteella toteuttaa ja osittain toteutettiin jo nyt:

- tiedon tuottamisena ja välittämisenä
- palvelujärjestelmään vaikuttamisena, erityisesti sosiaaliaseman ja sosiaalityön palvelujen tasolla.
- asiakastyön kunnioittavina käytäntöinä, jotka laittavat asiakkaan edut ja tarpeet ensisijaisiksi
- asiakkaiden ohjaamisena itseapu- ja vertaisryhmiin
- alueellisen näkökulman hyödyntämisenä, erityisesti alueen suunnitteluun osallistumisena ja toimijoiden välisenä yhteistyönä

Mikäli aikuissosiaalityöhön haluttaisiin lisätä rakenteellisen sosiaalityön käytäntöä, niin kuin esimerkiksi Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015 -toimenpideohjelmassa (Karjalainen & Sarvimäki 2005, 46-49) ehdotetaan, tulisi mahdollisuuksia sille tarjota niin työn resurssien kuin sosiaalityöntekijöiden osaamisen edistämisen näkökulmasta. Johdon rooli tässä vaikuttaisi olennaiselta, vaikka ei suinkaan ainoalta. Rakenteellista sosiaalityötä tunnutaan tekevän osittain tiedostamatta. Yhtenä ratkaisuna voisi olla koulutuksen lisääminen rakenteellisesta sosiaalityöstä. Erityisesti tulisi koulutuksessa vahvistaa kriittistä ajattelua ja sosiaalityön asiantuntijuutta, niin että sosiaalityöntekijät pystyisivät vielä paremmin analysoimaan rakenteellisten tekijöiden ja sorron vaikutuksia sosiaalisten ongelmien syntyyn ja näyttäytymiseen asiakkaiden elämässä. Toisekseen tulisi vahvistaa tietoisuutta rakenteellisen sosiaalityön mahdollisuuksista osana käytännön sosiaalityötä. Varsinkin ensimmäisessä haastattelussa tuli esille kuinka pelkkä raha ja resurssit eivät riitä mahdollistamaan rakenteellisen sosiaalityön käytäntöä, vaan tarvitaan myös ammattitaitoa, motivaatiota ja työyhteisön prioriteettien muutosta. Toisaalta pelkkä into ja osaaminen eivät yksinään riitä, sillä työn resurssit eivät tällä hetkellä mahdollista rakenteellisen sosiaalityön näkökulmien toteuttamista. Sosiaalityöntekijät keskustelivat haastatteluissa jonkin verran siitä, kuinka halua olisi tehdä työtä kokonaisvaltaisemmin ja ennaltaehkäisevällä otteella, mutta tällä hetkellä se on vaikeata asiakasmäärien ja työntekijöiden vähäisyyden takia. Alueellisesta ja yhtenäisestä kokonaisvaltaisesta työstä on siirrytty yksilökeskeisempään työskentelyyn, joka alueiden koon ja asiakasmäärien kasvaessa vie pohjaa rakenteelliselta sosiaalityöltä. Mikäli rakenteellisen sosiaalityön näkökulmat katsottaisiin johdon tasolta tavoiteltaviksi, tulisi näihinkin asioihin puuttua ja lisätä resursseja sekä mahdollistaa sellaiset rakenteet kunnan palveluissa ja asuinalueilla, että työskentelyn mahdollistaminen ei olisi vain yksittäisen työntekijän vastuulla. Sosiaalityöntekijät toivat lisäksi esiin kuinka yrittävät välittää tietoa ruhonjuuritasolta eteenpäin, mutta ajoittain epäilivät sen vaikutusta johdon päätöksiin. Sosiaalityöntekijöiden rooli tiedon muodostajina ja välittäjinä näyttäisi soveltuvan hyvin käytännön työhön, mutta tämä edellyttäisi tiedon menemistä aidosti eteenpäin ja sen vaikuttamista asiakkaiden tilanteisiin yleisemmällä tasolla. Rakenteellisen sosiaalityön näkökulmien mukaan kuitenkin käytännön sosiaalityöntekijöillä tulisi olla roolinsa yhteiskunnalliseen muutokseen vaikuttamisessa muussakin kuin tiedon muodostajan ja välittäjän roolissa (Ks. esim. Heinonen 1984; Mullaly 1997; Pohjola 2001; Fook 2002; Ferguson & Woodward 2009).

6.2 Tutkimuksen toteutuksen pohdintaa

Aloittaessani tutkimukseni tekemisen, en aivan tajunnut kuinka haastavan aiheen olin valinnut. Rakenteellinen sosiaalityö on laaja käsite, joka kattaa alleen monia muita käsitteitä ja näkökulmia. Jouduin tekemään valintaa mitä liittäisin mukaan teoreettiseen viitekehykseen ja mitä jättäisin pois. Päätin sijoittaa rakenteellisen sosiaalityön laajemmin sosiaalityön angloamerikkalaisiin perinteisiin sekä radikaalin sosiaalityön historiaan. Mukaan olisi kuitenkin voinut ottaa tarkemmin muidenkin maiden näkökulmia ja keskustella esimerkiksi rakenteellisen sosiaalityön historiasta myös Yhdysvaltojen osalta. Suomen osalta päätin liittää myös yhdyskuntatyön sekä ekososiaalisen sosiaalityön näkökulmat osaksi rakenteellisen sosiaalityön teoreettista viitekehystä, koska ymmärrykseni mukaan rakenteellisen sosiaalityön näkökulmia on pitkälti toteutettu sosiaalityön yhteisöllisten strategioiden lähtökohdista.

Tutkimuksen aineiston kerääminen osoittautui vaikeaksi. Nykyiseen tutkimuksen toteuttamiseen käyttämällä sosiaalityöntekijöiden ryhmähaastatteluja aineistona päädyin erehtymisten kautta. Alkuperäisen tutkimussuunnitelmani oli kerätä aineisto kirjoituspyyntöjen kautta, jonka lähetin eteenpäin lumipallomenetelmällä sekä sosiaalisen median eri sosiaalityön ryhmien kautta. Tällä tavalla en kuitenkaan saanut riittävästi aineistoa, vaikka lähetin kirjoituspyynnön kolmeen eri otteeseen. Harkitsinpa vielä systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tekemistä, jonka toteuttamiseen perehdyin huomatakseni, että senkin soveltaminen aiheeseeni voisi olla liian haastavaa rakenteellisen sosiaalityön käytännön tutkimuksen vähäisyyden takia. Tutkimukseni lopullinen aineisto osoittautuikin täten pieneksi. Näen että aineistonkeruun vaikeus aiheutui juuri aiheen marginaalisuuden takia. Rakenteellinen sosiaalityö käsitteenä ja käytäntönä saattaa olla monella käytännön sosiaalityöntekijälle varsin vieras ja siksi esimerkiksi kirjoittaminen aiheesta saattoi tuntua haastavalta. Toisaalta mietin myös vaikuttaako sosiaalityöntekijöiden työtaakka ja resurssit siihen, etteivät sosiaalityöntekijät yleisestikään ole innokkaana osallistumassa tutkimuksiin.

Tiedostan sen, että tutkimukseni lopullinen aineisto on pieni ja isommalla aineistolla olisin voinut saada vielä laajempia ja erilaisia tuloksia ja tutkimukseni edustettavuus ja

luotettavuus olisi parantunut. Itse ryhmähaastattelua menetelmänä näin kuitenkin sopivaksi juuri kyseisen aiheen tutkimiseen aiheen haastavuuden ja marginaalisuuden takia, vaikka kirjoituspyynnöllä olisikin voinut saada enemmän aineistoa ja myös muista kuin aikuissosiaalityön konteksteista. Toisaalta olisi ollut mielenkiintoista tehdä samanlaiset ryhmähaastattelut saman kunnan lastensuojelutyön ja ehkä myös vammaispalvelujen puolella ja vertailla vaikuttaako työn konteksti kuinka paljon saatuihin tuloksiin. Aineistoni koon takia analysoimiani tuloksia ei voida yleistää laajemmin aikuissosiaalityöhön tai rakenteellisen sosiaalityön käytäntöön. Se antaa kuitenkin viitteitä siitä mitä mahdollisuuksia rakenteellisella sosiaalityöllä voisi olla aikuissosiaalityössä. Valitsin teemoittelun aineiston analyysimetodiksi ja koen, että siihen se soveltui hyvin, koska sain poimittua esiin yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia aineistoista ja löysin kokonaisuuden kannalta mielenkiintoisia näkökulmia. Kuitenkin tutkimusta toteuttaessa ja haastatteluja tehdessäni mietin, olisinko saanut toisenlaisia tuloksia käyttäen vaikka ryhmähaastattelujen lisäksi yksilöhaastatteluita. Vaikka ryhmähaastatteluissa osallistujien olikin ehkä helpompi jäsentää aihetta, niin mietin estikö se tiettyjen yksittäisten näkökulmien esiintuomista. Aineistossa jotkut teemat jäivät epämääräisiksi, niin kuin esimerkiksi rakenteellinen sosiaalityö yhteiskunnallisena vaikuttamisena. Mietin johtuuko tämä juuri aineiston koosta, siitä osasinko kysyä asioita parhaalla mahdollisella tavalla vai kuvastaako se sitä, että jotkut asiat olivat myös epämääräisiä sosiaalityöntekijöille itselleen. Juuri yksilöhaastatteluilla olisin voinut syventää ryhmähaastatteluissa esiin tulleita näkökulmia.

Laadullisen tutkimuksen tekeminen valitsemastani aiheesta sai ajoittain itseni epäilemään onnistumisen mahdollisuuksiani. Koen, että koko tutkimusprosessin aikana opein paljon, mutta toisaalta minulla olisi vielä paljon lisää opeteltavaa. Kaiken kaikkiaan olen kuitenkin tyytyväinen tutkimukseni toteuttamiseen sen heikkouksista huolimatta. Pyrein tekemään mahdollisimman laadukasta ja luotettavaa tutkimusta kuin vain aikataulun ja oman osaamiseni salliessa oli mahdollista. Lähdin selvittämään arvoitusta rakenteellisen sosiaalityön mahdollisuuksista pienessä mittakaavassa ja koen, että pääsin ainakin osan matkaa perille, vaikka varmasti tietä riittäisi eteenpäin.

LÄHTEET

Adams, Robert: Social work and empowerment. Macmillan, Basingstoke 1996.

Addams, Jane: Twenty Years at Hull-House. Penguin Books, New York 1910/1998.

Alasuutari, Pertti: Laadullinen Tutkimus. Vastapaino, Tampere 1994.

Bailey, Ron & Brake, Mike: Introduction: Social Work in the Welfare State. Teoksessa: Bailey, Ron & Brake, Mike (toim.): Radical social work (US edition). Pantheon, New York 1975, s. 1-12.

Saatavilla www-muodossa:

<URL:

http://www.historyofsocialwork.org/1975_radical_social_work/1975%20Bailey%20Brake%20radical%20social%20work%20OCR%20C.pdf> (Viitattu 3.10.2013.)

Eronen, Tuija & Heinonen, Jari: VESPA liikkeessä. Tamperelaisen ”Vaihtoehtoisen sosiaalipolitiikan liikkeen” toimintahistoria, kehykset ja julkinen kuva. Sosiaaliturvan keskusliitto, Helsinki 1994.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Lapin yliopisto, Rovaniemi 1996.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere 1998.

Ferguson, Iain & Woodward, Rona: Radical social work in practice. Making a difference. The Policy Press, Bristol 2009.

Ferguson, Iain: "Another Social Work is possible." Reclaiming the Radical Tradition. Teoksessa: Leskosek, Vesna: Theories and methods of social work. Exploring different perspectives. Faculty of Social Work, University of Ljubljana, Ljubljana 2009, s. 81-98.

Fook, Jan: Social Work. Critical theory and practice. Sage Publication Ltd, London 2002.

Healy, Karen: Social Work Practices. Contemporary Perspectives on Change. Sage Publication Ltd, London 2002.

Heinonen, Jari: Sosiaalityö sosiaalivaltion mikrostruktuurin menetelmänä. Sosiaalityön tehtävien ja käsitteen kriittistä tarkastelua suomalaisen aineiston valossa. Tampereen yliopisto, Tampere 1984.

Hirvonen, Ari: Eettisesti hyvä tutkimus. Teoksessa: Hallanmaa, Jaana & Launis, Veikko & Lötjönen Salla & Sorvali, Irma: Etiikkaa ihmistieteille. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2006, s. 31-49.

Juhila, Kirsi: Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Vastapaino, Tampere 2006.

Juhila, Kirsi: Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön yhteiskunnallinen paikka. Teoksessa: Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (toim.): Sosiaalityö aikuisten parissa. Vastapaino, Tampere 2008, s. 48-81.

Julkunen, Raija: Uuden työn paradoksit. Keskusteluja 2000-luvun työprosess(e)ista. Vastapaino, Tampere 2008.

Kairala, Maarit & Lähteinen, Sanna & Tiitinen, Laura: Rakenteellisen sosiaalityön osaaminen sosiaalityön opetuksen käytäntöyhteydessä. Teoksessa: Tuohino, Noora & Pohjola, Anneli & Suonio, Mari (toim.): Sosiaalityön käytännönopetus liikkeessä. Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto, Rovaniemi 2012, s. 36-55.

Saatavilla www-muodossa: <URL: <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=64b15976-1b21-4e9d-9ae7-a4c60543ea88>> (Viitattu 1.10.2013.)

Karjalainen, Pekka & Sarvimäki, Pirjo (toim.): Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015-toimenpideohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki 2005.

Koskinen, Simo: Suomalaisen yhteisösosiaalityön kehitys ja nykysuuntaukset. Teoksessa: Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. PS-kustannus, Jyväskylä 2003, s. 206-236.

Langan, Mary & Lee, Phil: What ever happened to radical social work? Teoksessa: Langan, Mary & Lee, Phil (toim.): Radical social work today. Unwin Hyman, Lontoo 1989.

Matthies, Aila-Leena: Kansalaisosallistuminen ja yhteisöllisyys eurooppalaisen hyvinvointipolitiikan murroksessa. Teoksessa: Roivainen, Irene & Nylund, Marianne & Raitakari, Suvi (toim.): Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla. PS-kustannus, Jyväskylä 2008, s. 61-79.

Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati & Ward, Dave (toim.): The eco-social approach in social work. Jyväskylän Yliopisto, Jyväskylä 2001.

Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati: What is the ecological (self-)consciousness of social work? Perspectives on the relationship between social work and ecology. Teoksessa: Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati & Ward, Dave: The eco-social approach in social work. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2001, s. 16-53.

Mendes, Philip: Tracing the origins of critical social work practise. Teoksessa: Allan, June & Briskman, Linda & Pease, Bob: Critical social work. Theories and practices for a socially just world. Allen & Unwin, Crows Nest 2009, s. 17-29.

Mullaly, Bob: Structural social work. Ideology, theory and practice. Oxford University Press, Toronto 1997.

Mänttari-van der Kuip, Maija: Julkinen sosiaalityö markkinoiden armoilla? Yhteiskuntapolitiikka 78(2013):1, s. 5-19.

Saatavilla www-muodossa:

<URL: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104348/manttari.pdf?sequence=2>>

(Viitattu 3.10.2013.)

Mäntysaari, Mikko: Marx sosiaalityön tutkimuksessa. Teoksessa: Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.): Sosiaalityö ja teoria. PS-kustannus, Jyväskylä 2009, s. 85-108.

Närhi, Kati: Social Impact Assessment. Teoksessa: Teoksessa: Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati & Ward, Dave: The eco-social approach in social work. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2001, s. 54-83.

Pohjola, Anneli: Rakenteellisen sosiaalityön aika. Teoksessa: Pohjola, Anneli & Särkelä, Riitta (toim.): Sosiaalisesti kestävä kehitys. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Helsinki 2011, s. 207-224.

Raunio, Kyösti: Olennainen sosiaalityössä. Gaudeamus, Helsinki 2009.

Roivainen, Irene: Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat. Tampere University Press, Tampere 2004.

Roivainen, Irene: Onko yhdyskuntatyö katoamassa suomalaisesta sosiaalityöstä? Teoksessa: Roivainen, Irene & Nylund, Marianne & Raitakari, Suvi (toim.): Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla. PS-kustannus, Jyväskylä 2008, s. 25-42.

Roivainen, Irene & Nylund, Marianne & Raitakari, Suvi (toim.): Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla. PS-kustannus, Jyväskylä 2008.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa: Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa: Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.): Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Vastapaino, Tampere 2005, s. 21-56.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna: KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, Tampere 2006.

<URL: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>> (Viitattu 18.02.2013)

Sheppard, Michael: Social work and social exclusion: the idea of practise. Aldershot, Ashgate 2006.

Sipilä, Jorma: Sosiaalityön jäljillä. Tammi, Helsinki 1989.

Stepney, Paul & Pople, Keith: Social work and the community. A critical context for practice. Plagrove MacMillan, Basingstoke 2008.

STM: Rakenteellisen sosiaalityön työryhmän muistio. Työryhmämuistio 34. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki 1985.

STM: Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti. Raportteja ja muistioita 2012:21. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki 2012.

Saatavilla www-muodossa:

<URL: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=5065240&name=DLFE-22206.pdf> (Viitattu 1.10.2013.)

Syrjäläinen, Eija & Eronen, Ari & Värri, Veli-Matti (toim.): Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere university Press 2007.

Toivonen, Mari: Mansikkapaikka on kuin... hengähdyspaikka arjen keskellä. Teoksessa: Roivainen, Irene, & Nylund, Marianne & Raitakari, Suvi (toim.): Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla. PS-kustannus, Jyväskylä 2008, s. 141-151.

Turunen, Päivi: Muuttuva yhdyskuntatyö osana Pohjosimaiden sosiaalityötä. Teoksessa: Roivainen, Irene, & Nylund, Marianne & Raitakari, Suvi (toim.): Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla. PS-kustannus, Jyväskylä 2008, s 43-59.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta: Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi. Helsinki 2009.

Saatavilla www-muodossa:

<URL: <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>> (Viitattu 17.11.2013.)

Valtonen, Anu: Ryhmäkeskustelut – Millainen metodi? Teoksessa: Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.): Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Vastapaino, Tampere 2005, s. 223-241.

Viirkorpi, Paavo: Rakenteellisen sosiaalityön pakko ja mahdollisuudet. Sosiaalihuollituksen julkaisuja 17/1990, Helsinki 1990.

LIITE 1

RYHMÄHAASTATTELU

TEHTÄVÄ 1: Virikemateriaalini fläppipaperi ja tussi.

– Listatkaa fläppitaululle sanoja tai lauseita siitä mitä tulee mieleen kun puhutaan rakenteellisesta sosiaalityöstä

→ Käydään läpi sanoja, mitä tarkoittavat niillä

→ Fläppipaperin määrittelyn perusteella käydään läpi miten eri rakenteellisen sosiaalityön näkemykset sopivat aikuissosiaalityön käytäntöön.

Mitä kirjoitettu määritelmä tarkoittaa käytännön työssä?

Tehdäänkö sitä?

TEHTÄVÄ 2: Virikemateriaalina erillisillä papereilla olevia väitelauseita.

Mitä mieltä olette seuraavista väitteistä?

Soveltuuko teidän työhönne? Tehdäänkö käytännössä?

1)

Sosiaalityön tulee antaa ihmisille välitöntä apua heidän tilanteissaan sekä samalla pyrkiä muuttamaan olosuhteita ja rakenteita, jotka aiheuttavat ihmisille ongelmia. (Mullaly 1997.)

Sosiaalityö ei voi väittää pyrkivänsä sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen, mikäli se työskentelee vain yksilötasolla. (Ferguson & Woodward 2009.)

Sosiaalityön tulisi pyrkiä vaikuttamaan yhteiskunnallisesti ja liittymään taisteluun uusliberalistisia arvoja vastaan. (Ferguson & Woodward 2009.)

Sosiaalityö on poliittista. (Mullaly 1997; Pohjola 2011.)

2)

Sosiaalityön asiakkaiden ongelmat johtuvat yhteiskunnan rakenteiden aiheuttamista epätasa-arvoisuuksista sekä eri ryhmiä kohtaan harjoitetusta sorrosta. (Mullaly 1997; Ferguson & Woodward 2009.)

Sosiaalityöntekijän tulisi pyrkiä yhdistämään henkilökohtainen ja poliittinen asiakastyössä, niin että asiakkaat voisivat ymmärtää kuinka poliittiset päätökset, yhteiskuntajärjestelmä ja arvot vaikuttavat asiakkaiden elämään henkilökohtaisesti (Mullaly 1997.)

Sosiaalityöntekijän tulisi keskustella asiakkaiden kanssa siitä mistä rakenteellisista epätasa-arvoisuuksista heidän omat ongelmansa saattavat juontua. (Mullaly 1997.)

3)

Sosiaalityöntekijöiden tulisi olla osana kollektiivista toimintaa ja poliittista kampanjointia. (Ferguson & Woodward 2009.)

Sosiaalityöntekijöiden tulisi olla mukana erilaisissa sosiaalisissa muutosliikkeissä. (Mullaly 1997.)

Sosiaalityöntekijä tulisi työskennellä asiakkaiden eri yhteisöjen kanssa tai liittyä mukaan erilaisiin sosiaalisiin liikkeisiin, jotka ajavat asiakkaiden etuja. (Ferguson & Woodward 2009.)

Sosiaalityöntekijän tulisi kehottaa asiakkaita liittymään erilaisiin järjestöihin, itseapu- ja vertaisryhmiin sekä auttaa asiakkaita organisoimaan yhteistoimintaa etujensa ajamiseksi. (STM 1985; Mullaly 1997.)

4)

Sosiaalityöntekijöiden tulisi pyrkiä ajamaan asiakkaidensa etuja sosiaalipalvelujärjestelmässä ns. pienen mittakaavan vastarinnalla, ”käyttämään systeemiä systeemiä vastaan” ja etsiä keinoja taivuttaa sääntöjä silloin tällöin, jotta asiakkaat saisivat parasta mahdollista palvelua ja tarvittavia etuuksia. (Ferguson 2009.)

Sosiaalityössä julkisella puolella sosiaalityöntekijän tulisi painottaa palvelun palveluluonnetta, ei kontrolliluonnetta sekä kyseenalaistaa palvelun perinteiset määritelmät asiakkaiden ongelmista. (Mullaly 1997.)

5)

Sosiaalityöntekijöiden tulisi tuottaa tietoa sosiaalisista olosuhteista, hyvinvointi- ja pahoinvointikysymyksistä sekä välittää tätä tietoa eteenpäin. (Pohjola 2011)

Sosiaalityöntekijä on ”sosiaaliansalyttikko” ja ”yhteiskuntakriitikko”. (Heinonen 1984; Pohjola 2011.)

TEHTÄVÄ 3: Keskustelua kysymysten avulla

- Koetteko voivanne tehdä työtänne sillä tavalla kuin haluaisitte?
→ jos ei niin millä tavalla haluaisitte voida tehdä työtänne?
- Onko rakenteellisen sosiaalityön näkökulmilla sijaa kunnan aikuissosiaalityössä, onko sitä edes mahdollista toteuttaa?
- Mitä haasteita rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiselle on? (Omassa työssä, resurssien puolelta, johdon puolelta)